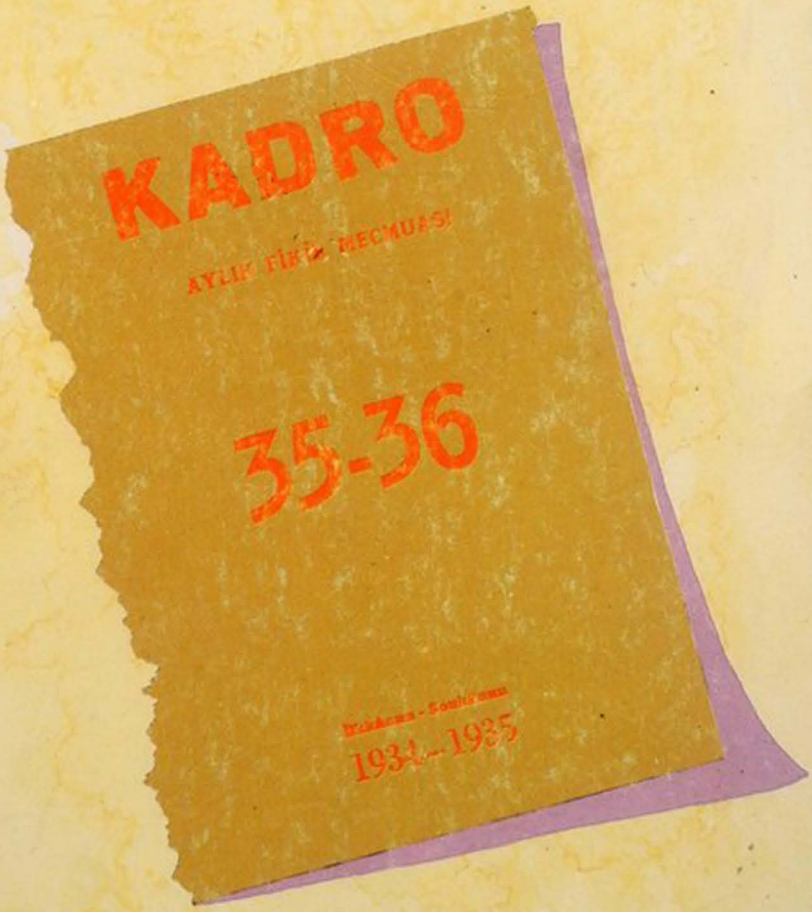
KÜLTÜR BAKANLIĞI:1216 Kültür Eserleri Dizisi/156

KADROCULAR

VE SOSYO - EKONOMİK GÖRÜŞLERİ

Naci BOSTANCI

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI/1216
Kültür Eserleri Dizisi/156

KADROCULAR ve SOSYO EKONOMİK GÖRÜŞLERİ

Doç.Dr. Naci BOSTANCI

Kapak Düzeni/ Ahmet SINAV

ISBN 975-17-0687-4

©Kültür Bakanlığı/1990

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 23.10.1990 tarih ve YAPKUR 928-2158 sayılı makam onayına dayalı olarak birinci defa 5000 adet bastırılmıştır.

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI
(Dizgi, Film ve Tasarlama Merkezinde baskıya hazırlanmıştır.)

ÖNSÖZ

İçinde yaşadığımız cemiyeti anlamak için onun sosyal yapısını ve bu yapının değişme yönlerini iyi kavramak gerekir. Mevcut sosyal yapı sadece bugünlerin ürünleri değildir. Aynı şekilde geleceğe yönelik tarihi çizginin değişme yönü ve sebepleri de geçmişin tarihi derinliklerine uzanmaktadır.

Bugünün problemlerini anlamak, düğümlerin, çözülmelerin, karmaşık ilişkilerin nasıl oluştuğunu tesbit etmek için herhalde tarih bilgisi gereği zaruret noktasındadır. Ancak bugün, daha çok yakın tarih ile ilgili olduğu için yakın tarihi daha derinlemesine öğrenmek, ayrıntıları gün ışığına çıkarmak bize günümüz bakımından daha açıklayıcı bilgiler verebilecektir.

Bu manada Kadrocular, 1930'lu yıllarda sosyal ve ekonomik konularda yoğun bir tartışma zemini açan ve tartışmaları günümüze kadar gelen önemli bir harekettir. Fikirlerini yaydıkları "Kadro" dergisi üç senelik yayın hayatı boyunca kendi zamanına göre oldukça geniş bir kesimin ilgisini çekmiş; dergi kapandıktan çok sonra bile savunduğu tez'lerle Türk fikir hayatı üzerinde etkili olmuştur.

Kadroculann fikirleri üzerine çok şey söylenebilir, eleştirilebilir, beğenilir veya beğenilmez; ancak onların son dönem fikir tarihimizin mühim zenginliklerinden biri olduğu herhalde üzerinde hemfikir olunabilecek bir hususdur. Bu düşünce araştırmanın başlangıç fikrini oluşturmuştur.

Kitap, yakın tarihimize yönelik çalışmalara mütevazi bir katkı olarak görülmelidir.

Dr. M. Naci BOSTANCI

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

KADRO HAREKETİNİN GELİŞİMİ VE İDEOLOJİK MAHİYETİ

A. GENEL BİR BAKIŞ 1

B. KADROCU HAREKETİNİN GELİŞİMİ
I. KADRO HAREKETİNE DOĞRU 5
II. "KADRO" DERGİSİNİN DOĞUŞU 8
III. KADRO'NUN NİTELİKLERİ 10

C. KADRO HAREKETİ VE İDEOLOJİ
I. İDEOLOJİ VE KADRO'CU İDEOLOJİ 15
II. İNKILABIN İDEOLOJİSİNİ YAPMAK 17

D. İNKILABLARI YORUMLAYIŞLARI
I. İNKILABIN YORUMU VE İNKILABA BAĞLILIK 21
II. İHTİLAL VE İNKILAB 23
III.İNKILAB HEYECANI VE AJİTASYON 29
IV. İNKILAB MÜNEVVERİ 31

E. ATATÜRK'ÇÜ GÖRÜŞ
I. ATATÜRK'ÇÜ ANLAYIŞIN ÖZELLİKLERİ 33
II. BİR İSTİFHAM: "ACABA TÜRK İNKILABINDAN MI HAREKET EDİYORUZ?" 39

F. KADROCULARIN TEMEL HATALARI
I. YANLIŞ NEREDE 40
II. KADROCULAR EKONOMİK BOYUTU AĞIRBASAN BİR İDEOLOJİ PEŞİNDEYDİLER 42

II. BÖLÜM

KADROCULARIN EKONOMİK HAYAT ÜZERİNDE GÖRÜŞLERİ

A. SANAYİLEŞME MESELESİ
I. EKONOMİK DURUM 45
II. MUTLAKA SANAYİLEŞME GERÇEKLEŞTİRİLMELİYDİ 48
III. SANAYİLEŞME YOLLARI 49

B. DEVLET VE DEVLETÇİLİK
I. KADROCULARIN "DEVLET" ANLAYIŞI 53
II. TÜRKİYE DEVLETÇİ OLMALIDIR 56
III. KADROCU DEVLETÇİLİĞİN BOYUTLARI 58
IV. NASIL BİR DEVLETÇİLİK 64
V. RESMİ GÖRÜŞ: BAŞVEKİL'İN DEVLETÇİLİĞİ 70

C. EKONOMİ ALANINDA DİĞER GÖRÜŞLERİ
I. EKONOMİDE FERDİN ROLÜNÜ DEĞERLENDİRMELERİ 72
II. ZİRAİ SAHADA DEVLETÇİLİK ANLAYIŞLARI 76
III. PLANLI DEVLETÇİLİK 79
IV. KADROCU DEVLETÇİLİĞE KARŞI TENKİTLER 85

III. BÖLÜM

KADROCULARIN SİYASİ YAPI İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ 85

A- KADROCULARIN ÖNGÖRDÜĞÜ SİYASİ YAPI
I. DEMOKRASİ ANLAYIŞLARI 91
II. ŞEF KAVRAMI 97
III. FIRKA ANLAYIŞI 100
IV. HALKA RAĞMEN 104
V. OTORİTER YAPI 106

IV. BÖLÜM

DÜNYA ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRMELERİ

A. KADROCULARIN DÜNYA GÖRÜŞÜ
I. DÜNYA EKONOMİK BUHRANI 111
II. BUNALIM SONRASI 113
III. TÜRKİYE NE YAPMALI 117
IV. TEMEL ÇELİŞKİ 120
V. MİLLİ KURTULUŞ HAREKETLERİNİN DÜNYA İÇİNDEKİ SİYASETLERİ 123

B. KADROCULARIN FAŞİZM VE KOMUNİZM KARŞISINDA DÜŞÜNCELERİ
I. GENEL OLARAK 126
II.MARKSİZM HAKKINDA DEĞERLENDİRMELERİ 128
III. FAŞİZM HAKKINDA DEĞERLENDİRMELERİ 132

C. KADROCU İDEOLOJİNİN EVRENSELLİĞİ ÜZERİNE
I. İNKILABLARIN BENZERLİĞİ 141
II. AZGELİŞMİŞ ÜLKELERİN MUKADDERAT BİRLİĞİ 143

SONUÇ
I. KADRO HAREKETİNİN SONU 146
II. SON BİR KAÇ SÖZ 151

I. BÖLÜM

KADRO HAREKETİNİN GELİŞİMİ VE İDEOLOJİK MAHİYETİ

A. GENEL BİR BAKIŞ:

1929 Dünya Ekonomik buhranına kadar Türkiye'de liberal bir ekonomi politikası takip edilmiştir diyebiliriz. Fakat esas itibariyle özel teşebbüs ülkede teşekkül etmediği için devlet, çeşitli faaliyetleri ile özel sektörü ortaya çıkarmaya çalışır, müteşebbüsler için çok müsait şartlar hazırlar.

Bu dönemde en önemli çalışmalar; gayri milli unsurların elindeki ticaret imkanlarının milli eşraf ve tüccar kesimine devri için çaba gösterilmesi, bir takım kuruluşların devlet eliyle millileştirilmesi ve ekonomik ihtiyaçlardan daha ziyade askeri amaçlar ön planda tutularak gerçekleştirilen demiryolu projesidir. Hatta denilebilir ki, devlet imkanlarıyla fakat yabancı şirketler ve yerli taşeronlar vasıtasıyla realize edilen demiryolu projesi,aynı zamanda ilk olarak büyük sermayelerin yerli müteşebbislerin elinde birikmesini sağlayan hadisedir.

1929 Dünya ekonomi buhranı dalga dalga her yere yayılırken, Türkiyede bu krizden payına düşeni alır ve bu durumdan oldukça etkilenir. Dışarıya karşı zirai ürünler satan ve karşılığında sinai mamülat alan Türkiye, bu dönemde bir çok ihracat güçlükleriyle karşılaşır. Zirai ürün fiatlarının uluslararası piyasalarda akıl almaz derecelerde düşmesi bu güçlüklerin en önemli unsurlarından biridir.

Avrupa'daki kapitalist ülkeler Dünya Ekonomik buhranını en az zarar ile atlatmak için çabalarken, her yerde devletin ekonomik hayata belirli oranlarda müdahale etmeye başladığı görülür. Hatta bu buhran bazı kapitalist ülkelerde otoriter idarelere doğru bir yönetim değişikliği sürecini de başlatır. İtalya'da faşist hareket, Almanya'da Nasyonal Sosyalizm gibi... Bu ülkelerin kendi iç şartları saklı kalmak kaydıyla, bu tür bir değişimde dünya ekonomik buhranının oldukça etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Dünya üzerinde devletçi telakkilerin yoğunlaşması, ayrıca Türkiye'de 1929 tarihine kadar uygulanan ekonomik politikaların istenilen neticeyi vermemesi, Cumhuriyet yöneticilerini de yeni arayışların içine sevk eder.

Lord KİNROSS, o dönemi anlatırken, uygulanan ekonomik program yüzünden ilk defa hükümetin ağır tenkitlere uğradığını, üstelik Atatürk'ün de bu tenkitler karşısında herhangi bir şey söylemeyerek olumlu karşıladığını belirtir. **"Devlet tekellerinin doğurduğu yoksunluk fiat artışlarını kamçılarken, köylü malını pazarlamak için taşıyacak yol bulamamakta, bu sırada ise demiryolu yapımına milyonlar harcanmaktadır. Hoşnutsuzluğun bir neticesi olarak İsmet Paşa'nın takip ettiği ekonomik politika açıktan açığa tenkit edilmeye başlandı. Bu durumda Atatürk, hükümetten yeni bir program yapmasını istedi**[1].

İsmet Paşa'dan ve C.H.P.'nden yeni bir takım beklentilerin olduğu bir zamanda partinin durumu nasıldı? AYDEMİR'e göre yönetimde tek söz sahibi durumundaki bu siyasi organ, mevcut iktidar imkânlarına rağmen aslında tam bir çöküntü halindedir. Halktan kopmuş dar bir bürokrat kadroca, ülke gerçeklerinden uzak, bütün hesapların siyaset menfaati üzerine yapıldığı bir parti

1 Lord KİNROSS, **"Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu"** Sh:574.

durumuna gelmiştir. Parti genel başkanı İsmet İnönü ise, bir partiyi kendi fonksiyonlarından oldukça uzaklaştıracak şekilde askerliğin disiplinini ve katı hiyerarşik kademeleşmesini yaymaktadır[2].

1930'lardaki Serbest Fırka deneyine bir de mevcut siyasi partinin içinde bulunduğu bu durum açısından bakmak doğru olacaktır. Mesela hem Meclis içinde hem dışında bir takım politikaların uygulanmasında Halk Partisini murakabe edecek, uygulamalarına çekidüzen verecek fonksiyonun serbest Fırka'dan beklenmesi gibi.

Liberal politika bir de Serbest Fırka olayı ile gündeme gelirken diğer yandan, yönetim de Serbest Fırka'ya karşı kendi devletçi eğilimini açıkça ortaya koyuyordu.

Bu arada bazı aydınlar arasında-ki bunlar kadrocılardır- müdahaleci, totaliter ve kollektivist sistemlere - eğilim yaygınlaşmaya başlar. Fakat bu aydınların devletçilik anlayışı ile yönetimin devletçilik anlayışı farklı manalardadır. Üst seviyedeki yöneticiler, Gazi ve diğerleri, yönetimin devletçilik anlayışına bir açıklık kazandırmak maksadıyla haftalarca bu konu üzerinde çalışırlar. Sonra kavram olarak, devletçiliğin yanına **"ılımlı"** kelimesini de katarak **"ılımlı devletçilik"** kavramını geliştirirler[3].

Yönetim kademelerindeki bu devletçilik anlayışı yine esas olarak ferdi teşebbüsü almakta, ancak ferdin yapamayacağı işlerde devletin müdahalesini veya yapıcılığını öngörmektedir.

İnönü, devrin başvekili olarak Kadro dergisinde yazmış olduğu yazıda, ekonomik hayatta devletin fonksiyonunun ancak ferdin yapamayacağı işler olabileceğini söyler. Fertlerin yapacağı her

2 Ş.Süreyya AYDEMİR, **"Tek Adam"** C.3, Sh:386.

3 Prof.Dr. Feriduh ERGİN. K.Atatürk. Sh.194.

türlü çabayı devlet olarak tasvip ettiklerini, arzuladıklarını belirtir. Çünkü devletin imkanları ile yapılması gereken işler arasında büyük bir oransızlık vardır. Devletin hepsine yetişmesi, hepsini gerçekleştirmesi mümkün değildir. Bu durumda fertlerin ekonomik katkıları devletin sırtındaki yükü daha da hafifletecektir[4].

Zihniyet, önceki dönemlerle aynı olmakla beraber pratikte, bazı farklı gelişmeleri de görmek mümkündür. Mesela İsmet İnönü'nün Rusya gezisi sonrası sanayileşmek için Beş Yıllık Planlar düzenlenmeye başlanır. Bu planların ilham kaynağı, merkezi ve devletçi bir ekonomik sisteme sahip olan Rusya'nın, Stalin döneminden itibaren uygulamaya başladığı Beş Yıllık Kalkınma Planlarıdır. Artık devletin ekonomik hayat içinde daha aktif olması şeklindeki fikir, çeşitli kesimlerde gittikçe güç kazanmaktadır. Diğer yandan batıda da devletin ekonomik hayata müdahalesi konusunda bir çok örneklerin ortaya çıkması, bu fikrin taraftarlarını daha güçlü kılar. Üstelik 1930 yılındaki Serbest Fırka denemesi ile, halkın o zamana kadar uygulanan ekonomik politikalardan ne kadar rahatsız olduğu ve yönetime karşı hiç de hoş olmayan düşünceler beslediği ortaya çıkmıştı. Serbest Fıkra'nın kapatılmasından sonra Atatürk, bizzat memleket meselelerini yerinde görmek ve müşahade etmek için yanında kalabalık bir heyetle geniş bir yurt seyahatine çıkar, dertleri problemleri tesbit etmeye çalışır[5].

Bu ve benzeri gelişmeler Türkiye'de artık bir şeylerin alışılanın dışında değişmeye başladığını göstermektedir.

İktisaden oldukça karmaşık bir dönemin yaşanıyor olması, bu

4 İsmet İNÖNÜ. Kadro, **"Fırkamızın Devletçilik Vasafı"**, Sy:22, Sh.4.

5 A.Hamdi BAŞAR, **"Atatürk'le Üç Ay"**, -Başar bu kitabında, ekonomik görüşlerinden faydalanmak için heyete dahil edilen bir kişi olarak gözlemlerini ve düşüncelerini anlatmaktadır.

sahalarda araştırmalar yapılmasına, ortaya yeni görüş ve düşüncelerin konulmasına müsait bir zemin hazırlar. Sosyal ve ekonomik konular üzerinde o zamana kadar pek görülmeyen bir şekilde canlı bir tartışma ortamı açılır.

İşte böyle bir dönemde, yöneticilerde de devletçilik eğilimlerinin güçlendiği bir zamanda, kendine özgü devletçi anlayışı ile **"Kadro hareketi ve düşüncesi"** gündeme gelir.

B. KADROCU HAREKETİNİN GELİŞİMİ:

1. KADRO HAREKETİNE DOĞRU:

Kadrocuların siyasi ve ekonomik görüşlerini ortaya koydukları Kadro dergisi Şevket Süreyya AYDEMİR ve arkadaşları tarafından (Yakup kadri KARAOSMANOĞLU, Dr. Vedat Nedim TÖR, İsmail Hüvrev TÖKİN, Burhan Asaf BELGE, Mehmet ŞEVKİ) 1932 yılında çıkarılmaya başlanır.

Kadro dergisinin çıkarılmasıyla noktalanan fikrî gelişmenin kaynağı olarak Şevket SÜREYYA'nın 1925 komunist tevkifatı sırasında tutuklanıp Afyonkarahisar cezaevine gönderilmesi sonrası, burada geçirdiği fikrî değişimleri almak, herhalde yanlış olmayacaktır. 1925 yılına kadar Kadrocu hareketin ideologu Şevket SÜREYYA'nın, marksist fikirlere sahip olduğunu görüyoruz[6]

AYDEMİR. Afyonkarahisar cezaevindeki fikrî değişimleriyle ilgili olarak şunları söyler.

Araştırmalarım ve düşünüşlerim beni cezaevi duvarları arasında daha iyi değerlendirebildiğim çeşitli şartların ve gerçeklerin aydınlığı altında komünist bir nizamdan ve bu nizamı getirecek ve elbetteki bizim imkanlarımızla başarılamayacak komünist usullerden Devletçi bir iktisat nizamına götürmüştü, bir ihtilal bağlılığından ayırmıştı. Ama o kadar kolay olmadı. Nice tered-

6 Ş.Süreyya AYDEMİR, **"Suyu Arayan Adam"**, - Daha geniş bilgi için Bkz.-

dütler, nice iç burkuntuları yaşadım. Evet, Türkiye'de başka bir devlet kurulmalıydı. Belki gene halka rağmen ama halk için bir devlet. Belki güdümlü bir demokrasi. Artık devlet imam ve millet cemaat olmalıydı. Bu imamın da cemaate vereceği herhalde bir şeyler vardır[7].

Dikkat edilirse **"komünist usüllerden devletçi bir iktisat görüşüne"** gittiğini belirtmektedir. Sebebini aradığımızda **"bu nizamı getirecek ve elbetteki bizim usüllerimizle başarılamayacak"** ifadesini kullandığını görüyoruz. Ayrıca **"bir ihtilal bağlılığından ayrılmak"**tan bahsetmektedir, bu belli değildir. Bu cümlelerden kadrocu düşüncelerin, komünist bir nizamı getirmenin zorluğundan ve Türkiye gerçeklerinin buna müsait olmadığından kaynaklandığı hususu kuvvet kazanmaktadır. Ancak yine de kadro hareketini sadece bu sebeplere bağlamak yanlış olur.

Şevket Süreyya'nın Afyonkarahisar cezaevinde üzerinde durduğu iki önemli konu vardır. Bunlardan birincisi, milli bir fikir gerekliliğidir. İkincisi ise; bu milli fikre dayanarak gelişen, büyüyen Türkiye'nin bütün azgelişmiş ve sömürge durumundaki ülkelere örnek olması meselesidir. Emperyalizm karşısında kazanılan bu askeri zaferden sonra klasik liberal görüşü, Türkiye için bir gaye olarak görmemektedir. Önemli olan ihtilalci metodları değil, normal kanuni yollardan gelişerek bu milli fikri ortaya koymaktır. Bu milli fikir komünizmden kaynaklanmayacaktır ama, disiplinli, reformcu ve teşkilatçı olabilecektir. Türk Milli Kurtuluş Hareketi'nin bütün şumulüyle izahını yapacak olan bu fikrin gelişmesi, bütün sömürgeler için de örnek teşkil edecek ve Türkiye'ye benzer bütün memleketler için de yeni bir çağ açan tarihi bir nizam'ı ifade edecektir[8].

---

7 "A.g.e." Sh.30.

8 "A.g.e." Sh.431.

Marksist düşünce geleneğine sahip bir fikir adamında, millilik düşüncesinin bu kadar güçlü olması belki ilk bakışta yadırganabilir. Fakat Şevket Süreyya TKP içinde de millici fikirleri savunduğunu söylemektedir. **"Millici fikirleri"** ile ilgili olarak 6 Ekim 1964 günü Ankara'da Milka pastanesinde Ajlan SAYILGAN ile yaptığı sohbette, milliyetçiliği kabul etmekte, geçmişteki Turancı fikirlerinden bahsederek, içinde ağır bir milliyetçilik duygusunun kaldığını belirtmektedir. Hatta 1925'lerde. TKP'nin siyasi büro sekreteri iken, Komintern'e karşı bağımsızlık mücadelesini ilk defa kendisi başlatmıştır. Bir yerde, çeşitli komünist partilerin bağımsızlık mücadelerini, onların içindeki milliyetçilik cereyanlarını da kendisinin bu hareketine bağlar[9].

Görülüyor ki aslında Şevket Süreyya, Marksist düşüncelerden kadrocu düşünceye geçerken pek fazla zorlanmamıştır.

Diğer yandan Kadro'nun ikinci önemli adamı Dr. Vedat Nedim'de TKP içinde Şevket Süreyya'nın yakın mesai arkadaşlarından birisidir. 1925 tevkifatından sonra Avrupa'ya kaçmış olan Dr. Şefik Hüsnü, İstanbul'da o sıralarda **"Arkos Ticaret Hariciye Teşkilatı İktisadiye Şubesi Müdür Yardımcısı"** olan Vedat Nedim'e bir mektup göndererek TKP'yi tekrar diriltmesini ister[10].

Bu mektuptan sonra partinin genel sekreteri olarak bir müddet bu görevde kalır. Daha sonra Komintern'in direktifleri doğrultusunda hareket etmeyi reddeden Vedat Nedim, 1927 yılında Şefik Hüsnü'yü ve TKP' üst kademe yöneticilerini, önceden tanıdığı siyasi kısım komiserlerinden Şinasi Bey'e ihbar ederek yakalanmalarını sağlar[11].

---

9 Aslan SAYILGAN, **"Türkiye'de Sol Hareketler"**.

10 **"A.g.e."**.

11 **"A.g.e."**.

Diğer yandan yine Kadro dergisi etrafında toplanan aydınlardan Burhan Asaf, İsmail Hüsrevde Marksist düşünce geleneğine sahip kimselerdir.

Bütün bunlardan çıkarılacak olan, Kadro ideolojisini ortaya atan aydınların Marksizm'den büyük oranda etkilendikleri, Marksist düşünce geleneğine bağlı olmakla beraber şemanın dışına çıkmaya çalışan kimseler olduğudur. Nitekim TKP içinden tasfiyeleri de bu yüzden olmuş değil midir?

II. "KADRO" DERGİSİNİN DOĞUŞU:

Şevket Süreyya, Afyonkarahisar cezaevinde başlayan ve sonraki yıllarda gittikçe güçlenerek gelişen kadrocu fikirlerini ilk defa 15 Ocak 1931 yılında Türkocakları'nın Ankara Genel Merkez binası salonunda vermiş olduğu bir konferans ile umuma duyurmaya başlar. Konferansın konusu: **"İnkılab ve Kadro"**dur. Konferans gerek Türkocağı yetkililerince ve gerekse CHP içinde bazı kişilerce alaka ile karşılanmıştır. Hatta Türkocağı yetkilileri bu konferansı broşür haline getirerek şubelerine gönderme fikrini ileri sürerler. O zaman yayınlanmakta olan bazı günlük gazeteler konferansı CHP içinde yeni bir ideoloji cereyanının başlangıcı olarak değerlendirirler. Daha sonra 20 nüsha olarak çoğaltılan konferans, devletin yetkili mercilerinde bulunan şahısların görüş ve düşüncelerine sunulur.

Şevket Süreyya bu çalışmaları sırasında Türkocağı yetkililerinden yakın ilgi ve destek gördüğünü belirtmekte, ocağın önderlerinden Akçuraoğlu Yusuf Bey'le, onun Keçiören'deki bağevinde karşılıklı fikir teatisinde bulunduklarını, bu sohbetlerin hep sıcak bir fikir havası içinde geçtiğini söylemektedir. Yine ocağın o zamanlar Genel Başkanı olan Hamdullah Suphi TANRIÖVER, konferanslarla ilgili rapor ve broşürlerin hazırlanışında kendisine

büyük yardımlarda bulunmuştur[12]

Bu tür çalışmalarla gün yüzüne çıkan kadrocu düşünce 1932 yılının ocak ayında aylık olarak yayın hayatına atılan **"Kadro"** dergisiyle kendine ifade zemini bulur.

Kadro dergisini çıkaranlar daha önce de belirttiğimiz gibi, Şevket Süreyya ile birlikte Marksist düşünce geleneğine sahip kimselerdir. Bu isimlerden sadece derginin imtiyaz sahibi durumundaki Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU'nu bu kategoride degerlendiremeyiz. O da zaten Kadro dergisinde edebi yazılar yazmış, işin ideoloji yanıyla pek az ilgilenmiştir. Karaosmanoğlu'nun, Çankayadaki mühim yeri dolayısiyle Çankaya ile Kadrocular arasındaki ilişkileri düzenleme bakımından özel bir konuma sahiptir.

Kadro dergisi çıkarken devrin idaresi tarafından hiçbir zorlama ile karşılaşmışmıdır? şeklinde bir soru akla gelebilir. Derginin çıkmasına en büyük tepkiyi CHP Genel Sekreteri Recep PEKER göstermiştir diye biliriz. Derginin imtiyaz sahibi olan Yakup Kadri, inkilabın ideolojisini oluşturmak maksadıyla bir dergi çıkarmaya karar verdiklerini Peker'e söylediğinde, bu işin onların değil partinin meselesi olduğu esasen parti olarak bu yönde bir faaliyetleri bulunduğu şeklinde oldukça sert bir cevap almıştır. Nitekim daha sonra ÜLKÜ adıyla çıkan mecmua (1933) Peker'in bu tartışmada Yakup Kadri'ye söylediği ve ideolojiyi CHP adına oluşturma işini yüklenen mecmuadır.

Kadro, devrin diğer yöneticilerince herhangi bir zorlama ile karşılaşmadığı gibi, müsbet bir tavır da görmüştür. Şevket Süreyya **"Suyu Arayan Adam"** isimli kitabında, Kadro çıktığında ilk abonelerin başta Mustafa Kemal olmak üzere Çankaya Köşkü

12 Şevket Süreyya AYDEMİR, **"İnkılab ve Kadro"**, Sh.30.

efradından yapıldığını ve buradan 10 abone kaydettiğini belirtir. Mustafa Kemal'in Kadro dergisinin 22.sayısında baş sahifede çıkan Kadro ile alakalı sözleri derginin belli bir süre siyasi kesimde önemli bir destek sağladığını göstermektedir.M.Kemal şunları söyler: **"Hatırlıyorum ki Kadro intişar ederken maksadının Türk milletine has meslek ve metodunun millet ve memlekette teessüs ve inkişafına hizmet olduğunu yazmıştı. Kadroya bu maksadında geniş muvaffakiyet temenni ederim"**[13]

Ayrıca bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, yöneticilerin esen rüzgardan bile haberleri olduğu ve devlet yönetimini, siyasi yapıyı ilgilendiren bütün hadiseleri kendi insiyatifleri altına aldıkları bir zamanda onlara rağmen bir derginin çıkarılması oldukça güç bir iştir. En azından işe başlarken Kadrocular bu müsaadeyi almışlardır. Nitekim daha sonra iktidar yöneticileri Kadro'nun çıkmasını istemediklerinde rahatlıkla kapatabilmişlerdir.

III.KADRO'NUN NİTELİKLERİ:

Kadrocuların geliştirdiği ideolojiye göre, inkılab ideolojisinin teorisini yapacak ve bunu pratiğe geçirecek olan güç, topluma öncülük edecek bir **"kadro"**dur. Kadro nedir öyleyse? Kadro'nun ana çizgileri muhteviyatı ne olacaktır?

Kadro'nun niteliği üzerine en özlü tarifi şu satırlarda bulmak mümkündür:**"Kadro milletin bütününü bağlayan bir milli kurtuluş hareketinde, millet içinde bir menfaat kavgasını temsil eden, dar bir menfaat zümresinin mücadele organı değildir. Bu hareketi duyan koruyan ve yaşatan ileri unsurların öncü teşkilatıdır... Kadro bir parçalı millet rejimi içinde, milletten kopmuş ve kendi içlerinde boğuşan sorumsuz partilerden vücuda gelen,**

13 Başyazı, Kadro, Sy.22, Sh.3.

mesela Balkanlardaki gibi bir partiler enflasyonu da değildir. Bir inkılab avangardıdır. İnkilabın bütün yönetici fikirleri, inkılabın mahiyetini, gelişme istikametlerini tayin ve ilan eden prensibler, ancak böyle bir menfaatini savunan, İnkılabı duyan şuurlu ve feragatlı bir avangart'tır. İnkılab, milletin ileri ve en duyguluunsurlarını toplayan azlık, fakat disiplinli bir kadronun iradesinde temsil olunur"[14].

Kadrocular, kadro kavramının öncelikle avangart (öncü) niteliği üzerinde durmaktadırlar. Kadro, toplumda, inkılabları yerleştirme konusunda öncülük edecek bir gruptur. Kadro'nun ikinci özelliği ise, onun azlık oluşudur. Kadro'nun bu azınlık özelliği bilhassa şu alıntıda kuvvetle vurgulanır; **"Kadro'da partilerde olduğu gibi, gelişigüzel her vatandaşın yeri yoktur. Kadro, inkılab içinde en ileri unsurların, en ileri fikirlerin doğruluğundan doğar. Sonra da saflarına aldığı ileri ve feragatli unsurların kuvvet ve keyfiyetinden (niteliğinden) meydana gelir. Kadro, milletin bütün kalabalıklarını kendi teşkilat çerçevesi içinde toplayamayabilir. Fakat fikirlerinin isabeti ve yeştirdiği inkılab neslinin liyakat ve heyecanı ile o, bu kalabalıkları, her zaman sevk ve idare edebilecektir.**

Hülasa kadro, bir milli kurtuluş hareketinin, bir milli inkılabın kumanda heyetidir. Onun azlık, fakat şuurlu öncüsü ve yöneticisidir. İnkılabın tek ve idealist partisi, onun tek ve idealist lideri etrafında toplanan Kadro'dur [15].

Kadro'nun üçüncü özelliği ise, inkılabın ideolojisini yapacak ve onu uygulayacak oluşudur. Dördüncü olarak, kadronun, inkılabın heyecanını duyan duygulu feragatli özelliği dile getirilmektedir. Beşinci olarak, disiplin unsuru zikredilmektedir. Altıncı

14 Ş.Süreyya AYDEMİR, **"İnkılab ve Kadro"**, Sh.258.

15 **"A.g.e."** Sh.259.

olarak ilerici niteliği vurgulanmaktadır. Kadro, konumu bakımından cemiyette ileri bir özelliğe sahiptir.

Kadro kavramını değerlendirirken, ortaya çıkan tablodan, onun **"elitist"** düşüncelerin bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz.

Kadrocuların elitist görüşleri en berrak şekilde anlatımını, **"kadro"** ile ilgili olarak ortaya koydukları görüşlerinde belirlenebilir. Tesbit ettiğimiz altı özellik, kadroyu cemiyetten farklı kılan, onu cemiyetin üstünde bir konuma getiren özelliklerdir. Cemiyet içinde, halk bir yanda, kadro ise diğer yandadır. Halk, sadece, bu seçkin özelliklere sahip Kadro'ca inkılab doğrultusunda idare edilmesi gereken bir **"kütle"** dir. Kadroculara göre halkın, ne yönetim, ne de yapılacak **"ileri"** hareketler bakımından, bir manası yoktur. Kadro (seçkinler) halktan ve halkın kıymet hükümlerinden bağımsız olarak düşünecek ve hareket edecektir.

Elitizm konusunda Bülent DAVER şunları söyler: **"Elitizm adı altında toplanan görüşlerin birleştiği ortak nokta, siyasi iktidarın belirli küçük bir grup tarafından kullanılması gerektiğidir. Yani böyle ufak bir grubun yönetici durumda olması en iyi idare şekli olarak takdim edilmektedir"**[16]. Bu yönetici grubun, kendi üstün niteliği ve seçkin kudreti hakkında belirli bir kanaate de sahip olması gerekmektedir ki, bütün bu özellikler, kadrocuların **"kadro"**su ile mahiyet bakımından çok büyük benzerlikler göstermektedir.

Toplumların yönetim bakımından demokrasiye doğru bir eğilim gösterdiği bir zamanda kadrocuların elitist görüşleri savunması, geriye doğru bir arayış olarak değerlendirilebilir.

Erol GÜNGÖR, sosyal gelişme ile siyasi elit arasın-

16 Bülent DAVER, **"Siyaset Bilimine Giriş"**, Sh.133

daki ilişkiyi ve bünyevi değişmeyle birlikte kendilerine iktidarın bir imtiyaz olarak verilmesini isteyen elitist görüşlerin nasıl gitgide geçersiz kalacaklarını çok açık bir şekilde dile getirmektedir. **"Sosyal gelişmenin genel seyri içinde siyasi müesseselerin inkişafını incelediğimiz zaman, idare edenlerle idare edilenler arasındaki kaynaşmanın gitgide artışı şeklinde hakim bir temayüle rastlıyoruz. Demokratik rejimler, halkın siyasi hayattaki rol sahasını genişlettikçe siyasi elitin yapısı da değişmektedir. Politikacılık artık bir intiyaz olmaktan ziyade bir meslek haline gelmiştir"**[17].

Gerçi, 1930'lar Türkiye'si, 1980'lerdeki gibi demokrasinin geliştiği ve bir takım demokratik müesseselerin oluştuğu bir Türkiye değildir. Fakat sadece geçmişi izah eden değil, geleceği de kapsayan bir ideoloji peşindeki Kadroların, cemiyetlerdeki bu genel eğilimi görmeleri gerekmez miydi?

Fakat Kadroları elitist görüşleri savunmaya iten, kendilerince bir takım haklı sebepleri vardı. Bunların en başında şüphesiz kadro hareketinin bir halk hareketi olmayışı gelir. O, bir takım aydınların kafasındaki, kendi geliştirdikleri bir ideoloji ile yönetime talip olma hereketidir. İkinci olarak görüşleri itibariyle, cemiyet yapısında zora dayalı hızlı bir değişmeyi öngörmektedirler. ki, bu hızlı değişim arzusunun muhafazakar bir nitelik gösteren cemiyet ile çatışması kaçınılmazdır. Dolayısiyle uygulayacakları metod bakımından da halkadayanmalarıdüşünülemez. Üçüncü olarak halk, onların nazarında cahil bir kütledir. Kendi menfaatinin dahi nerede olduğunu bilemez. Dolayısıyla halktan memleket meselelerinin çözümü için fazla birşey beklenemez.

Esasen Kadrocular, **"Kadro"** dergisi vasıtasıyla geniş bir oku-

17 Erol GÜNGÖR, **"Türk Kültürü ve Milliyetçilik"**, Sh.53

yucu kitlesine hitap ederek görüşlerini tabana yaymak ve tabandan bir hareketle yönetimi etkilemek niyetinde değildirler. Maksatları görüşleriyle, inkılabın şeflerini ve devletin üst kademe yetkililerini etkilemektir. İktidara giden en kestirme yolun oradan geçtiği kanaatindedirler.

Gerçekte 1930'lar Türkiye'sinde, bir kamuoyu oluşturarak siyasi hayatı etkilemek, yönetimi belirli politikalar oluşturmaya zorlamak iki sebeple mümkün değildi: Birincisi, yönetimin siyasi yapısından gelen zorluklardır. Başta tek parti vardır ve parti, üst kademedeki yöneticilerin doğruluğuna inandıkları fikirleri, topluma yukardan aşağıya uygulamak misyonunu yerine getirmektedir. Siyasi yapının ters yüz edilerek, aşağıdan yukarıya doğru bir etkilemeye gitmek için ne müessesesleşme vardır, ne de bu yolda bir temayül oluşmuştur. Nitekim, mevcut yönetime muhalefet hareketi olarak ortaya çıkan **"Serbest Fırka"** denemesi de, halktan yönetime doğru giden bir etkilemenin neticesi olarak değil, yönetimce çeşitli sebeplerle - ki burada bu konuya girmeyeceğiz - yukarıdan aşağıya geliştirilmiş bir harekettir. Çok geniş bir kitleden destek görmesini ise Serbest Fırka hareketinin kendinde değil, iktidar partisinin **"halka rağmen"** yönetiminde aramak gerekir.

İkincisi ise, halktan başlayıp gelişerek yönetimi etkileme hareketinin Türk idare tarihinde bir geleneği yoktur. Siyasi yapının oluşmasında ve yönetimde tarihi gelenek, hep yukardan aşağıya bir çizgi takip etmiştir.

Bütün bu yukarıda söylediklerimiz değerlendirildiğinde, kadroculaın yönetim açısından devletçi-gelenekçi bir çizginin devamı olduğu gerçeği ortaya çıkar.

C- KADRO HAREKETİ VE İDEOLOJİ:

I. İDEOLOJİ VE KADRO'CU İDEOLOJİ:

Daha önce de belirttiğimiz gibi kadrocuların temel meselesini teşkil eden husus: **"cemiyetin ve inkılabların ideolojisini yapmak"**tır.

Kadrocular için ideolojinin bu kadar önemli olmasının sebebi, mevcut siyasi şartlarda yüklenmeye çalıştıkları misyonla ilgilidir. Onlar, siyasi karar alma organlarının çeşitli politikalarına eleştiri getiren bir muhalefet rolü oynamak istemiyorlardı. Aydın - seçkinler olarak, doğrudan yönetime taliptiler. Şüphesiz yönetime talip olmak için bir tez'leri olmalıydı. Ve bu tez de, şeçitli meseleler karşısında parakende görüşler ortaya koyan dağınık fikirlerden oluşamazdı. Ayrıca kadrocular yönetimde bulunan, elitlerden faklı olan yanlarını vurgulamak ve ideolojilerini ortaya koymak zorundaydılar.

Bunların yanısıra bir de, kadrocuların şahısları planında ele alınması gereken özellikler vardır. Bu kişiler, marksist düşüncenin eğitiminden geçmiş kişiler olarak tezlerini **"ideoloji"** haline getirme gibi bir zaafa sahiptiler.

Bu noktada ideoloji kavramına açıklık getirmek faydalı olacaktır.

İdeolojinin, sosyal bilimlerle alakalı bir çok kavram gibi, kesin tarifini yapmak hayli güçtür. Bu yüzden sosyal bilimciler kavramı değişik şekillerde tarif etmektedirler. Fakat ideoloji, tamamen muğlak bir kavram da değildir. Yaklaşımların belli bir çevçevesini çizmek mümkündür. Bu da ideolojinin birbiriyle bağlantılı ve kendi mantığı içinde tutarlı fikirlerden oluştuğudur. Bülent DAVER, ideoloji kavramını şu şekilde açıklar. **"Doktrinin daha subjektif daha hareketli, daha kısa ve basit şekilde olunan türü...**

motorize bir doktrindir"[18].

Fakat herhalde ideolojinin en önemli özelliği, onun normatif niteliğidir. Çünkü ideolojilerin yorumladıkları veya vazettikleri dünyalarda **"iyi", "kötü"** gibi kıymet hükümleri büyük oranda rol oynarlar. İdeolojilerin taraftarlarının ve karşıtlarının bulunması da zaten onun bu normatif özelliğinden ileri gelen bir hususdur. Eğer ideolojiler herkes tarafından açık bir kesinlikle kabul edilen doğrulardan hareket etselerdi, o zaman ideoloji olma vasfını kaybederlerdi. Kenneth BOULDING'e göre ise görüşleri arasında çok ahenkli bir bütün oluşturan dünya görüşü de aslında ideoloji sayılamaz. Çünkü ideolojilerin mühim özelliği ona sahip olan kişinin, kendi hüviyetini başkalarından ayırdedebilecek farklı kabulleri bünyesinde taşımasıdır: **"Kerrat cetveli etrafında bir ideoloji kurmak çok güçtür. Çünkü hiç kimse bu ideolojiye muhalif olamaz. Herkesin açıkça gördüğü hakikatlerden müteşekkil dünya görüşleri ideoloji olamaz. Ancak yarı hakikat veya katiyeti bilinmeyen hakikattir ki, bazı insanlara hitap edip bazılarına etmeyebilir ve böylece ideoloji olmaya en müsait bir sistem teşkil eder. Bizim üzerimizde en büyük tesiri olan şeyler doğruluk derecesinden tamamen emin olmadığımız sembollerdir. Açıkça kötü olan bir şeyi derhal reddederiz, açıkça iyi olanları da hemen kabul ederiz. Fakat bizi aynı zamanda hem cezbeden hem de iten şeylerdir ki bizi bağlar"**[19].

Kadrocular ise ideolojiyi insanı kuşatan cemiyet şartlarının insan dimağına yansıması ve bu yansımaların kendi arasında uyumlu bir şekilde formüle ve doktrine edilmesi olarak görürler[20].

Böyle bir anlayışta, ideolojinin oluşumunda iki değişkeni tesbit etmek mümkündür. Bunlardan birincisi: **"çevre şartları"**ikinci ise bizim dimağımızdır. Bu anlayıştan hareket edecek olursak kadrocuların, çevre şartları aynı kalsa bile **"dimağlar"**ın farklı ideolojiler yaratmasını tabii bir hadise olarak kabul etmeleri

18 Bülent DAVER, **"Siyaset Bilmine Giriş"**, Sh.66

19 Kenneth BOULDING, **"Yirminci Asrın Manası"**, Sh.154.

20 Kadro, Başyazı, Sy.4, Sh.3.

gerekirdi. Fakat daha ileriki sahifelerde göreceğiz ki, kadrocular kendileri dışında ileri sürülen fikirlere ve ideolojilere karşı katı bir aydın bağnazlığı göstermektedir.

Kadrocular cemiyet şartlarının insana tesir etmesini iki biçimde yorumlarlar. Birincisi "**teknik şartlar**"dır. Bunu insanla tabiatın ilişkileri belirler. İkincisi "**sosyal şartlar**"dır. Bunu da insanların kendi aralarındaki ilişkileri belirler.

İşte cemiyet ideolojilerinin biçimlenmesi de; bu teknik ve sosyal şartların gelişme eğilimleri yönünde, belirli ilkelere göre yorumlanmaları ile meydana gelir[21].

İdelojinin böylece tarifi yapıldıktan sonra iş, artık onun pratiğe geçirilmesine, yani Türkiye'nin şartlarına uygun idelojinin oluşturulmasına gelmiştir.

II. İNKILABIN İDEOLOJİSİNİ YAPMAK:

Kadrocular da genel görüşü doğrular şekilde, Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'de köklü değişikliklerin olduğu kanaatindedirler. Fakat bu değişikliklerin eksikliği, temel bir görüşü yani bir ideolojiye istinat edilmemesidir. Her ne kadar bu bünyevi değişimin istikameti, niteliği, şeflerce belirtilmekte ise de, burada aydınlara da, bilhassa inkılab aydınlarına düşen büyük görevler vardır. Yapılan inkılabları bir ideoloji çerçevesinde yorumlamak ve bir ideoloji içinde açıklamak! İnkılab esas itibariyle ideolojik mahiyetteki fikrî unsurları bünyesinde taşımaktadır. Mesele bunları düzenli bir şekilde ve topyekün bir dünya görüşü etrafında aydınlığa kavuşturmaktır.

İşte aydınlara, kadroculaların deyimiyle "inkilab münevverlerine" düşen görev, bu yorumlama ve açıklama işini yapmaktadır.

Aydınlara, kadroculaların deyimiyle "**İnkılab münevverlerine**" düşen görev, bu yorumlama ve açıklama işini yapmaktır.

Kadrocular bunları söylerken aynı zamanda devrin önemli bir siyasi meselesinine parmak bastıklarının farkındadırlar. Mesela CHP Genel Sekreteri Recep PEKER de inkılabı yaşatmaktan ve sosyal bünyeden atılan unsurların yerine yenilerinin konmasından bahsetmektedir. İnkılab vasıtasıyla sosyal bünyeden, "**geri, eğri, fena, eski, haksız ve zararlı**" ne varsa sökülüp atılacak ve onların yerine "**ileri, doğru, iyi, yenive faydalı**" ne varsa konacaktır. Fakat bunun da ötesinde bünyeye yerleştirilen yeni unsurların bünyeyle kaynaşması için bir sistem kurmak ve işletmek gerekir. İşte bu yeni bünyenin yeni sistemi de Peker'in kafasındaki ideolojidir[22].

---

21 "A.g.yazı.".

22 Recep PEKER, "İnkılab Dersleri Notları", Sh.7.

Aynı şekilde **"ideoloji"** kelimesini zikretmeksizin, fakat **"geniş ve toplu bir izah"** deyimiyle ideolojiyi kasteden Peyami SAFA da bu tür bir ihtiyaca işaret etmektedir. Bu izah **"Türk mucizesi"**nin yorumu, dünya görüşü olacaktır. Kemalizm'in ortaya koyduğu doğrular doğu islam ile hıristiyan batı ananeleri arasındaki anlaşmazlığın hiç bir gerçekci dayanağı olmadığını tamamen bir vehim olduğunu göstermiştir. Türk mucizesi şarkın ve garbın, islamın ve hıristiyanlığın ananelerini kucaklayan konumu ile herkesin büyük bir heyecanla beklediği doğu batı sentezini, bunun toplu izahını verecektir[23].

İnkılabın ideolojisini oluşturma işini iktidarın mütefekkirleri de kendilerine görev bilmişler, bu amaçla Halk Fırkası'nın fikriyatı olarak meşhur **"altı ok"**u gündeme getirmişlerdir. Bunlar CHP fikriyatının temellerini oluşturan: Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, laiklik, inkılabçılık,, devletçilik ve halkçılıktır.

Kadrocular, inkılabın kahramanlarını ve önderlerini yarattığı fakat nazariyecilerini ortaya koymadığı kanaatindedirler. inkılabın fikir sistemi olmadığı gibi, bir ideolojinin ürünleri olması gereken resimde, heykelde, kitapta, inkılabın hatıralarını yaşatacak, sonraki kuşaklara inkılabın heyecanını ve ruh çoşkunluğunu aşılayacak eserler de ortaya konmamıştır, demektedirler[24].

Kadrocular bütün yazılarında ve eserlerinde Cumhuriyet yöneticileri adına yakaladıkları bu eksikliğin üzerine gitme çabasındadırlar. Önderler ve kahramanlar bellidir. Onlar görevlerini yapmışlardır. Ülke düşman işgali altında iken şartların bütün olumsuzluğuna ve imkansızlıklara rağmen milleti teşkilatlandırarak, düşmanı Misak-ı Milli ile tesbit edilen sınırlarımızın dışına atmışlar ve siyasal bağımsızlığımızı sağlamışlardır. Daha sonra

23 Peyami SAFA, **"Türk İnkılabına Bakışlar"**, Sh.110.

24 Ş.Süreyya AYDEMİR, **"İnkılab ve Kadro"**, Sh.12.

inkılablar gerçekleştirilmiştir. Bütün bunlar olurken, aydınlar görevlerini yapmışlar mıdır? Hayır! Çünkü inkılabların dayanacağı fikir sistemini oluşturmak **"kahramanların ve önderlerin"** değil, aydınların işidir ve aydınlar bu görevlerini yerine getirmemişlerdir.

İnkılabların dayanacağı fikir sistemi, aynı zamanda CHP'nin ideolojisi, olması gerekirdi. Fakat Kadroculara göre Halk Partisi'nin de **"ideoloji"** olarak tanımlanabilecek bir görüşü yoktu, istekleri, bunu kendilerinin oluşturmasıdır.

Aslında Halk Partisi'nin bir teoriye, bir ideolojiye dayanmayışı Dünyadaki siyasi partileri inceleyen Fransız sosyal bilimci Maurice DUVERGER'in de bir tesbitiydi: **"Tek parti bakımından pratik, teoriden önce gelmiştir. Hatta arkadan hiç bir teorinin gelmemiş olduğu durumlar da vardır. Bazı devletler, örneğin Türkiye ve Portekiz gibi, tek parti sistemini iktidar teorilerine sokmaksızın uygulamaya koymuşlardır"**[25].

Nitekim bu eksikliği gidermek ve CHP'yi teoriye kavuşturmak için çalışmalar yapılmış, parti, ideolojik bir zemine oturtulmak istenmiştir.

Kadro dergisinin niteliği ve amacının ne olduğu dergide neşredilen çeşitli makalelerle gayet açık bir şekilde anlatılır. Kadro'nun çıkış gayesi, inkılabı bir fikriyat çerçevesinde açıklama isteğidir. Kadro'nun inkılabçılığı sistemli bir inkılabçılıktır denilir. Sistem bir fikir disiplinidir ve ancak bu disiplin sayesinde insanlar arasında görüş ve inanış birliği kurulabilir. Sistemli fikir disiplini kurulamazsa, inkılablar için potansiyel güç oluşturmak mümkün değildir[26].

---

25 Maurice DUVERGER, **"Siyasi Partiler"**, Sh.336.

26 Başyazı, Kadro, Sy.18, Sh.3.

Kadro dergisi de, dönemin sloganı olan **"imtiyazsız, sınıfsız bir millet"** fikrini baş sloganı yaparak, buna sosyal milliyetçilik kavramı ile fikri bir mahiyet kazandırmaya çalışır. Böylelikle sosyal milliyetçilik ile Türk inkılabının aksiyonu birleşince ortaya inkılab mefhumu çıkmış oluyordu. Kadroculaların yaptığı da **"kendilerinin oldukça mütevazi ifadeleriyle"** günden güne kendi mefhumlarını bulan Türk inkılabının fikir ve hareket yönünü ortaya koymaktır[27].

Kadro dergisinin amacının ne olduğu değerlendirildiğinde, sık sık tekrar edilen kavramların **"inkılab"**, **"sistemli görüş"**, **"İnkılab mefhumu"** gibi kavramlar olduğu görülür. Maksat, Türkiye'nin meselelerini **"sistemli bir görüş"** yani Kadro ideolojisi çerçevesinde ele almak ve bir takım neticelere varmaktır. Tabii ki aynı doğruları bulmak için aynı fikriyattan hareket etmek lazımdır ki, işte bu aynı fikriyatı, ideolojiyi ortaya koyacak olan da Kadro mecmuasıdır.

Kadrocular ideolojiyi oluştururken, sadece bugünün -kendi zamanının Türkiye'sinin meselelerini düşünmedikleri iddiasındadırlar. Aynı zamanda geleceği de kucaklayan bir ideoloji peşindedirler. Onun ortaya koyacağı fikir sistemi ve ölçüler yardımıyla sadece zamanın yöneticileri değil, gelecekteki yöneticiler ve en önemlisi geleceğin yöneticisi durumundaki genç kuşaklar da sosyal meseleler karşısında, iktisadi meseleler karşısında aynı çözüm yollarında birleşeceklerdir.

İnkılabın özünde bulunan ileri fikir unsurları ideolojik olarak yorumlanıp ölçüler belirlendikten sonra bunlar, hem inkılabı yaşatan Kadro'ca, hem de gelecekteki kuşaklar için onların fikri bakışlarını düzenleyecek unsurlar olacaktır diyen kadrocular, bu tipi inkılabçı insan tipi olarak nitelerler. İnkılabçı insan; nerede,

27 Başyazı, Kadro, Sy. 35-36, Sh.6.

hangi zamanda ve mekanda, nasıl bir mesele ile karşılaşırsa karşılaşsın, aynı saiklerden hareketle aynı bakış açısıyla aynı sonuca varacaktır. İnkılabın kendine özgü nitelikleri, diğer inkılablardan farklılıkları da bu ölçüler ortaya konuldukça belirecektir[28].

"İnkılabçı insan" tipinin bu tarifi ne derece insan yapısına uygun, ne derece gerçekçi olduğu, tartışmaya açık bir konudur. Çizilen tablo, insanlara nasıl bir terbiye uygulanırsa uygulansın, gerçek hayatta pek rastlayabileceğimiz bir tablo değildir. Çünkü, insanlara aynı şeyleri düşündürtmek, aynı ölçüleri vermek ve karşılaştıkları hadiselerde bu ölçülere dayanarak aynı sonuçlara ulaşmalarını beklemek, ancak fabrikasyon insan imaliyle mümkündür. Kadrocular, inkılabın ideolojisini yapacağız derken, bazen ütopyaya kadar varan düşünceler ortaya kayabilmektedirler.

D- İNKILABLARI YORUMLAYIŞLARI:

I. İNKILABIN YORUMU VE İNKILABA BAĞLILIK:

Yakın tarihimize baktığımızda şunu görürüz: İnkılab kavramı, onu gerçekleştiren şeflerden çok, kraldan fazla kralcı kesilen kişilerce asıl manasının dışına çekilmiş, hakkında kolaycı hükümler verilmiştir. Kadrocu düşünürlerin de bazen inkılab kavramını yorumlarlarken benzeri bir hataya düştüklerini görüyoruz:

"Eskiyi inkarla işe başlayan 'eski"den hiç bir şeye kulak asmamakla şahlanan yeni hareketimiz tam manası ile katıksız bir inkılabdır"[29]. Şüphesiz bu sözlerin gerçek hayatla herhangi bir ilgisi yoktur. Bir cemiyetin hayat telakkisini, kültürünü, yaşayış biçimini bir anda bıçak gibi keserek ona başka bir hayat telakkisini ve yaşama biçimini kabul ettirmek mümkün değildir. **"Katıksız İnkılab"** gibi sözlerle eski, istenildiği kadar yok sayılmaya

28 Ş.Süreyya AYDEMİR. **"İnkılab ve Kadro"**, Sh.86.

29 Mehmet İLHAN, Kadro, **"İnkılabı Bilmek"**, Sy.18,Sh.65.

çalışılsın, o yine cemiyetin içinde yeni sentezlere ulaşarak yaşamaya devam edecektir. Gerek zorlama gerekse kendiliğinden olan değişimlerin içinde kendi yerini bulacaktır. Bu anlayıştaki bir inkılabın halktan kopuk, küçük bir azınlığın inkılabı olacağı aşikardır. Böyle bir temel üzerinde yorumlanmaya çalışılan inkılab ideolojisinin ne kadar realiteye uygun olduğu, ne derece bu ülkenin meselelerini dile getirdiği yeri geldikçe tartışılacaktır.

Aynı yazar yazısına şu şekilde devam eder:

"Her inkılab hareketine ait sebepleri, neticeleri, varılmak istenen gayeleri birer broşür halinde elimizin altında bulundurmalı.."[30]. Öyle görülmektedir ki yazar, inkılablara ait hazır, formülleştirilmiş yorumların bulunacağı reçeteler istemektedir.

Fakat ortadaki gerçek; sistemli bir inkılab ideolojisi kurma iddiasındaki kadroculuların evvela kendi aralarında **"inkılabların yorumunda"** ayrıldıklarıdır. Yukardaki satırları yazan Mehmet İLHAN'a göre, inkılab için yapılacak iş, sadece broşürleri yazıp el altında bulundurmak iken, Şevket SÜREYYA'ya göre, daha önceki kısımlarda belirttiğimiz gibi, inkılab bu haliyle sığ ve daha henüz oluş halindedir. Çünkü inkılabı yerleştirmekten ve derinleştirmekten bahsetmektedir. Ayrıca başka bir yazısında da ihtilal - inkılab ayrımı yapmakta Türkiye'deki değişimleri strüktüre inmeyen ihtilal olarak nitelemektedir. Ortaya koydukları ölçüler ile herkesi aynı şekilde düşündürmeye kalkan kadroculuların kendi aralarındaki bu çelişik durum şüphesiz her ideoloji taraftarının uğradığı **"körleşme"**nin bir neticesidir.

Kadroculuların ortaya koydukları görüşleri büyük bir heyecanla inkılaba mâletmeye çalışmaları, devrin siyasi atmosferinde inkılab kelimesinin efsunlu bir güç olarak ifade ettiği mana ile de

30 "A.g.yazı".

ilgilidir. İnkılab herşeydir. Yüzyıllar süren geriliğimiz onun vasıtasıyla giderilecek, çağdaş batı uygarlığına onun vasıtasıyla ulaşılacaktır. Bir viranhane durumundaki Anadolu, bir sihirli kelimenin yardımıyla, yol göstericiliği ile kalkınacak, gelişecek, refah böyle sağlanacaktır.

Bu konu ile ilgili diğer bir husus, inkılab kelimesinin inkılaba bağlılık manasında kadrocu görüşler için meşru bir zemin oluşturmasıdır. Yöneticiler inkılab diyorsa kadro da inkılab demektedir. Kadrocuların yönetim için hayal ettikleri kadro'nun birinci vazifesi, Türk inkılabını, Türk Cumhuriyetini ebediyyen muhafaza ve müdafaa etmektir. Bunu yapabilmek için bütün heyecanların, fikriyatın ve idealizmin inkılab neslinin ve inkılab gençliğinin bu asli vazifesine bütün güç ve kuvvetlerini koyduklarını söylerken, bunun aynı zamanda istiklalleri elinden alınmış bütün mazlum milletlerin kurtuluşları için de gereken bir hareket tavrı olduğunu belirtmektedirler[31].

Kadro dergisinin, kendi gayeleri ile rejimin gayelerini bir gibi göstererek, meşru bir zeminde hareket ettiği kanaatini yaymaya çalışmasını anlayışla karşılamak gerekir. Savunduğu fikirler dolayısiyle oldukça geniş bir kesimin düşmanlığını kazanmaya başlayan kadrocu hareketin, bu meşruiyete gerçekten çok ihtiyacı vardır.

II. İHTİLAL VE İNKILAB:

Kadrocular görüşlerinin daha belirginlik kazanabilmesi için öncelikle cemiyetin değişimine bir açıklık getirmeye çalışırlar. Bu çabalarının iki önemlikavramadayandığı söylenebilir. Bunlar **"ihtilal ve inkılab"** kavramlarıdır.

Kurtuluş savaşı ve sonrasında Türkiye'de bir ihtilal olmuştur.

31 Başyazı, Kadro, Sy.22, Sh.8.

İhtilal, cemiyet içinde ihtiyaç duyulan bünyevi değişikliği gerçekleştirmemiş, bir takım sınırlı değişikliklerde kalmıştır. Oysa hadiselerin gelişimi ve mantığı değişimin bir ihtilale değil bir inkılaba ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır. Yani ortada bünyeye müteallik bünyeyi esas alan bir değişim olmalıdır.

Kadroculara göre, ihtilal cemiyetin süpestrüktüründe cereyan eden bir hadise iken, inkılab cemiyetin doğrudan strüktüründe (yapısında) cereyan eden bir hadisedir. İhtilalin etkili olabilmesi süperstrüktürden strüktüre inmesi ile mümkün olabilir. Bunun için de meseleyi salt bir siyasi iktidar meselesi olarak düşünmemek gerekir. Bu türlü bir ayırımın Türk inkılabını değerlendirme bakımından çok lüzumlu olduğu görüşündedirler[32].

Yukardaki görüşlerin yazarı, Kadro dergisindeki başka bir yazısında benzeri görüşleri müdafaa ederek, ihtilal - inkılab gibi niteliksel bir ayırıma gitmeden, ayrıca kendi deyimiyle, **"yalnız siyasi iktidar"**la ilgili değişmeleri de inkılab manası içinde mütalaa ederek, inkılabların tamam olduğunu, izah edildiğini, bittiğini söyleyenlere şiddetle çatmaktadır. Tarih; inkılaba bitmiştir gözüyle bakanlarla, inkılabı derinleştirmek, yerleştirmek isteyenlerin arasındaki tartışmalarda daima inkılabı yerleştirmek ve derinleştirmek isteyenlere hak vermiştir[33].

Bu kanaate göre aslında yapılması gereken iş, varolan inkılabı **"derinleştirmek ve yerleştirmek"** olmaktadır. Cumhuriyet dönemini tahlil ederken ihtilal ve inkılab gibi iki kavramı kullanan kadrocuların başka bir yazılarında bu ayırıma itibar etmeyerek doğrudan inkılab kavramını kullanmaları; ideoloji oluşturmada kendilerini yetkili gören aydınlar olarak, kavramlaştırma gibi mü-

32 Ş.Süreyya AYDEMİR, Kadro, **"İnkılab Kürsülerinde İnkılab İlmileşmelidir"**. Sy.28, Sh.11.

33 Ş.Süreyya AYDEMİR, Kadro, **"Türk Nasyonalizmi III"**, Sy.20, Sh.4.

him bir meselede bile pek dikkatli olmadıklarını ortaya koymaktadır.

Kadrocular ortaya çıkışlarına haklılık kazandırma maksadıyla, kendi ideolojik çerçevelerinin dışında kalan bütün aydın kesimlere şiddetle hücum etmişlerdir. Bu bazen üniversite, bazen Serbest Fırkacı aydınlar olmuştur. Yönetimde bulunan aydınlar için ise kanaatlerini paylaşmasalar bile her zaman dikkatli bir lisan kullanmışlardır. Çünkü iktidarda etkili bir yer edinmenin yolu sadece Cumhuriyetin siyasi liderlerini değil, aynı zamanda onların etrafındaki aydınları da etkilemekten geçmektedir.

Aydın çevrelere yönelik tenkitler - o dönemin şartları içinde belki de ithamlar demek daha doğru olacaktır - daha ziyade inkılaba ve inkılab ideolojisine - ki bu kadrocu ideolojidir - inançsızlık noktasından olur. Bilhassa üniversitedeki aydınlara veryansın edilir. Bu tenkitlerin CHP'nin üniversitede bir reform yapma hazırlıklarıyla paralellik göstermesi de ayrıca ilgi çekicidir. Kadrocular'a göre bazı gafiller Türkiye'de devam edegelen büyük hadiselerin bir inkılab olduğunu, Fransız inkılabıyla veya başka milli inkılablarla herhangi bir ortak noktasının bulunmadığını, sadece kendine benzerliğini, etkilerinin kendi sınırlarının dışına taştığını evrensel olduğunu basit bir siyasi iktidar değişikliği olmayıp, cemiyetin bünyesini esas aldığını Türkiye'nin bu inkılab vasıtasıyla sadece siyasi değil, ekonomik olarak da bağımsızlık için mücadele ettiğini daima inkar edip durmuşlardır[34]. Bu inkarcılar üniversitedeki bir kısım zevat ve kapitalizmin savunucularıdır.

Aslında 1920'li yıllar boyunca yapılan inkılablardan sonra o zamanki aydın çevre inkılabların bitip bitmediği konusunda tartışmalar yapmaya başlar. Kimi, inkılablar bitmiştir ve artık ya-

34 Ş.Süreyya AYDEMİR, Kadro, **"İnkılab Kürsülerinde İnkılab İlmileşmelidir"**, Sy.28, Sh.7.

pılması gereken, bütün gücün ülkenin kalkınmasına ve mevcut inkılabları yerleştirmeye harcanmasıdır derken, kimi, inkılabların bitmediğini, bitmeyeceğini, inkılabların sürekli yapılması gerektiğini savunur ki, kadrocular bunlardan ikinci gruba girerler.

Onların cemiyete bakış tarzlarındaki psikolojiyi ortaya koyması bakımından Yakup Kadri'nin edebi şekilde tasvir ettiği şu tablo oldukça ilgi çekicidir: **"Gerek Rusya ve gerek İtalya dönüşü memlekette yadırgadığım, yalnız bir lüks eşya gibi dolaşan kadınlarımız olmadı. Şehir sokaklarının tenhalığından, durgunluğundan, yüreğime bir derin gariblik çöktü. Bu sokaklarda görülen tek tük insanlarda öyle bir avarelik, öyle bir nereye gideceğini, ne yapacağını bilmez kimselerin sersemliği vardı ki, onları adeta omuzlarından tutup sarsmak ve 'Ne yapıyorsunuz? Bu ne tembellik, ne uyuşukluk? Bilmiyor musunuz ki, burası bir inkılab diyarıdır. Burada da tıpkı benim geldiğim yerdeki gibi her şey yeni baştan yapılmakta, cemiyetin mimarisi temellerinden değiştirilmekte; topraklar, taşlar, kafalar, ruhlar hep kökünden işlenip imar edilmektedir. Bilmiyor musunuz ki, bir hummalı oluş içindeyiz? Burada da her taraf tekevvün halinde bir dünya gibi durmaksızın fıkır fıkır kaynamalı değil mi?'"**[35].

Fakat Yakup Kadri, buğday fiatları 18 kuruştan 3 kuruşa hatta daha aşağıya düşmüş bir ülkede, CHP mütegallibelerinin ezdiği insanların neye dayanarak fıkır fıkır kaynamaları gerektiğini açıklamaz. Kaldı ki "**Ankara**" romanında mevcut yapıya eleştiri getirirken, hiç de halkın fıkır fıkır kaynadığı tablolar çizmez[36].

---

35 Y.Kadri KARAOSMANOĞLU, **"Ankara - Moskova - Roma"**, Sy.15, Sh.32.

36 Y.Kadri KARAOSMANOĞLU, **"Ankara"**, - Romanında iktidar- halk çelişkisi işlenmekte, iktidarın bazı uygulamalarına tenkitler getirilmektedir.

Tabii şu anda meselemiz, Yakup Kadri'yi eleştirmek değildir. Fakat aşikardır ki, ideoloji ile realite birbirleriyle tenakuz derecesinde bir zıtlık içinde iken, hala ideoloji gözlüğüyle hadiseleri yorumlama ve öylece görme patolojisi vardır. Esasen bu bakış, sadece Yakup Kadri'nin değil, ideolojik insanın bakışıdır ve burada Yakup Kadri'nin şahsında ciddi bir örneğini bulur.

inkılabların bitip bitmediği konusundaki tartışmaları şimdilik bir kenara bırakarak yine **"inkılabın ideolojisi"** meselesine dönelim. Kadrocular inkılabın ideolojisini yapmak derken, aynı zamanda kafalarındaki ideolojik tablonun da çerçevesini çizerler. İnkılab kendini bütün açıklığıyla ortaya koyacak ilkeleri, inkılab ideolojisi sistemi içinde verebilmeli ve nazari desteklerini oluşturmalıdır. Aksi tutum inkılab hareketini **"dar bir demokrasi hareketine"** yahut karışık bir çıkar mücadelesine götürecektir[37].

Öyle görülüyor ki kadrocular, yapılan inkılabların mevcut durumda bir hedefi olup olmadığı konusunda şüphe içindedirler. Eğer birileri bu inkılabların fikri zeminini hazırlamazsa, nereye gideceği belli olmayan bir dizi eylemler olarak kalacaktır. Aslında öyle değil midir? İnkılab şefleri inkılabları gerçekleştirirken nereye varacağını, amaçlarının ne olduğunu bilmiyorlar mıydı? Elbetteki hayır! Yapılan ve yapılacak olan işler bir ideoloji düzenliliği içinde verilemese de maksat belliydi. Maksat; batılı bir toplum düzeni kurmaktı. Batı medeniyetini almaktı. Dönemin şefleri, batı medeniyetini seçerken Ziya GÖKALP'in **"hars ve medeniyet"**[38] ayırımını da yapmıyorlardı. **"Çabucak ve hızla batılılaş-**

37 Ş.Süreyya AYDEMİR. Kadro, **"İnkılab Kürsülerinde İnkılab İlmileşmelidir"**. Sy.28, Sh.18.

38 Ziya GÖKALP, **"Türkçülüğün Esasları"**, -Gökalp hars ve medeniyyetin hem birleşme, hem de ayrılık noktaları olduğunu söyler. Birleşme noktaları sosyal hayatları (iktisadi, lisani, fenni hayat vs.) içine almalarıdır. Ayrılıkları ise harsın milli, medeniyetin milletlerarası olması, medeniyetin usül vasıtasıyla ve ferdi iradeyle meydana gelmesine karşı harsın kollektif özelliğidir.).

mak" temel prensip idi. 1923'de toplanan İzmir iktisat Kongresi'nde, devlet eliyle milli burjuvazi yaratma çabalarına ve daha sonra bu yönde oluşturulan politikalara dikkat edilecek olursa batılılaşma çabalarının oldukça geniş boyutlu olarak sürdürüldüğü görülür.

Burada kavram olarak **"batılılaşma"** yı ele alma zarureti doğmaktadır. Mustafa E.ERKAL, batılılaşmayı iki kategoride değerlendirir: **"Çağdaş batı medeniyetine (maddi kültür) girmek için, manevi kültürü farklı milletlerin yaptıkları çabalardır. Batılılaşma iki şekilde görülmektedir:**

1. Teknikte (maddi kültür) batılılaşarak manevi kültürün milliliğini ve bağımsızlığını korumak ve gerekli olan maddi kültür unsurlarını almak ve onlara gerekli şekli vermek.

2. Teknikte olduğu gibi manevi kültürde de adetlerin terkedilmesi, manevi kültürün milliliğini yitirmesine sebep olmakta, sonunda kültürel yabancılaşma doğmakta ve kültür emperyalizmi ile kültürel istila ortaya çıkmaktadır. Bu gelişme ile milli bağımsızlık da tehlikeye girebilmektedir"[39].

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin batılılaşma eyleminde yukarıdaki iki kategori karışık bir şekilde yer alır. Cumhuriyet yöneticilerinin ideolojisinde maddi ve manevi kültür bütünleşmesinden hareketle, maddi sahadaki değişimlerden önce manevi sahada **"batılılaşma"** yolu ile bir takım değişmeler öngörülür.

Mümtaz TURHAN, **"Bu bakımdan biz bütün kültür değişmelerinin 'serbest' ve 'zorlanmış, empoze veya mecburi' olmak üzere iki nev'e irca edilebileceğini kabul ediyoruz"**[40] derken, kültür edinme (acculturation) yollarını ortaya koyar. Cum-

39 Mustafa E.ERKAL, **"Sosyoloji"**, Sh.26.

40 Prof.Dr.Mümtaz TURHAN, **"Kültür Değişmeleri"**, Sh.60.

huriyet yöneticilerinin bu manada yaptıkları, çağdaş batı uygarlığına ulaşmak için mecburi kültür değişimidir.

Cumhuriyet yöneticileri, yaptıkları inkılablarla Avrupa'daki cemiyet hayatlarındaki benzeri bir üst yapıyı Türkiye'de oluşturmaya çalışırlarken, belki de bu yapılanmanın peşinden yine Avrupa benzeri bir iktisadi altyapıyı üretebileceklerini düşünüyorlardı. Herhalde Avrupalı gibi olmak için onun kendi bünyesinde mükemmel bir bileşim gösteren kültür ve medeniyetini ayırıma ve seçmeye tabi tutmadan almak istiyorlardı.

Nitekim yöneticileri yukarda zikrettiğimiz bu tür bir yola götüren belki de Erol GÜNGÖR'ün dediği gibi **"çıplak gözle ayırdedilemeyecek kadar kaynaşmış Avrupa kültürü"** idi[41].

Fakat her halükârda, Cumhuriyet yöneticilerinin somut bir şekilde ortaya konmamış olmasına rağmen, belli bir çerçeve içinde yorumlanabilecek dünya görüşleri, bir ideolojileri vardır.

III. İNKILAB HEYECANI VE AJİTASYON:

Bütün ideolojilerin ortak özelliklerinden birisi de, ideolojilerin savunucularına, ideolojinin tezlerini yerine getirmek için heyecan aşılama çabasıdır. Ajitasyon, ideolojinin anlatımında oldukça önemli bir yer tutar. Fert, eğer sahip olduğu ideolojinin heyecanını duyabiliyorsa, onun amaçlarını gerçekleştirmek için daha fazla gayret gösterebilir. Hatta çoğu zaman, ideolojilerin tutarlılığından ziyade heyecanı, bu gayretin belirlenmesinde etkin bir rol oynar.

Kadrocular, heyecanın ideolojiler için ne kadar önemli olduğunun farkındadırlar. Bu yüzden de sık sık **"inkılab heyecanı"**, **"inkılabın heyecanını duymak"** ifadeleri gündeme getirilir. İnkılab heyecanı aynı zamanda inkılabların gerçekleşmesi için gerekli olan feragatın ve fedakarlığın yollarını açacaktır. İnkılabı bir din

41 Erol GÜNGÖR, **"Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik"**, Sh.19.

olarak görmeseler de bir mistigi olduğunu kabul ederler. Bu mistik duyuş, insanın ruhunu sarmakta ve onu her türlü maddi kaygıların üzerinde inkılabı duymasını, inkılabı yaşamasını sağlamaktadır. Esasen inkılaba öncülük edenlerde ve kendilerini bütün varlıklarıyla inkılaba, inkılabın gerçekleşmesine bağlayanlarda, bu tür bir heyecanı duyurmayan - batılıların deyimiyle ülküsel (idealist) insanı olmayan bir inkılab, heyecan tarafını kaybetmiş ve sadece hesap işine dönüşmüş bir inkılab niteliğindedir[42].

Kadroculara göre, inkılab heyecanı, uzak bir hedef üstünde anlaşmış olmanın ve bu hedefe doğru müşterek prensiblerle yürümenin doğurduğu bir ruh halidir. Bu heyecan gücünü, sahip olunan ideolojinin mütecanis yapısından ve kollektif bir ruh disiplininden alır.

"Neden inkılab heyecanını duymak gerekir"in cevabı ise cemiyet bünyesindeki hızlı değişimle izah edilir . Bütün uzuvlarıyla hızlı bir değişimin içindeki cemiyette, bunu duymak, buna bütün güçle katkıda bulunmak gerekir. Yaşanan **"sert cidal"** inkılabçılardan bunu istemektedir[43].

Şüphesiz sert bir mücadelenin bulunduğu bir cemiyette, bu mücadelenin taraflarından birisi, haklı olduğuna kuvvetle inanıyorsa - ki kadrocular haklı olduklarına kuvvetle inanıyorlar kendisinde hem bu haklılığın, hem de sert çatışmanın yaratacağı heyecanı hissedecektir.

İnkılab heyecanına karşı olarak, kadrocular **"pesimizm ve pesimist"** kavramlarını kullanırlar. Pesimist, cemiyet içindeki değişmeleri bedbin bir tavırla değerlendiren, inkılabları kötümser olarak yorumlayan kişidir. O dönemde, inkılabın havasını sardığı iddia edilen bedbinliğe karşı inkılab heyecanını doğurabilmek

42 Ş.Süreyya AYDEMİR, **"İnkılab ve Kadro"**, Sh.268.

43 Ş.Süreyya AYDEMİR, Kadro.**"İnkılab Heyecanı"**,(Antuziasm) Sy.2,Sh. 5.

için, en başta mücadele edilmesi gereken unsur pesimizin ve pesimistlerdir.

IV.İNKILAB MÜNEVVERİ:

Kadrocular, inkılabı ideolojik bir zemine oturtmak için inkılab aydınlarına büyük görevler düştüğünü belirtirler. Fakat bu aydınlar kadrocu ideolojiyi kendilerine temel kabul ederek o doğrultuda çalışmalar yapacak olan aydınlardır. Yoksa, kadrocu ideolojinin dışında veya karşısında düşünenlerin, kadrocular açısından aydın olmaya dahi hakları yoktur.

Nitekim bu düşünce ile, zamanın üniversitesi ve orada kürsü sahibi olan hocalara karşı, aleyhte bir kampanya başlatırlar. Aydının kendilerince ne manaya geldiğini tayin için önce **"inkılab ideolojisi"nde mutabık kalmayı baş şart görmektedirler. Ancak o zaman inkılab aydınının siması, açık seçik, ne olup ne olmadığı noktasında ortaya çıkacaktır. Kadroculara göre her inkılabın dayandığı bir fikir sistemi vardır. Türk inkılabının da dayandığı, ondan hız ve ilham aldığı bir takım prensibler, bir ideoloji bütünüğü içinde olmasa da bir fikir sistemi vardır. Bu fikir sisteminden hareketle inkılabın ideolojisini oluşturmak, inkılabı hakiki zeminine oturtmak aydın kesimin en önemli görevidir. Bu görevi yerine getirmek için canla başla çalışanlar ancak, "inkılab müneveri"** sıfatına hak kazanabilirler[44].

Kadrocuların, aydınları değerlendirmede dayandıkları temel kıstas, ilmi yeterlilik veya ilim zihniyeti değil, kişinin ne derece kadrocu olduğu, yani kendileri gibi düşünüp düşünmediğidir. Onlar aydın değil, kendi ortaya koydukları ideolojiyi işleyecek ve bu ideolojinin kalıpları içinde düşünecek teknikerler aramaktadırlar. Şüphesiz bu tavrın, ilmi tavırla hiç bir alakası yoktur.

44 Burhan ASAF, Kadro, **"Yarı Münevverler Kulübü"**, Sy.8, Sh.42.

Esasen bu tür değerlendirmeleri her ideolojik harekette görmek mümkündür. Öncelikle mühim olan ideoloji ve onun ortaya koyduğu düşüncelerdir. Bu düşünceleri, ilmi esaslara dayanarak dahi tenkit etmek yasaktır. Eğer bir kişi **"aydın"** niteliğini kazanmak istiyorsa, ideolojilerin gözünde, onlara hizmet eden bir hizmetkar olmalıdır. İdeolojiye ters düşen herşey ya gayri ilmidir ya da onu ortaya koyanlar **"şarlatanlar"**dır.

Burada yeri gelmişken, şu husus da belirtmeden geçmek mümkün değildir. İdeolojik hareketler, farklı cemiyet yapıları içinde farklı özellikler göstermelerine rağmen birbirine benzer bir çok karakteristiklere sahiptirler. Bu özelliklerden herhalde en mühimlerinden birisi ideolojik hareketlerin özündeki ilkel kabile şuurudur. İyi, kötü, güzel, çirkin gibi kavramları birbirinden ayırdeden, cemiyetin ortak değerleri değil, ideolojilerin cemiyete göre daha özel kıymet hükümleridir. Eğer bir kişi falan ideoloji grubunun içinde ise, oraya, sadece fikirleriyle değil, ideolojilerin cemiyete göre daha özel atmosferinin içinde anlamlı bir kişi olabilmek için, heyecan ve hisleriyle de gitmekte, bağlanmaktadır. Birliktelik bir fikri beraberliğin çok ötesinde bir yaşama biçimi birlikteliğine dönüşmektedir. Nasıl ilkel kabilelerde fertler, kendi kabileleri içindeki kişilerin başka kabilelere karşı işlediği suçlar veya başka kabileler karşısında kazandığı başarılar karşısında tarafsız ve soğukkanlı bir değerlendirme yapamazlarsa, aynı şekilde idelojik grublarda da bu tür baskın bir subjektif karakter bulunur. Reel alem ideolojik grubun normlarının belirlediği algısal referans çerçevesince çarpıtılarak algılanır. Bu çarpıtma kadrocuların fikirlerinde de yoğun bir şekilde vardır.

Keza herhangi bir olgunun ideolojik grub açısından manası, ne derece ideoloji ile alakalı olduğuna bağlıdır. Eğer ideoloji için faydalı ise **"doğru"**, zararlı ise **"yanlış"**tır. Onun objektif mantığa

göre ilmen kıymetli olması, ideolojik grub açısından hiç bir mana ifade etmez.

İşte kadroculaların **"aydın"** ile ilgili değerlendirmeleri de bu türden bir değerlendirmedir.

"Aydın" ile ilgili yorumlarını ortaya koyduktan sonra, aydının en başta gelen vazifesinin: inkılabın temsil ettiği fikirleri kendi fikri ve dünya görüşü olarak almak ve bu davayı sürekli ileriye götürmek misyonu olduğunu belirtirler. Aydın; inkılabın kendi fikir unsurlarını düzenli ve realist bir şekilde açıklamalıdır. İnkılabın müesseselerini ortaya koyarak, bütün izahları, yorumları ve müesseseleriyle onu gelecek nesillere bırakmalıdır[45].

Aydın, kendi mahiyeti gereği, ideolojik hareketler tarafından yönlendirilen ve ne yapması lazımgeldiği söylenecek olan kişi değildir. Fakat yukarda da dediğimiz gibi kadrocular aydını, istikamet belirleyen, ilmin ışığında yol gösteren manasındaki fonksiyonundan çıkararak gösterilen bir istikamete belli bir yükü götürmesi istenen **"yük taşıyıcısı"** durumuna indirmektedirler.

E - ATATÜRKÇÜ GÖRÜŞ:

I. ATATÜRK'ÇÜ ANLAYIŞIN ÖZELLİKLERİ:

Kadroculaların resmi görüş ile ilgili yorumları bir kenara, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturan görüşün ne olduğuna, neyi amaçladığına bakalım.

Çeşitli yazarlara göre konu değerlendirildiğinde Atatürkçü görüşün temel tezi olarak, daha önceden belirttiğimiz gibi **"batılılaşma"**nın alındığını görüyoruz. Fakat, **"nasıl bir batılılaşma"** meselesinde çelişkiler başlar, tartışmalar yoğunlaşır.

Doğan AVCIOĞLU, Atatürk'çü hareketin iki ana fikri olduğunu söylüyor. Bunlar **"milliyetçilik ve çağdaş uygarlık"**tır. Mil-

45 Ş.Süreyya AYDEMİR, **"İnkılab ve Kadro"**, Sh. 96.

liyetçilik kavramı, siyasi ve ekonomik sahalarda tam bağımsızlığı ihtiva ederken, çağdaş uygarlık, gerçekleştirilen devrimlerle ulaşılan veya ulaşılmak istenen hedeflerdir. Atatürk Avcıoğlu'na göre, gerçekleştirdiği devrimlerle **"Batıdan ne alalım, ne almayalım?"** biçimindeki manasız tartışmalara da son vermiştir[46].

Kemal KARPAT ise, 1923-25 devresinde **"Milliyetçilik, laiklik ve halkçılık"** kavramlarının belirginlik kazandığını söyler. Milliyetçilik, rejimin temeli sayılırken, laiklik de milliyetçiliğin gayelerine hizmet eden bir ilke olarak rejim içinde yer alıyordu. Halkçılık ise, milliyetçilik fikrinin hem sonucu, hem de milliyetçiliğin sosyo-politik açıdan bir gerekçesi olarak değerlendirilir[47].

KARPAT, rejimin niteliğini siyasi bakımdan devrimci, sosyal bakımdan ise muhafazakar bulur. Rejim, sosyal yapı ile ilgili meselelerde muhafazakârken, örf ve adetler konusunda devrimci bir tutum benimsemiştir. Rejimi de çelişikliğe götüren ve büyük zorluklar yaratan işte bu birbirini tekzip eden görüşlerdir[48].

KARPAT'ın değerlendirmesine göre, kadroculaın ideolojisi açısından söz konusu olan sahada, yani **"toplumsal yapı"** ile ilgili sahada muhafazakar bir tutum takınılmıştır. İnkılablar o sahaya taalluk etmiyordu.

Asaf Savaş AKAT ise, Cumhuriyetin kuruluş safhasındaki yapıcı enerjinin, din, kültür, siyaset düzeyinde yürütülen mücadeleye harcandığı kanaatindedir. AKAT, Cumhuriyet yöneticilerinin halkı, kadroculaın vazettiği tarzda bir iktisadi seferberlik içine sokmamalarını, güçlerini iyi bilmelerine yormaktadır. Oysa ki kadrocular tek parti yönetiminin gücünü kestirememişler, ondan gücünün ötesinde bir iktisadi seferberlik istemişlerdir[49].

46 Doğan AVCIOĞLU, **"Türkiye'nin Düzeni"**, C.1. Sh.338.

47 Kemal KARPAT, **"Türk Demokrasi Tarihi"**, Sh.48.

48 **"A.g.e."**, Sh.26.

49 A.Savaş AKAT, **"Alternatif Büyüme Stratejileri"**, Sh.18.

AKAT'a göre, kalkınma meselesinin o dönem içinde düğümlendiği nokta: Birinci Meclis'teki Batı ve Doğu kanatları arasındaki ittifakın bozulması ve yönetici sınıf içi kavgalar olarak işaret etmektedir. Eğer bu ittifak sürseydi ve kavgalar olmasaydı, aynı şekilde yönetici sınıf bir bütün olarak ekonomik meseleleri ele alsalardı, kalkınma probleminin daha elverişli bir ortamda düşünülebileceği kanaatindedir[50].

Fakat herhalde resmi görüş hakkındaki en yetkili kişi bizzat Atatürk'ün kendisidir. Atatürk, Türk inkılabının yorumunu şu şekilde yapar:

"Türk inkılabı nedir? Bu inkılab kelimenin ilk anda işaret ettiği ihtilal manasından başka, ondan daha geniş bir değişikliği ifade etmektedir. Bugünki devletimizin şekli, asırlardanberi gelen eski şekilleri ortadan kaldıran en gelişmiş tarz olmuştur.

Milletin varlığını devam ettirmesi için fertleri arasında düşündüğü müşterek bağı, asırlardanberi gelen şekil ve mahiyetini değiştirmiş, yani millet, dini ve mezhebi bağlantı yerine Türk Milleti bağıyla ferlerini toplamıştır.

Millet, beynelmilel umumi mücadele sahasında hayat sebebi ve kuvvet sebebi olacak ilim ve vasıtanın ancak çağdaş medeniyette bulunabileceğini bir değişmez gerçek olarak prensib saymıştır.

Netice olarak, millet saydığım değişiklik ve inkılabların tabii ve zaruri icabı olarak umumi idaresinin ve bütün kanunlarının ancak dünyevi ihtiyaçlardan mülhem ve ihtiyacın değişme ve gelişmesiyle mütemadiyen değişme ve gelişmesi esas olan dünyevi bir zihniyeti hayatı boyunca devam edecek bir idare saymıştır.

---

50 "A.g.e.", Sh.19.

Büyük milletimizin hayatının seyrinde vücuda getirdiği bu değişiklikler herhangi bir ihtilalden çok fazla, çok yüksek olan en muazzam inkılablardandır"51.

Görüldüğü gibi Atatürk **"Türk inkılabını"** dile getirirken ele aldığı konular sosyo-kültürel düzlemde değerlendirilebilecek konulardır. Şimdi de, daha sonra, kadroculann ekonomik sahasındaki görüşlerini dile getirirken mukayese edebilme ve aralarındaki açık gelişmeyi görebilme bakımından ekonomik hayat ve devlet ile fert hakkındaki görüşlerini Atatürk'ün kendi sözleriyle aktaralım:

"Herhalde devletin siyasi ve fikri hususlarda olduğu gibi, bazı ekonomik işlerde de düzenleyiciliğini prensib olarak kabul etme uygun görülmelidir. Bu takdirde karşı karşıya kalınacak müşkülat şudur: Devlet ile ferdin karşılıklı faaliyet sahalarını ayırmak.

Devletin bu hususiaki faaliyet hududunu çizmek ve bu hususta dayanacağı kaideleri tesbit etmek; diğer taraftan vatandaşın, ferdi teşebbüs ve faaliyet hürriyetini tahdit etmemiş olmak, devleti idareye selahiyattar kılınanların düşünüp tayin etmesi lazımgelen meselelerdir. Prensib olarak, devlet ferdin yerine geçmemelidir. Fakat, "ferdin gelişmesi için umumi şartları gözönünde bulundurmalıdır. Bir de ferdin şahsi faaliyeti, ekonomik ilerlemenin esas kaynağı olarak kalmalıdır. Fertlerin gelişmesine mani olmamak, onların her görüş noktasından olduğu gibi, bilhassa ekonomik sahadaki hürriyet ve teşebbüsleri önünde devlet kendi faaliyetiyle bir engel vücuda getirmemek demokrasi prensiblerinin en mühim esasıdır"[52].

Ayrıca bir hususa açıklık getirmek gerekir. Atatürk inkılabları

51 Utkan KOCATÜRK, **"Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri"**, Sh.88.

52 **"A.g.e."**, Sh.26.

gerekleştirirken, bunları, kafasındaki herhangi bir ideolojiyi esas alarak yapmamıştır. Günün pratik şartları ve zaman neyi gerektiriyorsa onlardan hareket etmiştir. Hiç bir zaman bir ideoloji ve doktrin adamı olmamıştır. Kadro dergisinin imtiyaz sahibi Yakup Kadri, CHP'nin bir doktrini olmadığını söyleyip, halbuki olması gerektiğini Gazi'ye ima ettiğinde, cevaben Türk inkılab hareketini dondurmamak için doktriner olunmadığı karşılığını almıştır.

Atatürk'ün bir doktrin şeklinde görüşlerini ortaya koyup koymadığı, bir doktrin adamı olup olmadığı hususunda Aydın TANERİ şunları söylüyor:

"Atatürk bir doktrin adamı mıydı? Hayır, Atatürk bir doktrin adamı değildi. Çünkü Atatürk önceden sistemleştirilmiş ve tartışılabilse dahi fikir ve hareket prensibleri belli, sınırlı bir fikir sistemine kendini bağlamadı. Zaten fikrî hazırlığı, nazari formasyonu da buna göre değildi. O tıpkı bir kurmay gibi memleket ve dünya ölçüsünde hareketlerini, manevralarını karşılaştığı ve içinde yaşadığı şartları ve bu şartların açılmasına, gelişmesine göre düzenledi"[53].

Sanırız Atatürk'çü görüşle kadrocular arasındaki önemli bir ayrılık bu noktada toplanır. Kadrocular bir ideolojinin peşindeydiler. Halbuki Atatürk'çü görüş, pratik uygulamalardan hareket ediyordu. Seyyal bir görüştü. Yapılacak olanların doğruluğu herhangi bir ideoloji ile olan tutarlılığından değil, o zamanki ülke şartlarıyla olan uyumunda aranıyordu.

Fakat 1930'lardan sonra iktidar mütefekkirleri, ideolojik hareketlerin dünya gündeminde büyük ölçüde güç kazanması karşısında Türkiye Cumhuriyeti'nin de kendi yerini belirlemesi amacıyla, ideoloji olmasa bile bir doktrin olarak **"Kemalizm"**i geliştirmeye çalıştılar.

---

53 Aydın TANERİ, **"Atatürk, Milli Eğitim ve Öğretmenler"** 24 Kasım 1982 günü Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde verilen ders.

Diğer yandan ise zamanının iki büyük ideolojik hareketi olan faşizm ve komunizm karşısında Türk inkılabının dünya içindeki yerini tesbit ve bunlardan farklı olduğunu gösterme amacı doktrin oluşturma çabalarına güç verdi[54].

Herşeye rağmen bu çalışmalar neticesinde ortaya konulan **"Altı Ok"**lu doktrinin de Kadrocu ideoloji ile bütünleştirilebilecek yanları yoktur.

Daha kolay mukayese edilebilmesi amacıyla **"Altı Ok"**u kısaca şu şekilde açıklayabiliriz:

1. Cumhuriyetçilik: Milletin hakimiyeti gayesini en iyi ve en sağlam temsil ve tatbik eden devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu inancını ifade etmektedir. Cumhuriyeti her tehlikeye karşı bütün vasıtaları ile muhafaza ve müdafaa etme gereğini ortaya koymaktadır.

2. Milliyetçilik: Gerek istiklaline kavuşmuş olarak, gerekse de başka devletlerin tebaası olarak yaşayan bütün Türkleri bir kardeşlik hissi ile sevmek ve onların refahını dilemekle beraber, hariçteki bu Türklerin T.C.'nin siyasi hudutları dışında tutulma gereğini de ifade etmektedir. T.C. dahilinde Türk dili ile konuşan, Türk kültürü ile yetişen, Türk ülküsünü benimseyen ve vatandaşı hangi din ve mezhepte olursa olsun Türk kabul etme ve şöven olmayan bir milliyetçilik manasındadır.

3. Halkçılık: İrade ve hakimiyet kaynağı olarak millet'i görmektir. Kanunlar önünde mutlak bir eşitlik kabul etmek, hiç bir ferde, hiçbir aileye, hiç bir sınıfa, hiç bir cemaate imtiyaz tanımayan, yurttaşları halktan ve halkçılık olarak kabul etme manasındadır.

---

54 Lord KİNROSS, **"Atatürk ve Pozitif Düşünce"**, **"Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Türkiyesi"** isimli kitaptaki makale.

4. Devletçilik: Ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icab ettirdiği işlerde, bilhassa iktisadi sahada, devletin fiilen alakadar olmasıdır.

5. Laiklik: Hayatta ve devlet işlerinde ilmi, metod olarak kabul etmektir. Asıl manası dini, dünya ve devlet işleriyle politikadan ayrı tutmaktır.

6. İnkılabçılık: Türk toplumunun batı medeniyetine ulaşabilmesi için cemiyet hayatındaki köklü değişiklikleri ifade eder.

Bütün bu değerlendirmelerden çıkardığımız sonuç Atatürk'çü görüşün kadroculaın görmek istediği gibi ekonomik bir düzlemde değil, özellikle politik-kültürel bir düzlemde manasını bulduğu gerçeğidir. Ekonomik konularda ortaya konulan görüşler ise kadroculaın görüşleriyle bazı benzer özellikler taşır. Ancak bütünüyle bir benzeşme sözkonusu değildir.

II. BİR İSTİFHAM:ACABA TÜRK İNKILABINDAN MI HAREKET EDİYORUZ?

Kadrocular, inkılab şeflerinin doğrultusunu kafalarındaki ideolojik şemaya uyduramadıkları için, teorik bir takım zorlamalar içindedirler. Bunu bazen kendilerinin de kabul ettiklerini görürüz:

"Gerçi bizim görüşlerimize ve temennilerimize belki de, Türk inkılabına atfettiğimiz subjektif hadefler denilebilirdi. Belki de inkılabımızın mahiyeti ancak, Türk milletini iptidai bir şark bünyesinden çıkarıp, batı medeniyetine yönelen uzun bir ıslahatçılıkta toplanıyordu. Kadro'nun müdafaa ettiği imtiyazsız sınıfsız millet fikri, Türk ekonomisinde kilit taşlarının devlet elinde toplanarak keskin sınıf tezatlarından Türk cemiyetini korumak fikri, seferber edilmesi suretiyle yabancı sermayelerin siyasi kontrolünü önleyen milli bir kalkınma fikri, kültürde, zihniyette ve halk terbiyesinde devletçi bir milli yaşayış fikri

belki de yadırganacak şeylerdi. Fakat 1930-1934 arasındaki devrin tarihi şartlar bakımından bizce ana problemleri bunlardır"[55].

Şüphesiz siyasi iktidarın ideologluğuna talip bir hareketin kendi ideolojisiyle yönetim ideolojisini parelel gibi gösterme gayretini oportunizme kaçmadığı müddetçe haklı görmek belki mümkündür. Fakat yönetimle kadro arasında **"sınıfsız imtiyazsız millet"** gibi bazı sloganlar bakımından benzerlikler varolmakla beraber, temel fark **"batılılaşma"** anlayışındadır.

Ana hatlarıyla ortaya koyacak olursak, Cumhuriyet yöneticileri Fransız ihtilalinden ve batıdaki pozitivist düşünceden etkilenerek Türkiye'de bir takım değişiklikler yapmaya çalışıyorlardı.

Şerif Mardin, Cumhuriyet dönemine hakim olan pozitivist düşünceyi incelerken, Atatürk'ün pozitivizminin en açık delili olarak laikliği ele almakta ve laik anlayışın arkasında yatan temel bir görüşe dikkati çekmektedir. Bu: sosyal mekanizmanın ilahi bir düzenleme sonucunda oluşmadığını, toplum ile tabiatın ortaklaşa ve birbirini etkileyerek kendi kanunlarını ürettiği görüşüdür. Sosyal hadiseleri analizde bilimi bir araç olarak kullanan Atatürk, bu tavrıyla hem pozitivizme inandığını, hem de batının zihniyet yapısını kavradığını göstermektedir[56]. Kadrocuların ise metod meselesine bakışları bundan hayli farklıdır. Onlar, tarihi materyalizmi Fransız ihtilali ve onun yapısal değişikliklerinde manasını bulan batılılaşma anlayışına da şiddetle çatıyorlardı.

F - KADROCULARIN TEMEL HATALARI:

I. YANLIŞ NEREDE:

Kadrocu görüşlere katılamayacağımız bir çok husus vardır. Bir kere bunların başında **"azlık fakat ileri bir kadro"** derken be-

55 Ş.Süreyya AYDEMİR, **"Suyu Arayan Adam"**, Sh.486.

56 Şerif MARDİN, **"Atatürk ve Pozitif Düşünce"**, **"Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Türkiyesi"** isimli kitaptaki makale.

lirtilen siyasi yapı ile ilgili düşünceleri gelir. Ne adına olursa olsun, yönetim azlık bir kadronun eline bırakılamaz. Çünkü toplumsal ilerlemenin en baş şartı, cemiyet içinde belirli bir uyumun sağlanması ve gelişme yolunda istikrarın ortaya konulmasıdır.

Bunu sağlayabilmek için, cemiyetteki hassas dengenin, kendini temsil ve ifade edebileceği politik bir zeminin bulunması gereklidir. Üstelik cemiyeti temsil durumundaki bu güçlerin murakabesini yapmak, onları icraatlarında tamamiyle başıboş bırakmamak gerekir. Yoksa ilerleme -veya başka bir şey- adına ortaya çıkan bu azlık kadroların her zaman için bir diktatoryaya dönüşmesi ihtimali mevcuttur.

Azlık - ki bu kadrocu ideolojiye göre aydınlar ve üst kademedeki inkılab şefleridir-kadronun, cemiyetle karşılıklı ilişkisi olmaması durumunda, ne derece cemiyet gerçeklerinden haberdar olacaklarını, cemiyeti ne derece tanıyıp bilebileceklerini kestirmek hayli güçtür. Böyle bir kadronun kendi kafasındaki kıymet hükümleriyle cemiyeti zorlayarak bir takım yerlere götürmeye çalışması, cemiyette şiddetli buhranların ve krizlerin oluşmasını kaçınılmaz kılacaktır.

Kıymet hükümleri dedik, çünkü kadroculara göre, daha önce ortaya konan görüşlerinden de anlaşılacağı gibi, ilim dahi inkılab emrine verilmektedir. Oysa inkılabın tutarlılığı ve haklılığı, ne derece ilme dayandığı ve ilim zihniyeti ile hareket ettiğine bağlıdır. İlmin inkılabın değil, inkılabın ilmin emrine verilmesi gerekir. Bu azınlık kadronun dayandığı temel, ilim değilse, kendi subjektif kıymet hükümlerinden başka ne ile hareket edecektir? Elbetteki yorumlarında ve eylemlerinde dayanacakları yer, kendi değerlendirmeleri olacaktır.

Kıymet hükümlerinin kaynaştığı bir harb sahasında - harb sahası çünkü inkılab söz konusu - neyin doğru, neyin yanlış ol-

duğunu çıkarabilmek tutarlı olabilmek mümkün değildir

Bu çerçevede kadrocuların iki temel yanlışı birincisi: azlık bir kadroya dayanmak isteyişleri; İkinci ise : kendi kıymet hükümlerinden örülü bir ideoloji peşinde koşmaları şeklinde ortaya konulabilir.

II. KADROCULAR EKONOMİK BOYUTU AĞIRBASAN BİR İDEOLOJİ PEŞİNDEYDİLER:

Kadrocular inkılabların sosyo-kültürel boyutundan ziyade ekonomik boyutu üzerinde durmuşlar ve kendi görüşlerini genellikle ekonomik hayat ile alakalı olarak ortaya koymuşlardır. Kadro dergilerinin birinci sayısından son sayısına kadar olan bütün konular, ekonomik ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Kadrocuların, bütünüyle bir ideoloji oluşturmaya çalıştıkları doğrultusundaki iddialarına rağmen, mesailerini iktisat konularına hasretmeleri, onların bir ideoloji oluşturmaktan daha çok bir iktisadi görüş peşinde oldukları gerçeğini gözler önüne serer.

Esasen, gerek Cumhuriyetin ilk yıllarında gerekse Kadroculaın zamanında tartışılan konular, inkılabların yapılmakta olduğu sosyo-kültürel zemin üzerinde odaklaşır. Harf devrimi, kıyafet devrimi, tekke ve medreselerin kapatılması, halifeliğin ilgası... Bunlar birer iktisadi olgu değildir, fakat cemiyet hayatını derinden etkileyen meselelerdir. Kadrocular bunlarla ilgili olarak açık bir görüş ortaya koymazlar. Sadece yapılanları onayladıklarını belirtirler, bunun ötesinde, gerek dergilerinde, gerekse başka yayınlarında bu konulara temas etmezler.

İdeoloji, bir dünya görüşü olarak, iktisatla ilgili konular dışındaki sahaları da kapsar ve o sahalarda da kendi değerlendirmelerini ve kıymet hükümlerini ortaya koyar. Kadrocular, bir ideoloji uşturmaya çalıştıkları iddiasını uygun düşecek şekilde ve ona

paralel olarak bu sahalarda net görüşler belirtmemiş olmaları, ifâde etmeye çalıştıkları dünya görüşünün bir yanını eksik bırakmıştır.

Burada ayrıca bir hususu belirtmekte fayda vardır. Mesele sadece bir **"iktisat ideolojisi"** oluşturmak olsa bile, iktisadi olmayan unsurlarla bağlantılarının da en azından belirtilmesi gerekirdi. Çünkü, iktisadi gelişme bütün toplumlarda iktisadi olmayan unsurlarla iç içedir ve birbirini etkiler. Dini, estetik, kültürel, sosyal kıymetler, iktisadın soyut rakamları üzerinde onların kıymetlerini değiştirecek etkiler yaparlar. Çünkü sermaye birikimi, yatırım hareketleri, sermaye hasıla oranı gibi kavramları, mekanik bir düzlemde değil, merkezinde insan olan, onun kıymet hükümleri, zihniyet dünyası olan bir çerçevede manasını bulur[57].

"Kadrocular, nasıl bir kültürel, sosyal, estetik değerlendirme yapıyorlardı" şeklindeki bir sorunun cevabı yoktur. İktisadi hayatı belirleyen unsurların sadece iktisadi unsurlar olmadığı, sadece **"üretim unsurları ve biçimleri"** ile iktisadi hayatın açıklanamayacağı gerçeği kadrocular zamanında da biliniyordu. İddialı bir ideoloji vazetmeye çalışanların sahalarındaki literatürü de -mesela Maks Weber, Werner Sombart- iyi bilmeleri gerekirdi.

Kadrocuların iktisat ağırlıklı yaklaşımları, sahip oldukları düşünce geleneği ile ilgili bir husustur. Geçmişte, komunist parti içinde çalışmış olmaları, dünyaya marksist ideolojinin değerlendirmeleriyle, düşünce biçimiyle bakmış olmaları, yeni bir ideoloji kurarken de meseleleri benzer bir yaklaşımla ele almaları sonucunu doğurur. Bilindiği gibi Marksizm'e göre cemiyet hayatını anlayabilmek için önce o cemiyette varolan ekonomik ilişkiler ağını, üretim güçlerini ve üretim güçlerinin niteliğini bilmek gerekir. Bütün bunlar alt yapıyı oluşturur.

57 Sabri F.ÜLGENER, **"Zihniyet Aydınlar ve İzm'ler"**, Sh.39.

Cemiyet içinde, din, ahlak, hukuk, kültür gibi unsurlar, birer üst yapı kurumudur. Kendi başlarına herhangi bir gerçekliği olmayan üstyapıyı, üretim ilişkileri belirler. Üst yapı, alt yapının bir görüntüsü, bir gölgesinden başka bir şey değildir. Bu düşünce geleneğinde yetişmiş kadroculârın, Türk cemiyet hayatına bir takım teklifler getirirken, niçin iktisadi bir zemin üzerinde hareket ettiklerini anlamak, bu sebeple daha kolaydır.

Kadroculârın marksist düşünce geleneğinin tesiriyle ekonomik faktörleri temel alan ideolojilerine ve bu çerçevede geliştirdikleri **"alt yapı-üst yapı"** değerlendirmelerine tenkit getiren Mehmet ERÖZ, üst yapı kurumlarına tanınan cılız tesiri, bu sahadaki acı tenkitlere ve cemiyet gerçeklerinin zorlamasına bağlar. Maks Weber, Werner Sombart, R.Stammler, Parato, Sorokin, Z.Gökalp gibi düşünürler, ilim ve tekniğin insan zekasının bir ürünü olduğu görüşündedirler. Hukuki ve sosyal düzenle, din, ahlak, sanat ve felsefe gibi unsurların iktisadi unsurlarla olan münasebetlerinde, esas olarak karşılıklı etkileşmeyi kabul etmekle birlikte, birincilere nisbi bir üstünlük tanırlar. Tarihi maddeciliğe yönelttikleri tenkidlerde iktisadi faktörü daima bir başlatıcı olarak değerlendirenlerin, iktisadi faktörün kendi dinamiğini nasıl açıklayabilecekleri sorusunun cevapsız kalışına dikkat çekerler. İktisadi faktörlerin kendi kendilerine harekete geçici bir özelliği olduğunu ileri sürmek ise, doğrudan iktisadi faktörlere ilahi konum tanıyan mistik bir anlayış olacaktır[58].

Kadrocular maksist metodları kullanmışlar, marksist teoriden fevkalade etkilenmişler, fakat zaman zaman orijinal ve marksizmin dışında da fikirler geliştirebilmişlerdir. Bu yüzden klasik bir maksist hareket olarak değerlendirebilmek mümkün değildir.

---

58 Mehmet ERÖZ, **"Kadro Hareketi ve Kadrocular"** "**Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz**" isimli kitabındaki makalesi, Sh.,304.

II. BÖLÜM

KADROCULARIN EKONOMİK HAYAT ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

A - SANAYİLEŞME MESELESİ:

I. EKONOMİK DURUM:

Kadrocular, ekonomik görüşleri dolayısıyla 1923-1930 yılları arasında uygulanan ekonomik politikaya tamamen karşı olmalarına rağmen, bu dönemi sert bir şekilde tenkit etmeyip, hafif eleştiriler yöneltirler. Şüphesiz böyle davranırlarken, politik bir tutum içindedirler. Amaçları mevcut siyasi iktidara karşı, herhangi bir tavır almamaktı. Nasıl alabilirlerdi? Onlar, bu iktidarın yapmış olduğu inkılabların ideolojisini oluşturacaklar, aydın-seçkinler olarak yönetimdeki yerlerini alacaklardı.

Hatta Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan ekonomik politikalara, muhtevaları gereği muhalefet etmek şöyle dursun, zaman zaman kendi ekonomik görüşleri doğrultusunda olumlu yorumlarda dahi bulunurlar.

Diğer yandan 1930'lar Türkiye'sinde uygulama planları yapılan mutedil devletçilik politikaları ile, ilk yıllardaki liberal politikalar arasındaki çelişkinin de farkındaydılar ve hem mevcut şartlar içinde politikalarına uygun geldiği, hem de asıl sebep olarak, kendileri de esasen devletçi bir ekonomik politikadan yana oldukları için, bu farklı iki dönemden **"devletçi planlı"** dönemin müdafaasını yaparlar. Zaman zaman mecbur kaldıkları konularda

önceki dönemlere yönelttikleri tenkitlerde, son dönemin haklığını vurgularlar. Cumhuriyet sonrası dönemin liberal politika uygulamalarını hayâl olarak niteleyen kadrocular, özetle şunları söylerler. Lozan Anlaşmasından sonra zirai ihracatın artacağı, iç ve dış ticaretin genişleyeceği, birikecek sermayenin sanayi sahasına akarak kalkınmamızı tahrik edeceği ümitleri yaşanmıştı. Halbuki dünya şartları, hiç te bu hayallere uygun seyretmiyordu. Bu yüzden ümitler gerçekleşmedi[59].

Gerçekten Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşmek için gerekli olan sermayenin zirai ve ticari sermaye ile kazanılabileceği doğrultusunda görüşler vardı. Bu yüzden İzmir İktisat Kongresi'nde üzerinde önemle durulan konulardan biri, zirai sahada neler yapılabileceği diğeri ise, milli ticari burjuvazisinin oluşabilmesi için ne tür çalışmalara gerek duyulduğu üzerine olur.

1923 İzmir İktisat Kongresi'nde genel durum. **"İktisadi bir cidal"** olarak nitelenir ve başarılı olmak için bir iktisat politikasının gereği vurgulanır. İktisat Bakanlığı'nın bu toplantıyı düzenlemekteki amacı, memleketin yorgun iktisadiyatını ve onun amillerini dinlemektir. İktisat amillerinin ihtiyaçlarını dinlemek, anlamak ve kendileri ile yakından temas etmektir. Çünkü ferdi müteşebbisler ile yapılacak çok şey olacağı kanaatindedirler[60].

Ferdi teşebbüsler ile ilgili olarak alınan kararlardan birisi de varolan bir sermayenin, eldeki avuçtaki burjuvazinin, herşeyden evvel millilik karakterini kazanması gerektiği doğrultusundadır.

Bilindiği gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında ticari burjuvazinin çok büyük bir kısmını yabancılar oluşturuyordu. Mesele, evvela bunların elindeki sermaye güçlerinin yerli burjuvaziye teslim edilmesiydi. Bu görüş cumhuriyet yöneticilerinden önce İttihat ve

59 Şevket SÜREYYA, **"İnkılab ve Kadro"**, Sh.256.

60 Gündüz ÖKÇÜN, **"Türkiye İktisat Kongresi"** 1923-İZMİR Sh.8.

Terakki'cilerce Osmanlı'nın mühim meselelerinden birisi olarak görülmüş ve milli burjuvaziyi oluşturmak için yabancı burjuvazinin tasfiye edilmesi doğrultusunda faaliyet gösterilmişti. Fakat o zaman bu faaliyetlerden yeterli netice alınamamıştı.

Yine Cumhuriyetin ilk yıllarında kalkınma modeli olarak kapitalist bir kalkınma modeli benimsenir. Çünkü önlerindeki örnek odur. Osmanlı'nın asırlardır yenileşme hareketi adı altında - batıyı anlama değil batıyı taklit yönündeki çabaları, üst kesim aydınlarınca ve yöneticilerce benimsenmiş ve bu çabalar belli bir gelenek kazanmıştı. Bu yüzden Cumhuriyet yöneticilerinin başlangıçtaki ekonomik yaklaşımlarını yadırgamamak gerekir. Fakat onların kavrayamadığı ve daha sonra kadroculann ortaya koyduğu gibi, Türkiye'nin bu tür bir yolla sermaye birikimini sağlaması ve kalkınma hareketini başarması mümkün değildi.

Mehmet ERÖZ'de bu noktada aynı kanaati teyit ederek, kalkınma için gerekli sermayeyi ancak devletin sağlayabileceğini belirtir. Yanmış, yıkılmış bir Anadolu'da bu sermayeyi başka kim sağlayabilirdi? Sümerbank, Etibank eliyle dokuma sanayiine, madenciliğe hız verilmesi ve yeni yatırımlara gidilmesi kalkınmada devletin özel yerini göstermesi bakımından çarpıcı örneklerdir.

Yine Türkiye'de kalkınmanın asıl gücünü oluşturacak sanayiin kurulmasında takip edilecek yol, batıda, kendi gelişimi içinde görüldüğü gibi küçük sanayiden büyük sanayie doğru olamazdı. Öncelikle fabrika yapan fabrikalar diye nitelenen büyük sanayi kurulmalı, sonradan büyük sanayi ile entegre olabilecek şekilde küçük sanayii oluşmalıydı. Büyük sanayii kurabilecek tek güç ise o zamanın şartlarında sadece devlet idi.

Devletçilik politikasının yardımıyla gerçekleştirilmek istenen inkılab, Batıdaki inkılabının gelişme istikametinin tamamen tersi yönündeydi. Batıda sanayileşme küçük sanayiden büyük sanayie

doğru geçiş yolunu takip ettiği halde, Türkiye devlet eliyle doğrudan büyük sanayi kurmalı idi. Böylelikle orta sınıfın genişletilmesine çalışılacaktı[61].

Görüldüğü gibi ortak görüş, sermayenin kalkınma için elzem olan bu gücün, devlet elinde birikmesi yönündedir.

II. MUTLAKA SANAYİLEŞME GERÇEKLEŞTİRİLMELİYDİ:

Cumhuriyet yöneticilerinin temel tezi, tek başına siyasi bağımsızlığın yeterli olmadığı, tam bağımsızlığın olması için ekonomik açıdan da ülkenin bağımsız olması gerektiği yönündedir. Bunun en açık biçimde ifadesi, Mustafa Kemal'in İzmir İktisat Kongresi dolayısıyla vermiş olduğu nutukta ortaya konur.

Toprakları üzerinde sanayi tesisi namına Avrupa'daki emsalleriyle kıyas kabul etmeyecek küçük atelyelerden ve bir kaç çok eski fabrikadan başka bir şeyi olmayan Türkiye'nin sanayisi bakımından kendi kendine yeterli olması elbette kısa bir zaman dilimi içinde düşünülemezdi. O zaman yapılacak bir şey vardı:

Sanayileşmek ve bunun için ne gerekiyorsa yapmak.

Kadrocular, Türkiye'nin sanayileşme mecburiyetine, hem tam bağımsızlık hem kendi kendine yeterli olma açısından ve bir de ideolojik olarak diğer sömürge veya milli kurtuluş hareketlerine girişmiş olan üçüncü dünya ülkelerine önrek teşkil etmesi bakımından değerlendirirler. Bu anlayışa göre; dünyada sanayi, belirli memleketlerde toplanmış, diğer ülkeler ise bunlar tarafından zorla sanayisiz bırakılmıştır. Bunun yarattığı sömürgecilik nizamının tasfiyesi için, sanayisiz bırakılan ülkeler, kendi milli çıkarlarına uygun olarak sanayileşmek mecburiyetindedir. Bunu gerçekleştiremeyen milli kurtuluş hareketleri kendi misyonlarını da yerine

61 Amiran KURTKAN, **"Metodolojik Bir Deneme Olarak Mali Sosyoloji"**, Sh.138.

getirmemiş olacaklardır[62].

Türkiye hem milli kurtuluş hareketini başarıyla gerçekleştirmiş bir ülke olarak, hem de diğer sömürge ülkelere örnek olma misyonu gereği bu sanayileşme meselesini mutlaka halletmeliydi, ama nasıl?

III- SANAYİLEŞME YOLLARI:

Eğer Türkiye 18. yüzyılda, batıdaki teknik gelişmeleri ve buna bağlı olan zihniyeti kendine adapte edebilmiş olsaydı, sanayileşme meselesini diğer Avrupa ülkelerinin tecrübeleri ışığında kendine özgü bir yaklaşımla halledebilirdi. Hatta, bir çok ülke 19.yüzyılın ikinci yarısında sanayileşme çabalarına başlamış ve başarıya ulaşmıştı. Türkiye ise bunu yapamamıştı. Sanayileşme, herşeyden önce, kimin adına olursa olsun bir sermaye birikimi meselesiydi. Bu nasıl sağlanacaktı?

Türkiye'nin sermaye birikimini, Avrupa'nın usulüyle çözmesi mümkün değildi. Çünkü öncelikle şartlar değişmişti. İkinci olarak Türk cemiyeti ile Avrupa cemiyeti birbirinden farklı yapı ve farklı zihniyetlere sahipti. Avrupa'da sermaye terakümünün iki ana kaynağı vardı: Birincisi ve en başta geleni, müstemlekelerin sömürülmesi ve artı değerin ana vatana getirilmesiydi. Ki bu doğrudan sömürüydü. İkincisi ise, güçlü ve kârlı ticari organizasyonların sağladığı çok yüksek kârlardı. Bunlara ek olarak sanayi inkılabıyla birlikte cemiyet yapısının ortaya çıkardığı ve ucuz emek, ucuz işgücü demek olan lümpen proleterya vardı.

Kadroculann batıdaki sermaye birikimi ile ilgili görüşleri de aynı noktada toplanır. Dergide, batıdaki sermaye birikiminde sömürgelerin rolününün ne kadar mühim olduğu dikkatle işlenir. Onlara göre, Avrupa ve Amerika'daki ilk sermaye birikimlerinin

62 Şevket SÜREYYA, **"İnkılab ve Kadro"**, Sh.223.

kaynağı, bazı dar görüşlü iktisatçıların zannettikleri gibi, şahısların tek tek gerçekleştirdikleri tasarruflar değildir. Sömürge topraklarını teşkil eden Afrika, Asya, Güney Amerika gibi yerlerdeki insanların ve onların emeklerinin sınırsız olarak sömürülmesidir. Nasıl Yunan ve Roma medeniyetlerinin hayat kaynağı o dönemin esirleriyse kapitalist medeniyete can verenler de bu sömürge topraklarının insanlarıdır[63].

Türkiye'nin sömürge edinmesi ve buraları sömürerek bir sermaye birikimi sağlaması, hem teknik olarak mümkün değildi, hem de milli kurtuluş hareketlerine örnek olmuş bir ülkenin savaş verdiği emperyalizme sömürgeler edinerek benzemeye çabalaması düşünülemezdi. Esasen Mustafa Kemal, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kimsenin bir karış toprağında bile gözü olmadığı gerçeğini, **"Yurtta sulh, cihanda sulh"** sözü ile açık ve kesin bir şekilde ortaya koymuştu.

İkincisi, ülke çok kârlı, büyük ticari organizasyonları sağlayamazdı. Ne bunu gerçekleştirecek elemanı, ne gerekli olan sermayesi vardı. Mevcut ticari sermayenin bile çok büyük bir kısmının gayri milli olduğu bir ülkede, bu tür bir yolla sermaye birikimini beklemek şüphesiz mümkün değildi. Kaldı ki diğer yandan, ticari zihniyet henüz Avrupa'nın 17-18. yüzyıllardaki büyük organizasyonlarını gerçekleştiren ticari zihniyet seviyesinde bile değildi.

Osmanlı'nın zon zamanlarına kadar sürmüş olan ticareti hakir görme zihniyeti, Cumhuriyetin ilk yıllarında da devam ediyordu. Bu zihniyet henüz tam manası ile kırılmış değildi.

Oysaki, iktisadi kalkınmada zihniyetin ne kadar önemli rol oynadığı, bütün iktisatçılar tarafından kabul edilen bir gerçektir.

63 İsmail HÜSREV, K.D., **"Garbte Sermaye Terakümünde Müstemlekelerin Rolü"**, Sy.32, Sh.21.

Batıda bu sahada araştırmalar yapan Maks WEBER, **"The Protectan Ethick and the spiret of Capitalism"** isimli eserinde zihniyetle iktisadi kalkınma arasındaki bağıntıyı açıklıkla ortaya koyar. Kâra ve çalışmaya üst seviyede bir değer biçen protestan ahlakı, bu özelliğiyle kapitalizmin gelişmesine büyük katkıda bulunur. ERÖZ'e göre de, kapitalist gelişmenin sinai ilerleme ve teknolojik gelişmelerle bir arada gittiği açıktır. İlim ve teknik sahasındaki gelişmeler nasıl müteşebbislerin elinde modern sanayii doğurduysa, protestan ahlakına uygun, onunla tutarlı bir ekonomi zihniyette ticari sermayenin birikimini sağlayarak, bu birikimin sanayiye devrini gerçekleştirmiştir[64].

Bizde ticaretle ilgili böyle bir zihniyet geleneğinin hangi şartlarda doğduğu ayrıca ele alınması ve incelenmesi gereken bir konudur. Çünkü Osmanlı cemiyet yapısı dini kıymetlere dayanan, hayatın din ile iç içe olduğu bir yapıdır. İslâmiyette ticareti hakir gören herhangi bir hükme rastlamak mümkün değildir. Aksine müslümanların ticaret yapması teşvik edilmiştir. Mesela Peygamber **"Rızkın onda dokuzu ticarettedir"** diyerek ticareti övmüştür.

Üçüncü unsur, yani bol ve ucuz işgücü ise Avrupa'daki şekliyle olmasa da nisbeten vardı. Bu işgüçü Avrupa'daki gibi tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde cemiyetteki değişmeye paralel olarak ortaya çıkmış bir işgücü değildi. Doğrudan nüfus ile üretim biçimi ve tekniği arasındaki ters çelişkinin doğurduğu bir işgücü idi. Diğer unsurlar olmadığı için bu tür bir işgücü Türkiye açısından olumlu değil, olumsuz haneye yazılması gereken bir faktördür.

Bütün bu olumsuz şartlara rağmen gerçek,Türkiye'nin mutlaka sanayileşmek zorunda olduğuydu. Bu durumda ne yapılacaktı?

---

64 Mehmet ERÖZ, **"İktisad Sosyolojisine Başlangıç"**, Sh.348.

Ne yapılacağı konusunda kadrocular öncelikle sanayileşmenin milli bir zaruret olduğuna işaret ederler. Bu durumda sanayileşme için takip edilecek yol gündeme gelmektedir. Kadrocular sanayileşme yollarını üçe ayırır. Kapitalist sanayileşme, komünist sanayileşme ve Devletçi sanayileşme. Bunlardan bizim milli çıkarlarımıza en uygunu olarak devletçi sanayileşme yolunu görürler. Çünkü kapitalist sanayileşme millet içinde sınıflaşmaya ve sınıf tezatlarının dolayısıyla sınıf kavgalarının oluşumuna yol açacaktır. Halbuki kadrocular, Türk Milletinin birliğini bütünlüğünü istemekte **"imtiyazsız, sınıfsız"** bir millet arzulamaktadırlar.

Keza komünist sanayileşme de, kadrocu hareketin temel tezi olan milletin birliği ve bütünlüğüne karşıdır. Çünkü komünist nizam da nihayetinde bir sınıf devletidir[65].

Anlaşılacağı gibi kadrocular gerek kapitalist ve gerekse komünist sanayileşme yoluna, cemiyeti sınıflara ayırdığı iddiası ile karşı çıkmaktadır. Aynı konuda bir başka Kadrocu kalem; ekonomik bir inkilâbla kuruluş devresine doğru ilerleyen Türkiye'nin önünde iki tercih bulunduğundan bahisle, bu iki tercihin kısa bir yorumunu yapar. Türkiye ya 19. asır Avrupası gibi liberal/demokratik bir yol içine girecek, öteden beri kaçınılan sosyal sınıfların oluşumuna ve sınıf kavgalarına kapılarını açacaktır. Yahutta doğrudan bütün iktisadi unsurları devlet bünyesi içinde toplayarak, hem sosyal sınıfların hem de bunlara dayalı sınıf kavgalarının oluşmasına mani olacaktır. Esasen bu ikinci yol sadece kadroculaın arzuları değil, aynı zamanda Cumhuriyet idarecilerinin arzularını da ifade etmektedir. Bu durumda tutulacak yol devletçiliktir[66].

---

65 Vedat NEDİM. K.D., **"Sanayileşme Davası"**, Sy.24 Sh.17.

66 Şevket SÜREYYA, K.D. **"İş Kanunu Yeni Cemiyetin Temel Kanunlarından Biridir"**, Sy.30, Sh.6.

Görüldüğü gibi kadrocular sanayileşme meselesini tahlil ederken iki hususu öncelikle dikkate alırlar. Bunlardan birincisi **"sanayileşme toplumda sınıflaşma yaratmamalı"** ikincisi ise, bunu sağlamak için **"sanayileşme devlet eliyle gerçekleştirilmeli"** düşüncesidir. Kadroculara göre, cumhuriyet dönemi Türkiyesi geri bir tarım toplumu özelliği taşıdığı için henüz batılı manada sınıflaşma oluşmamıştır. Sanayileşme sağlanırken bu sınıfsız yapı bozulmamalıdır. Eğer liberal/demokratik bir yol takip edilirse, iktisadi hayatta fertler söz sahibi olacakları ve sermaye birikimi fertlerin elinde toplanacağı için sınıflaşma da kaçınılmazdır. İşte bu sınıflaşmayı önlemek için gerekli olan sermaye birikimi ve yatırımlar devlet eliyle gerçekleştirilmelidir.

B - DEVLET VE DEVLETÇİLİK:

I. KADROCULARIN DEVLET ANLAYIŞI

Ana düşünceleri ekonomik sahada devletçilik olan kadrocuların **"devlet"** anlayışları, öncelikle belirtilmelidir. Devlet, Hegel'in anladığı manada, uğruna herşeyin yapılması gereken manevi ve yüce bir varlık mıydı, yoksa Benito Mussoli'nin faşist organizasyonu muydu? Diğer yandan marksist ideoloji komunizme geçildiğinde devletin ortadan kalkacağını söylemekle beraber, Sovyet Rusya'da bütün varlığı ve şiddetiyle devam eden bürokratik-merkeziyetçi devletle kadrocu devlet arasında bir bağlantı kurulabilir miydi?

Kadrocular teorik planda devletin doğuşunu cemiyette menfaat farklılıklarının meydana gelmesine bağlarlar. Menfaat farklılıklarının doğuşu zıt menfaatlere dönüşmekte, bu zeminde, devlet belirli menfaatler adına ortaya çıkmaktadır. Sosyal tezatların olmadığı yerde, yani ilkel komünal toplum yapılarında devlet de yoktur.Dolayısıyla devlet, içtimai tezatların ve zıt menfaatlerin bir toplamıdır. Devletin yaşamasıda bu zıt menfaat grupları vasıtası ile olur.

İlkel komünlerde idare edenlerle idare edilenler bulunduğu

halde, devletin olmayışı, bu ayırımın sosyal bir temele dayanmayışındandır. İdare edenlerle edilenler bu konumlarını mülkiyet ile bütünleştirdikleri zaman devlet'de doğdu. Devletin doğuşu bir bakıma şahsi mülkiyetin kamu mülkiyetinden ayrılmasıyla vücut bulmuştur. Dolayısıyla devlet önce zıt menfaatlerin toplamı, bunu takiben de belirli menfaatler namına cemiyete hükmeden bir iktidar aletidir[67].

Kadroculaın devlet yorumu marksist yorumla bir çok noktada parelellik gösterir. Marksist anlayışa göre ilkel cemiyet hayatı olan komünlerde devlet yoktu. Cemiyet hayatında işbölümü olmakla birlikte, devlet örgütünü bu işbölümü yaratmamıştır. Komünlerde üretim ve tüketim kollektif idi. Herkes gücü yettiğince üretime ortak olur, tüketimden ise ihtiyacı kadar alırdı. Üretim ve tüketim günlük olarak gerçekleştirildiği için, artı ürün henüz bu ilkel toplumlarda ortaya çıkmamıştı. Ne zamanki bir takım teknik imkanların gelişmesi artı ürünü yaratmaya başladı. O zaman herkesin üretimle ilgilenmesine gerek kalmadı. Bir kısım insanlar üretimle uğraşırken, bir kısmı cemiyet hayatı ile ilgili başka alanlarda çalışmaya başladılar. Bu durum komünleri sınıflı bir toplum yapısına, oradan da devlet fikrine ve organizesine götürdü.

Kadroculaın devlet görüşüyle marksist devlet görüşü arasındaki benzerliğe ERÖZ'de temas etmekte ve: **"İsmail Hüsrev Devlet hakkında yazdığı iki makalede Marks ve Engels'in fikirlerini nakleder. O'na göre devlet, bir sınıfın menfaatine hizmet eden organdır"**[68] demektedir.

Kadroculaın devletin kurulmasını, şahsi mülkiyetin kollektif mülkiyetten ayrılmasına bağladıklarını biraz önce gördük. Yine,

67 İsmail HÜSREV, K.D., **"Milli Kurtuluş Devletçiliği"**, Sy.18, Sh.27.

68 Mehmet ERÖZ, **"Kardo Hareketi ve Kadrocular"**, Sh.307.

son tahlilde devlet yorumlanırken, zıt menfaatlerin bir toplamı olarak değerlendirilmekte ve zümrevi veya milli, belirli menfaatler adına cemiyete hükmeden bir iktidar cihazı olduğu söylenmektedir. Bu teorik yoruma göre hareket edecek olursak devletin oluşması için zıt menfaatlerin bulunması ve sınıflı bir yapının ortaya çıkması gerekir. Halbuki kadrocuların da katıldığı görüşe göre, Cumhuriyet'in 10.yıl marşında belirtildiği gibi Türkiye **"imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitle"**dir. Kadrocular bu durumun sürdürülebilmesi için devletin yoğun bir şekilde ekonomik hayata müdahalesini istemektedirler. Burada cevap verilmesi gereken soru imtiyazsız, sınıfsız bir cemiyete devletin neyin toplamı, kimin ve hangi menfaatle namına cemiyete hükmeden bir iktidar cihazı olacağıdır. Açıkça görülebileceği gibi, devletle ilgili teorik yorumla pratik durum birbirinden hayli farklıdır.

Bu tür uyumsuzluklar, kadro ideolojisinin eklektik yapısından ve zaman zaman ortaya çıkan oportunist tavırlarından ileri gelmektedir. İdeolojik yorumla, iktidara giden yol arasında çelişki, kadroculari bu tür açmazlara sürüklemektedir.

Gerçek, Türk cemiyetinin imtiyazsız ve sınıfsız bir yapıya sahip almadığıdır. 1930'lu yıllarda yaygınlaşmaya başlayan **"imtiyazsız, sınıfsız bir millet"** ifadesini, ancak ileriye yönelik temenniler olarak değerlendirebilmek mümkündür. Kadroculaların bu tavrı Devlet olgusunu, keskin bir takım kalıplar içinde ele alan ilmi olmaktan ziyade ideolojik nitelikli bir tutumdur.

Diğer bir kadrocu kalem ise, bizdeki devlet olgusuna daha farklı yaklaşır. Ona göre devlet, bir sınıflaşma neticesinde doğmamıştır. Devlet, milletleşmenin ifadesidir[69]. Bu tür bir yorum, en azından bizim cemiyet yapımız için, daha doğru görünmektedir. Çünkü bizde geleceksel olarak devlet organizasyonu, var-

69 Dr.Vedat NEDİM, K.D., **"Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerektir"**, Sy.15.

lığını zıt menfaatlerin varlığında bulmuş ve bu zıt menfaatlerden birisinin elinde cemiyet üzerinde bir iktidar aracı olarak kullanılmış bir **"alet"** değildir. Aksine, milletin bütününü temsil eden, menfaatlerden ziyade ortak değerlere dayanan bir organizasyon olmuştur.

II. TÜRKİYE DEVLETÇİ OLMALIDIR:

Kadroculara göre batıdaki devlet anlayışı 1929 dünya ekonomi buhranından sonra bir değişime uğramıştır. 1929'a kadar **"bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler"** şeklindeki liberal anlayışa uygun olarak, cemiyet üzerinde ekonomik manada herhangi bir düzenleyici görevi yapmayan ve sadece asayiş işlevini yerine getiren devlet anlayışı, yerini, yeni bir devlet anlayışına terk etmektedir. Bu, devletin her yönüyle cemiyet hayatı üzerinde etkisini hissettirmeye başladığı, bir takım düzenlemeler ve müdahalelerde bulunduğu yeni bir yapıdır.

Bu yapıda devlet, liberal manadaki, fertler arasında sıradan bir asayiş kuvveti olmaktan çıkmaktadır. Tanzim edici, kurucu, planlayıcı müdahaleci, sosyal hayatı yönlendirici bir mahiyet kazanmıştır. Böylelikle dünkü anlayıştan çok farklı, hemen hemen onun zıttı bir yapılanma ve yöneliş içine girmiştir. Kadrocular, söz konusu hususun, devletin ne kadar müdahalesi değil, devletin nasıl müdahalesi olduğunu söylemektedirler[70].

Aslında kadrocular, bu tür ifadelerle yöneticilere şunu söylemek isterler: Siz batılı manada bir devlet anlayışı içindesiniz. Ki bu devlet anlayışı, liberal/demokratik anlayışa uygun olarak ortaya konulan, cemiyet hayatına müdahale etmekten imtina eden bir devlet anlayışıdır. Fakat görüyorsunuz ki, batı bile bu devlet anlayışını bıraktı. Devlet eliyle cemiyet hayatına müdahale etmek zorunda kaldı. Örneğimiz durumundaki batıbilekendi takip ettiği

70 Mehmet İLHAN, K.D., **"Halkın Karşısında Bürokrat"**,, Sy.22, Sh.38.

devlet politikasının ne kadar yanlış olduğunu anlamış ve müdahaleci devlet anlayışını benimseyerek bu politikayı terketmiş olmasına rağmen, biz niçin hâlâ liberal/demokratik bir devlet anlayışında ısrar ediyoruz? Batıdaki değişim dile getirilirken, bu aynı zamanda genç Cumhuriyet'te devleti organize eden fikre ve üst yöneticilere karşı da yapılan bir tenkit idi.

Kadrocular üzerine, onların kullandıkları kavramları esas olarak bir analize girişen İlhan TEKELİ ve Selim İLKİN **"Devletçilik"** tahlillerinde ortaya şu tabloyu koyarlar:

ÜRETİMİN ÖRGÜTLENMESİ BOYUTU	S.S.	Y.K.	B.A.	V.N.	İ.H.
Olumlu bağlamda kullanılan kategoriler					
• Türk Devletçiliği, Milli Kurtuluş Devletçiliği, devletçi iktisat siyaseti, inkılab devletçiliği, devletin umumi kuruculuğu, devletçi iktisadi kontrol	200	1	15	151	52
Olumsuz bağlamda kullanılan kategoriler			-		
• Ferdi teşebbüs, serbest rekabet, serbest istismar, serbest sermaye darlık, sermaye esareti, monopol, karteller, tröstler, inhisarcı teşkilatlar	91	6	106	116	88
• Devlet müdahalesi, idari müdahale, devlet himayesi	24	2	-	17	13
• Bürokratik hükümetçilik	2	-	-	-	-

71

Tablodan da anlaşılacağı gibi kadrocu yazarlar, yazılarında **"devletçilik"** ve onunla ilgili diğer kavramlarını olumlu bağlamda yoğun bir şekilde kullanırlarken, tam tersi kavramları da sürekli olumsuz bağlamda kullanmışlardır. Bu tablo, kadroculaların devletçi niteliklerini ortaya koyan önemli bir göstergedir.

Kadroculara göre, müdahaleci (tam bir müdahaleci) devletçi-

71 İ.TEKELİ-S.İLKİN, **"Toplum ve Bilim"** Sh.58.

liğin hem tarihimiz açısından bir geleneği vardı hem de Türk cemiyet hayatını düzenleyebilmek ve sonradan doğabilecek bir takım kargaşalıkları ve düzensizlikleri önleyebilmek için müdahaleci devlet anlayışı yani devletçilik benimsenmeliydi. Türk milli kurtuluş hareketinin devletçiliği kendiliğinden ve cemiyetin tarihi kanuniyetlerinden doğmuştu. Toplumun içinde bulunduğu şartların ve zaruretlerin neticesinde şahısların iradesi dışında hatta belki de bazı iradelere rağmen teşekkül etmişti, Kadrocular bugünki devletçiliğin dünkü **"ordulaşmış bütün tarihi rejiminin bir devamı olacağını"** iddia etmişlerdir. Türk milleti bütün tarihi boyunca hatta daha önceki esatiri devirlerde bile ordu-millet şeklinde yaşamıştı. En büyük eserlerini bu yapıda ortaya koymuştu. **"Milli hayat tarzı olan"** bu şeklin dışına çıktığında ise sürekli dağılmış, kargaşa dönemlerinin içine girmiştir. Bu yüzden Türk milletinin öz ve kendine has **"milli nizamı"** olan devletçilik benimsenmeliydi[72].

Burada yeri gelmişken bir hususa değinmek gerekir. Kadrocular, inkılabçı karakterleri gereği sık sık eskiye ait ne varsa yıkmaktan ve yeni bir cemiyet biçimi oluşturmaktan söz etmişlerdir. Fakat öyle görülüyorki, eskiye ait kendi ideolojilerini destekler mahiyette **"işe yarar"** unsurlar bulduklarında bunlara sarılmalarını, inkılabçılıkları ile telif etmek pek mümkün değildir. Fakat oportunizm ile izah etmek elbette mümkündür. Bu yorumlarıyla devletçi görüşlerine tarih içinde de destek buldukları kanaatindedirler.

III. KADROCU DEVLETÇİLİĞİN BOYUTLARI:

Keza devletçiliği değerlendirirken, onu sadece ekonomik saha ile sınırlı olarak ele almazlar. Devletçilik topyekün cemiyet nizamını tanzim edici bir devlet fikrini ifade eder. Kadrocuların

72 Ş.SÜREYYA, K.D., **"Programlı Devletçilik"** Sy.34, Sh.8.

kastettiği devletçilik, sadece bir iktisadi hareketten ibaret değildir.

Devletçilik bir sosyal nizam olarak, milli hayatın bütün sahalarını kapsayacak, cemiyet bünyesinin temel dayanağı olacaktır. Bütün şahsî menfaatlerin üzerinde bu devletçilik fikri bulunacaktır[73].

Görüldüğü gibi devletçiliği cemiyet hayatının bütün alanlarını tanzim edecek bir fikir olarak benimserler.

Kadrocular, Türkiye'nin azgelişmişlik zincirini kırabilmesi, sanayileşmesi ve kalkınabilmesi için bütün güçlerin bütün enerjilerin sadece devletçe en uygun kombinezonda gerçekleşeceği kanaatini taşırlar. Milli potansiyel ancak devletin göstericiliğinde ve düzenleyiciliğinde en üst seviyede, en rantabl şekilde kullanılabilecektir. Çünkü ancak devletçilik yoluyla, bir milletin bütününü, onun hareket ve enerjisini kapsayanbir disiplin ve düzen kurulabilir. Bütün güçler ancak devletçilikle, en ufak bir kuvvet ve fikir zerresinin kaybı olmaksızın kalkınma için değerlendirilebilir[74].

Kadrocuların devletçilik anlayışında özel sektörün yeri sadece genel ekonomik hayatı etkilemeyecek sahalardır. Bu yaklaşımın cumhuriyet yöneticilerinin devletçiliğiyle veya ekonomik hayatta devletin rolü üzerine uygulamalarıyla bir paralelliği olduğu düşünülemez. Çünkü Cumhuriyet yöneticileri her şeyden evvel özel sermayenin olmasını arzulamaktadırlar. 1925 tarihinde kurulan **"Sanayi ve Maadin Bankası"**, 1927 yılında kabul edilen **"Teşviki Sanayi Kanunu"** bu tür düşüncelerin eseridir.

Abdi İPEKÇİ, Cumhuriyet döneminin önde gelen 2. adamı İnönü ile Atatürk üzerine yapmış olduğu ropörtajda **"Atatürk'ün siyasi ve iktisadi doktrinler karşısında aldığı bir vaziyet, açık**

73 **"A.g.yazı".**

74 **"A.g.yazı".**

ve kesin bir görüş varmıydı? şeklindeki sorusuna İnönü'nün verdiği cevap, devletin o zamanki özel sektörcü uygulamalarını izah eder bir biçimdedir: "Görüşlerinde meçhul bir yer yok. CHP'nin prensibleri Atatürk'ün düşüncesini gösteriyor. Başından beri özel teşebbüsü esas tutmuş ve ölünceye kadar bu prensibi tatbik etmiştir"[75].

Atatürk'ün devletçilikle alâkalı görüşlerini ortaya koyan sözlerden O'nun devletçiliği hiç te kadrocular gibi anlamadığını bir kere daha görüyoruz: **"Bizim takip ettiğimiz devletçilik, ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve mamuriyete eriştirmek için, milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icab ettirdiği işlere bilhassa iktisadi sahada devleti fiilen alâkadar etmektir"**[76].

Esasen Kadro hareketinin baskılar neticesinde son bulması devlet anlayışlarından, devletin faaliyet sahasını bu kadar geniş tutmalarından kaynaklanır. Yeni yeni palazlanmaya başlayan özel sektör kadrocu fikirlerin kendileri için büyük bir tehlike olduğunu düşünerek, dergilerinin yayımlanmasına herhangi bir neşriyat yapmalarına, politik güçlerini kullanarak engel olurlar.

Kadrocuların devletçilik anlayışı zamanın başka mütefekkirler tarafından da tenkit edilmiştir. Bu tenkitlerin yoğunlaştığı nokta, sınırları belli olmayan mistik bir devlet düşüncesi, milletin bu tür bir devlet içinde adeta yokolması ve bütün fonksiyonlarından uzaklaştırılması şeklinde ortaya çıkar. Kadrocular tarafından millet ve fert, devlet karşısında bütün güçleri elinden alınmış, bir gölge haline getirilmiştir[77].

Kadrocular devletçi görüşleriyle toplumun bir kesiminin tep-

75 Abdi İPEKÇİ, **"İnönü Atatürk'ü Anlatıyor"** Sh.39.

76 Afet İNAN, **"Atatürk'ten Hatıralar"** Sh.83.

77 Ahmet AĞAOĞLU, **"Devlet ve Fert"**, Sh.41.

kisini çekerlerken tamamen desteksiz değillerdir. Bilhassa siyasal iktidar içinde hatırı sayılır bir destekleri vardır ve bu desteğin en başındaki kişi ise, devrin Başvekili İsmet İnönü'dür. Hatta İnönü bu desteğini bariz bir şekilde Kadro dergisinin 22. sayısına vermiş olduğu **"Fırkamızın Devletçilik Vasfı"** isimli yazısı ile açıkça hissettirmiştir. Bu yazısında kadrocular kadar katı bir devletçi görüş ortaya koymamakla beraber bazı ortak görüşleri dile getirir.

Esasen devrin yapısını tahlil ettiğimizde **"Halka rağmen fakat halk için"** bir takım işler yapılırken, bürokratların dayandıkları yerin devlet organizasyonu olduğunu görürüz. İnkılabları yerleştirmek ve onları sürdürmek devlet denilen araç vasıtasıyla mümkün olabilmiştir.

Sosyal hayata müdahale ile gerçekleştirilen çalışmalar halka rağmen mahiyetinde olduğu için, dönemin yöneticilerinin ister istemez devlet-millet ikiliğinde devleti tutma tavrı içinde bulunacaklarını kabul etmek gerekir. Bu tür bir tavır ise, **"devletçi"** görüşlerin rahatlıkla gelişip büyüyebildiği bir ortamı hazırlar. Dolayısıyla sosyal manadaki bir devletçiliğin ekonomik manada da bir devletçiliğe dönüşmesini beklemek yanlış olmayacaktır. Fakat görüldüğü gibi Cumhuriyet yöneticileri sosyal manada devletçi, ekonomik manada ise özel sektörcüdür. Bu tavrın altında **"batıya benzeme"** düşüncesi vardır. Batılı emperyalist güçleri 30 Ağustos zaferi ile harb meydanlarından kovalayan ve Yunan ordusunun varlığında onları denize döken Türk milleti için batı, yine de taklit edilmesi gereken muazzam bir dünya idi. Madem ki batı, ekonomik hayatta ferdi teşebbüse ön sırada yer veriyordu, biz de öyle yapmalıydık.

1929 ekonomi buhranından sonra, devletçi eğilimlerin ortaya çıkmasında, batıda gelişen müdahaleci devlet kavramının önemli rolü vardır.

Yönetimin 1930'lara doğru devletçi bir anlayışı benimseme sebeplerinin neler olduğu konusunda Kadroculaın açıklamalarına göre, 1929 dünya bunalımını atlatmak ve ekonomiyi çöküntüden kurtarmak istiyen yöneticiler ekonominin mühim unsurlarını kontröllerine almak istemektedir. Bunun dışında 1928'de yapılan anlaşmayla Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı döneminden kendisine intikal eden borçlarının ödenmesini kabul etmiştir. Keza bu borçların ödenebilmesi için dış ödemelerin sıkı bir kontrolü gerekmektedir. Mesela 1932 yılında ödenmesi gereken borç, bütçenin % 14'lük bir kısmına tekabül etmektedir. Ayrıca Lozan antlaşmasıyla açık tutulan gümrüklerimiz de 1929'dan itibaren tekrar devlet denetimine geçtiği için, devlet ithalatı kısıtlamak ve kontrolü altına alarak sermayeyi yatırıma yöneltmek istemektedir[78].

Bu devletçi eğilimin yönetim içindeki temsilcisi ise yukarıda zikrettiğimiz gibi Başvekil İsmet İnönü'dür.

Buradan yine kadroculaın devletçilik anlayışlarını incelemeye dönebiliriz. Kadroculaın devletin geçen yüzyıldan farklı bir şekilde ve yeni bir nitelikle gündeme geldiğini söylerler. Bu yeni nitelik **"sahip olucu, planlayıcı ve çelişmeleri önleyecek şekilde toplumu yönetme"** niteliğidir. Ekonominin büyük üretim birimleri ve büyük sanayi kuruluşları, milletin namı ve hesabına bu devletin sahipliğinde onun denetimi, gözetimi, koruması ve işletmesi altında bulunacaktır. Bu devlet yapısı içinde, toplumda **"aşırı sınıflaşmalara"** sebep olmayacak ekonomik faaliyetlerde fertler yine söz sahibi olabilmektedirler[79].

Bu tür ifadeler spekülasyon yapmaya müsait esneklikleri içlerinde taşımakla beraber, kadroculaın şahsi teşebbüse karşı tavırlarını da gözler önüne serer. Hatta ekonomik hayatla ilgili

78 İsmail CEM, **"Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi"**, Sh.269.

79 Şevket SÜREYYA, **"İnkılab ve Kadro"**, Sh.233.

devletin organize gücünün son haddine kadar kullanma düşüncesini açığa vurur.

Kadrocular iddialarını isbat etmek için geri kalmış bir Asya ülkesi olan Türkiye'nin, her şeyi yeni baştan kurmak göreviyle karşı karşıya bulunduğu ve üstelik bunu yapmak için salt emeğinden başka bir şeyi olmadığı kanaatindedirler. Bu durumda ekonomik kalkınma devletin dışında herhangi bir güce bırakılamaz. Uzun yıllardır bir sermaye birikimi sağlayamayan tarım kesiminin birikim yapabilecek seviyeye getirilişi, bu sermayenin sanayi kesimine aktarılması, sanayi işkollarının kurularak gerekli olan kurumların meydana getirilmesi ancak, öncelikle devletin işidir denilir[80].

Gerçekten ilkel tekniğe sahip bir tarım toplumu durumundaki cemiyetin kalkınması, geliştirilmesi ancak düzenli bir planlama, sermaye birikimi ve uzun vadede bir zihniyet değişimi meselesiydi. Sermaye birikiminin şahıs ellerinde toplanmasını gerçekleştirecek bir ekonomik politikanın, kalkınma açısından ne kadar başarılı olacağı şüphe götürür bir düşüncedir. Eldeki avuçtakini kalkınma için değil de, çok kolay kazançlar uğruna harcayacak olan ferdi teşebbüs gücünün, ülke kalkınması için manası tartışmalıdır. Nitekim Türkiye'deki ferdi teşebbüsün aksayan bir yanı Avrupa'daki meslekdaşlarının kötü bir taklidi olma niteliğidir. Avrupa'daki özel teşebbüsün uzun bir geçmişi ve geleneği vardır. Kendi kârlılığının yanısıra yatırımlarının teminatı olacak istikrarlı bir toplumu gözardı etmemesi gerçeğini de tarihi tecrübeleriyle öğrenmiştir. İstikrarlı toplum, sınıflar arasında dengenin az-çok gözetildiği bir toplumdur. Türkiye'deki özel teşebbüs, başlangıçta, en kısa ve en kolay şekilde kazanç sağlama yollarının peşinde olmuştur. Sadece kendi karından başka bir şeyi düşünmeyen bir özel sermayenin ülke kalkınmasında destek değil köstek rolü oynayacağı kimsenin inkar edemeyeceği bir gerçektir.

80 "A.g.e.", Sh.203.

IV. NASIL BİR DEVLETÇİLİK:

Kadrocular devletçilik prensibinin savunmasına inkılab ile eş değer bir mana verirler. Onlara göre devletçiliğin savunulması inkılabların savunulması manasına gelir. İnkılaba inanmak demek, aynı zamanda devlete, onun idare etme ve yapma kudretine de inanma demektir. Ekonomik sahanın dışında, inkılab prensiblerine karşı gösterilen değişik bir tavır derhal devletçe cezalandırılırken ekonomik sahada devletçilik dışı fikirlerin ve tavırların niçin cezalandırılmadığını sormakta ve bu tür hareketlerin de cezalandırılmasını istemektedirler[81].

Devletçi siyaseti savunurken, karşı olup eleştirenlerin söz haklarını ellerinden almak ve onların cezalandırılmalarını istemek akla uygun bir yol değildir. Kadrocular devletçi siyaseti sadece ülke kalkınmasında takip edilecek bir yol olarak görmemişler, kendi ideolojik bütünlükleri içinde çok önemli bir yere sahip olduğu için ayrı bir heyecanla savunulmuşladır.

Devletten bekledikleri hususlar şunlardır:

a. Türkiye'deki mevcut geriliği azaltmak,

b. Dünyadaki ekonomik gelişmelere, modern bir anlayışla ayak uydurmak,

c. Ekonomik hayatın gidişatına toplum adına müdahale etmek,

d. Sermaye birikimini kendi elinde toplayarak toplum faydasına yatırımları gerçekleştirmek,

e. Ekonomik hayatla ilgili bütün kararlarını belirli bir **"milli iktisat planı"** çerçevesinde almak.

Kadrocular bir çok yazılarında, devletçi bir ekonomik hayat oluşturulmadığı takdirde, devletin yerine özel sektörün geçece-

---

81 Vedat NEDİM, K.D., **"Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerekir"**, Sy.15.

ğini, bu şekilde, toplum istenmeyen sınıflı bir yapıya götürülürken, ekonomik gelişmenin hızlandırılmasını sağlayacak teknik modernleşmenin de önleneceğini söylemişlerdir.

Sınıflaşmak, bir çok yöneticinin hassasiyet taşıdığı bir konudur. Keza **"teknolojiyi geliştirmek"** bir çok Cumhuriyet yöneticisinin gönlünde yatan aslandır. Bu yüzden kadrocular yönetici kesimlerin büyük hassasiyet gösterdiği iki husus üzerinde tenkitlerini toplarlar. Birincisi, sermaye temerküzünün ferdi ellerde birikmesinin cemiyeti sınıflı bir yapıya götüreceğidir. Kadrocular, şahsi teşebbüs sahiplerinin işletme kurma, ekonomik hayatla ilgili faaliyet göstermede temel saiklerinin kâr güdüsü olduğunu belirtiyorlar. Dolayısıyla özel sektörün esas olduğu bir iktisadi yapılanma da, teknoloji bahsi de kâr perspektifinden değerlendirilecek, aleyhte etkisi olursa teknolojik gelişime karşı çıkılacaktır. Şüphesiz teknolojik gelişimin ileri bir gelecekte büyük kârlar sağlayacağını söylemek ferdi teşebbüslerin bu sahalara yatırım yapmaları için yeterli olmaz. Çünkü muhayyel geleçekteki büyük kârların karşısında **"çabuk, hemen, çok kâr"** çoğu zaman müteşebbislerce tercih edilen bir yol olmuştur. Halbuki teknolojinin kâr açısından çelişik olduğu unsur işgücüdür. Eğer işgücü, teknolojik değişimden çok daha ucuza elde ediliyorsa, o zaman ferdi teşebbüsün tercihi teknoloji değil, işgücü yönünde olur. İşgücünün kolay elde edildiği ve işçi ücretlerinin düşük olduğu dönemlerde teknoloji genelikle işgücünden daha pahalıya mal olmuştur. Eğer işgücü sendikalar ve başka kuruluşlar aracılığıyla teşkilatlanabilmiş ve sermaye karşısında pazarlık gücü oluşturmuşsa o zaman teknoloji işgücünden daha ucuza malolmaktadır.

Cumhuriyetin başlangıç yıllarında işgücü hem çok fazlaydı hem de sermaye karşısında ona pazarlık gücü sağlayacak buğünkü manada sendikalara sahip değildi.

Kadroculaın, ekonomik hayatta ferdi mesaiye öncelik verilmesi halinde teknolojik geriliğin doğacağı şeklindeki tezleri, dönemin şartlarından kaynaklanıyordu.

Bu şartlar karşısında kendi ekonomik politikalarının insiyaki olarak, kendiliğinden doğan bir devletçilik olduğunu belirtirler[82].

Kadrocular, devletçiliklerinin niteliğini NASYONALİST (Milliyetçi) kelimesiyle açıklarlar. Nasyonalist devletçilikte, devlet, herhangi bir sınıfın emrinde olmayacaktır. Devlet, milletin ileri menfaatleri namına varolacaktır. Devleti bu tür bir faaliyet içine yöneltecek olan ise yine KADRO'dur. Kadro, bütünüyle milletin menfaatlerini koruyacak ve gözetecektir.

Nasyonalist devletçiliği açıklarlarken onun ana prensibinin iki temel üzerine yükseldiğini söylerler. Birincisi, milli bağımsızlığı dış kuvvetlere karşı korumak iken, ikincisi, milli ekonomiyi bir bütün olarak millete yaymak ve milli menfaatlere uygun olarak geliştirip, milli geliri yükseltmektir. Yine nasyonalist devletçilikte, milletin genel ihtiyaçlarını karşılayan ve büyük sermayeye muhtaç üretim şubelerini devlet bizzat teşkilatlandırmaktadır. Devlet mülkiyetinin yanında şahsi teşebbüsü ve şahsi mülkiyet bulunmakla beraber sınır, bunların milli menfaatlere ters düşmesidir. Kadrocular devletçi politikalarla, manasız rekabet, plansızlık gibi unsurlar yüzünden milli sermayenin israfına mani olmak istediklerini belirtirler. Keza milli ekonomiye de onun insiyaki, tabii kanunları değil, devletin şuurlu müdahalesi hakim olacaktır[83].

Kadrocular devletçilik anlayışlarına zaman zaman **"Milli Kurtuluş Devletçiliği"** adını verirler. Yani devlet, sadece siyaseten değil, ekonomik olarak ta kurtuluşu gerçekleştirecek olan üst organizasyondur. Milli Kurtuluş Devletçiliği'nin en önemli vazi-

82 Vedat NEDİM, K.D., **"Sınıflaşmak ve İktisat Siyaseti"**, Sy.11, Sh.19.
83 İsmail HÜSREV, K.D., **"Türkiye'de Milli Sermaye Hareketi"**, Sy.10.

felerinden birisi, sınıflar arasındaki tezatları giderici değil, bu tezatları tasfiye edici çalışmalar yapacak oluşudur. Milli bütünlüğü takviye için doğudaki derebeyliği ortadan kaldıracak, Türk köylüsünün toprağına ve mülkiyetine kavuşmasını sağlayacaktır.

Devlet sadece yapıcılık özelliğiyle değil aynı zamanda düzenleyicilik özelliğiyle de varolmalıdır. Milli bütünlüğü sağlayabilmek için fertlerin içtimai ve ekonomik sahaları ilgilendiren çalışmalarını, milli menfaatler namına bir takım değerlere bağlayacak ve bunlara uygun hareket edilip edilmediğini kontrol edecektir. Milli kurtuluşu sağlayacak olan devletin fert karşısında tarafsız kalması düşünülmemektedir. Ferdin başıboşluğu, nizama tabi olmaması milli bütünlüğü tehdit eden bir durumdur. Kadro'nun sloganı; **"Fert milletle beraber hürdür ve milletle beraber müreffeh olacaktır"** şeklindeki anlayıştır[84].

Kadroculaın mühim olarak gördükleri meselelerden birisi de, bütün ekonomik politikaların önem verdikleri üretim meselesidir. Türkiye de üretim yeterli değildir ve artırılmalıdır. Hem iç piyasanın ihtiyacını karşılamak için hem de dış piyasalarla yeterli ticarete girişebilmek için bu gereklidir. Konuyu üretim bazında ele aldıklarında, imkanlara paralel olarak verimli üretimin, iktisat hayatında takip edilecek serbesti anlayışlarla gerçekleştirilemeyeceğine inanırlar. Türk toplumunun ihtiyacı olan üretim seviyesi, ancak devlet önderliğinde sağlanacaktır.

Kadrocular üretim meselesini kendi tabii gelişmesine bırakmazlar. Kazançlı üretim, ancak devletin hamleli, iradeli, sistemli, planlı faaliyeti neticesinde gerçekleştirilebilecektir. Bu yüzden kadrocu devletçilik, **"himayecilik, müdahalecilik, hükümetçilik"** manasında değil, yapıcılık, yaratıcılık ve doğrudan devletin müteşebbisliği şeklindedir. Devletin doğrudan müteşebbis olmasını

84 İsmail HÜSREV, K.D., **"Milli Kurtuluş Devletçiliği"**, Sy.19, Sh.30.

yeni bir inkılab çapında bir fonksiyon değişimi olarak telakki ederler[85].

Aynı zamanda üretim açısından en ileri tekniği ve en rantabl tesisleri devletin kurabileceği kanaatindedirler. Çünkü devlet ve onun nüvesini teşkil edecek avangard (kadro) herhangi bir kesimin veya sınıfın değil, bütünüyle milletin yüksek menfaatlerini uzun bir geleceği kapsayan planlı anlayışlarıyla gerçekleştireceklerdir. Bir takım yatırımları yaparlarken, hareket noktaları, çabucak kâr etmek değil, milletin ihtiyaçlarına ve yapılacak yatırımların birbirleriyle uyumlu ve bir bütün teşkil edecek şekilde olmasına dikkat etmektir.

Kadrocular, devletçilik meselesini bir milli müdafaa meselesi olarak telakki ederler. Nasıl milli müdafaa ile ilgili yatırımlar ve çalışmalar ferdi müteşebbislerin eline ve keyiflerine terkedilemiyorsa en az onun kadar önemli olan iktisadi hayatla ilgili yatırımlar da ferdi müteşebbislerin keyiflerine terkedilmemelidir. Nasıl askeri harcamalar milletin siyasi istiklalini korumaya matuf ise, iktisadi sahadaki plan, program ve uygulamalar da milletin iktisadi istiklalini korumaya yönelik olmalıdır.

İktisadi meseleleri, **"istiklal"** kavramı çerçevesinde yorumlamaları yöneticilerin ve milletin hissiyatını etkilemeye yönelik bir çaba olarak ortaya çıkar. Yabancı istilacılara karşı bir kurtuluş harbi vermiş, istiklalini canı ve kanı pahasına kazanmış bir millet, şüphesiz istiklal kavramı üzerinde çok hassas olacaktır. İktisadın istiklal meselesi olarak takdimi, bir noktaya kadar haklı gerekçelere dayanmakla beraber iktisadi hayatın milletlerarası boyutu düşünülecek olursa, iktisat politikalarının oluşumunda hissi değil akli ve mantıki davranmak gereği kendini gösterir. Nitekim kadrocular yorumlarıyla, iktisadi ilişkiler açısından içe kapanma e-

85 Vedat NEDİM. K.D., **"Kazançlı İstihsal Seferberliği"**, Sy.29, Sh.17.

ğiliminde bir ekonomik doktrin oluşturmuşlardır. Bunun adı, iktisat dilinde otarşidir.

İktisadi meselelerin, istiklal hassasiyetiyle değerlendirilmesi yabancı sermaye karşısında, çok olumsuz bir tavır doğurmuş, yabancı sermayenin ülkeye girdiği takdirde, bütün ekonomik hayatı eline geçirebileceği endişesi sürekli hale gelmiştir. Gerçekte önemli olan yabancı sermayenin gelip gelmemesinden ziyade hangi şartlarda geleceği ve hangi kurallara tabi olacağıdır. Nasıl insanlar arasında bir takım iktisadi faaliyetler oluyorsa, milletler arasında da iki tarafın kârlılığına imkan veren iktisadi münasebetler kurulabilir ve kurulmalıdır.

Kadrocu devletçiliğin, yabancı sermaye karşısındaki olumsuz tavrı, büyük ölçüde ülkenin kapitülasyon belasından yeni kurtulmuş olmasına ve Düyun-u Umumiye denilen teşkilatın Türk iktisadi hayatında açtığı büyük yaralara dayanır.

Yabancı sermayenin yatırımlarla kullanılması ile devletin bizzat yatırım yapması mukayese edilirken, büyük ve ileri teknikli sanayiin yalnız devletçe kurulabileceği söylenir. Eğer devlet bu işi gerçekleştirmez ve kapılar yabancı sermayeye açılacak olursa, memleket bir kaç yabancı sermaye grubu adına sömürülecektir[86].

Kadro hareketinin yabancı sermaye karşısında veya batıyla gerçekleştirilecek her türlü iktisadi ilişki konusunda oldukça duyarlı olmasının bir sebebi de, devrin umumi zihniyet yapısında aranabilir. Osmanlı'nın son zamanlarında Osmanlı-Türk unsuru büyük oranda ülke ekonomik hayatının dışında kalmıştır. Bu dışta kalış, Cumhuriyetin başlangıcında da devam etmiş, tesirini uzun yıllar icra etmiştir. Bu durum, yönetici kesimde, ekonomik hayat içindeki batı-gayri müslim ittifaka karşı büyük bir tepki doğurmuştur. Bu tepki tabiatiyle, batı ile her tür ekonomik ilişkiyi

86 Vedat NEDİM, K.D., **"Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerektir"**, Sy.15.

şaibeli hatta vatana ihanet olarak yorumlayan ve otarşik yapılanmanın kapılarını açan bir fonksiyon görmüştür[87].

V. RESMİ GÖRÜŞ: BAŞVEKİL'İN DEVLETÇİLİĞİ:

Genç Cumhuriyet'in ikinci adamı durumundaki İnönü'nün, kadrocu hareket karşısında takındığı tavır, kadrocu hareketin düşünceleriyle yer yer paralellik kurması bakımından ilgi çekicidir.

İnönü her ne kadar kadrocu hareketin açıktan müdafiiliğini yapmasa da zımmen onları desteklediğini ortaya koymuştur. Bunun en müşahhas örneği, daha önce de belirttiğimiz gibi Kadro dergisinin 22. sayısına vermiş olduğu **"Fırkamızın Devletçilik Vasfı"** isimli makalesidir. Çeşitli iktidar ve iş çevrelerinin (bunların en başında İş Bankası gelir) kadroya karşı açıktan tavır koydukları bir zamanda bu hareket şüphesiz kadro hareketi açısından oldukça anlamlıdır.

İnönü hükümetin devletçi bir anlayışı benimsediğini, demiryolu hatlarının Sivas'a gelişi münasebetiyle Sivas garında düzenlenen bir törende verdiği nutukta ortaya koymuştur. Yıl 1930'dur ve Dünya ekonomik buhranı olanca şiddetiyle devam ederken, kapitalist sanayileşmiş ülkeler bu krizden çıkış yollarını devletçi bir takım müdahalelerle aramaktadırlar. İnönü nutkunda, **"Ferdin yapamadığı işlerin devlet eliyle gerçekleştirilmesi"** şeklindeki devletçilik anlayışını yorumlar. Bu yine kendi tabiriyle **"mutedil devletçilik"**tir. Aynı yıllarda yapmış olduğu Rusya seyahati sonrasında kalkınmanın **"planlı"** bir şekilde gerçekleşeceğinden bahseder. Planlı ekonomilerde devlet, iktisadi hayatta önemli bir rol oynarken, özel sektör yatırımları için yol gösterici olmaktadır. Planlı ekonomi anlayışı da devletçi anlayışın değişik bir boyutunu oluşturmaktadır.

87 Asaf Savaş AKAT, **"Alternatif Büyüme Stratejileri"**, Sh.14.

İnönü'ye göre iktisatta devletçilik bir müdafaa vasıtasıdır: **"İktisatta devletciliği, biz, inkişaf yolu takip edebilmek için bir müdafaa vasıtası ve bu sebeple de bir aziymet noktası, bir temel addetmeğe mecbur bulunuyorduk"**[88]. Keza sanayiin kurulmasında devletin fonksiyonunu şu sözleriyle belirtir: **"Memleketin muhtaç olduğu sanayii, teşkilatı, vesaiti, devletin yardımcı nezareti ve hatta doğrudan doğruya teşebbüsü olmaksızın kurulabilmeyi, safdil olanlar düşünebilir. Geri eksik vesait içinde bırakılmış olan kahraman ve büyük bir milletin sanayiini ve iktisadi düzenlerini, devletin bütün vasıtaları ile bir an evvel vücuda getirmek, taşıdığımız vazifelerin en ağırı ve en mühimidir"**[89].

İnönü görüşlerini şöyle sürdürür: **"Dikkatle vazettiğimiz gümrük himayeleri veya diğer tedbirlerin mevcut olmadığını bir an için tasavvur edebilir misiniz? En karlı ve verimli bir sanat veya ziraat, bir tek müşteri bulamayacak kadar, rekabet karşısında perişan olur. Yediğimiz ekmeğin ununu dahi memleket dahilinde alamayız"**[90]. İnönü'ye göre devletin iktisat hayatı içindeki faktörü sadece kâr elde ederek çalışan müesseseler kurmak değildir. Sosyal devlet anlayışına uygun olarak hareket edeceğinden kâr etmeyebilir. Önemli olan, cemiyet hayatı içinde, cemiyetin istikrarını sağlayacak şekilde iktisadi faaliyetlerde bulunabilmesidir. "...bazen yaktığı kömürün bedelini veya inhisarın varidatını düşünmemek vaziyetinde kalan devlet elbette serbest bir bezirgan gibi, bir çok ahvalde kâr etmiyecektir. Bundan daha tabii ne vardır?"[91].

1923'ten sonraki liberal kalkınma politikalarında büyük payı bulunan İnönü'nün 1930'lardan sonraki devletçiliği dünya kon-

88 İsmet İNÖNÜ, K.D., **"Fırkamızın Devletçilik Vasfı"**, Sy.22, Sh.4.

89 **"A.g.yazı"**.

90 **"A.g.yazı"**.

91 **"A.g.yazı"**.

jönktürü ve ülkenin içinde bulunduğu şartlar değerlendirildiğinde aslında pek tuhaf değildir. Üst kademe yöneticilerinin asker kökenli olması, herşeyden önce ekonomide önemli paya sahip savunmayla ilgili bir takım tesislerin devlet eliyle kurulması fikrine güç veriyordu.

İkinci olarak, uygulanan liberal ekonomi ve bu manada özel sektörü güçlendirmek için alınan 1925'teki Sanayi ve Maadin Bankası'nın kurulması, 1927'deki Teşviki Sanayi Kanunu'nun kabulü gibi tedbirler istenilen neticeyi vermemiştir. Devlet, özel sektöre örnek olacak kuruluşları doğrudan kurmalıydı.

Üçüncüsü, ekonomi durgundu. Dünya ekonomik buhranı, ekonomisi güçlükler içinde yüzen Türkiye'de de derinden etkiler bırakmıştı. Halkın temel tüketim mallarında sürekli bir kıtlık vardı.

Dördüncüsü ise nüfus sürekli olarak artıyordu. Onlara yeni iş sahaları bulabilmek için yatırımlar yapılmalıydı. Özel sektör bunu başaramadığına göre devlet doğrudan bu yatırım meselesine müdahale etmeliydi[92].

İnönü devletçiliğinin anladığımız manada bir karma ekonomi devletçiliği olduğu şüphesizdir. Yoksa İnönü bütün sermaye birikiminin devlet elinde toplanması ve bütün yatırımların devlet eliyle yapılması gibi bir tezi hiç bir zaman ileri sürmemiştir. Kadrocularla yakınlık kurmasının en önemli sebebi, liberal eğilimlerden ziyade devletçi eğilimlere yatkın olmasında aranabilir.

C. EKONOMİ ALANINDA DİĞER GÖRÜŞLERİ

1. EKONOMİDE FERDİN ROLÜNÜ DEĞERLENDİRMELERİ:

Kadrocular ilke olarak devletin müdahale sahasını mümkün mertebe genişletme eğilimi taşırlar. Bu yüzden ferdi teşebbüsü ancak devletçi iktisat politikası açısından ele alarak bu tür bir

92 İdris KÜÇÜKKÖMER, "**Düzenin Yabancılaşması, Batılılaşma**", Sh.107.

yapılanma içinde değerlendirirler.

Türkiye'nin ekonomik geleceği bir iktisat devletine verileceğine göre, ferdin burada kıymeti, ancak iktisat devleti açısından bir mana ifade ettiği müddetçe vardır.

Ekonomik hayatı, ne olacağı, neye karar vereceği açık seçik belli olmayan, üstelik kendi menfaatlerinin dışına çıkma eğilimini hiç bir zaman göstermemiş ve hiç bir zaman da göstermeyecek olan fertlere bırakmayı asla düşünmezler. Dolayısıyla ne liberalizmin **"bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler"** felsefesi ne de buna uygun ferdi mesai hiç bir zaman kadrocu düşüncenin hareket noktası olmamıştır.

Esasen kadrocuların ferdi teşebbüsle ilgili temel itirazları, ferdi teşebbüsün başıboş bırakıldığı takdirde Türkiyeyi hızla sınıflı bir cemiyet yapısına götüreceği noktasındadır. Çünkü, ferdi teşebbüsün hakim olduğu bir yerde, sermaye belirli ellerde birikirken cemiyetin geri kalan kısmı koyu bir yoksulluğa terk edilecektir. Üstelik özel sektör bu sermayeyi ülke yararına değil, kendi yararına kullanacaktır. Ülke yararı ile ferdi yarar arasında varolacak çelişkilerde tercih hep ferdi yarar yönünde olacaktır. Gerek emeğin gerekse sermayenin bir biriminin bile boşa harcanması ülke için bir lüks hatta lüksten de öte kötü bir israf sayılırken, mevcut sermayenin ve emeğin ferdi müteşebbisler elinde çar çur edilmesini doğuracak bir politikanın karşısında olduklarını belirtirler.

Kadrocular fert-devlet değerlendirmesi yaparlarken, ferdiyetçiliğin kabulü halinde bunun devleti red etmek manasına alınamayacağını söylerler. Aslolan her ikisine de ekonomik hayat içinde söz hakkı tanırken asıl kuruculuk ve yapıcılık vazifesini devlete vermektir. Ferdin ve devletin rollerinin tayininde batı toplumları taklit edilmesi gereken bir örnek olarak değil, tecrü-

belerinden faydalanması gereken bir ibret numunesi olarak alınmalıdır. Bu tür bir değerlendirmede batı cemiyetlerinin fertçiliğine tepkinin sosyalizm olduğu görülür. Fakat kadrocular kendi devletçiliklerinin böyle bir tepkiden doğmadığı kanaatindedirler. Onlara göre kadrocu devletçiliğin ana prensibleri Türk cemiyetinin ihtiyaçlarından ve şartlarından çıkarılacaktır[93].

Fert ve devletin ekonomik hayat içindeki konumlarının ne olacağı daha açık bir ifâdeyle şu şekilde belirtilir. Mensucat sanayi, şeker sanayi gibi cemiyet yapısında önemli fonksiyonları bulunan sanayi birimleri fertlerin eline teslim edilmeyecektir. Bu tür sanayi kuruluşları küçük esnaf kafasıyla kurulup yönlendirilecek kuruluşlar değildir; yüksek teknik, ihtisas ve fertlerin kaldıramayacağı kadar büyük sermaye isterler. Devlet bu sermayeyi, bu sanayi kuruluşlarının ihtiyacı olan diğer unsurları sağlayabilecek tek güçtür. Yapılacak planlarla gerekli olan sermaye toplanıp bu sanayilerin kurulmasına kanalize edilecektir.

Büyük sanayi kolları işletmeye açıldıktan sonra devletin yeni sanayi yatırımları işin güç kaynakları olacaktır[94].

Görüldüğü gibi mesele somut zeminde ele alındığında, kadrocular ferdi teşebbüslerin **"küçük esnaf işleri"** ile sınırlı kalmasını istemekle iktisadi hayata yön verebilecek nitelikte büyük sanayi işletmeleri, bu sanayiin yan kolları devlete bırakılmalıdır, demektedirler.

Kadrocularla siyasi görüşleri açısından ve bilhassa **"devletçi"** görüşleri dolayısıyla polemiğe giren mütefekkirlerden en önde geleni herhalde Ahmet AĞAOĞLU'dur. Ağaoğlu, 1930 yılında kurulan Serbest Fırka içinde de yer almış ve fırkanın liberal görüşlerinin ortaya konmasında önemli derecede rol oynamış bir

93 Ahmet HAMD.K.D., **"Türk Devletçiliği ve Himayevi Ferdiyetçilik"** Sy:22. Sh.46.

94 Vedat NEDİM, K.D., **"Değişen Cihan Münasebetleri İçinde Türkiye"** Sy:5, Sh:15.

kişidir. İktisadi hayatta ferdi mesaiye öncelik tanımakta ve devletçi görüşlere şiddetle karşı çıkmaktadır. Devletin müdahalesine ise ancak, icab ettiği ve ihtiyaç olduğu zaman, cemiyet yapısında doğabilecek tezatları ortadan kaldırmak için yetki tanımaktadır[95].

Ağaoğlu devletin ekonomik hayat içindeki yerinin müteşebbis olmaktan ziyade tanzim edici olması gerektiğini söyler ki bu tanzim edicilik te **"icab ettiği ve ihtiyaç olduğu zamanlar"** gibi oldukça subjektif değerlendirmelere göre yapılacaktır. Esasen Ağaoğlu, bu düşüncesiyle zamanının liberal iktisadi anlayışında devletin rolünü dile getirmektedir. Tamamen bağımsız bir iktisadi hayatın toplumsal dengesizliklere ve sürekli krizlere yolaçtığını gören kapitalist ülkelerin, devletin, iktisadi hayat içinde daha etkili olması görüşlerini geliştirmesi, liberal düşünceyi takip eden aydınlarca da kabul görüyordu. Fakat devletin tesirinin artırılması demek, hiç bir zaman ferdi mesainin en aza indirilmesi manasına gelmiyordu. Nitekim Ağaoğlu, ferdi teşebbüsün kısıtlanmasını ülke için **"pek tehlikeli"** tabiriyle yorumlar[96].

Devlet ancak ferdin yapamadığını üzerine almalı ve geri kalanını ferde bırakmalıdır diyerek, gelişmenin en önemli yolunun bu prensip olduğunu dile getirir[97].

Ağaoğlu'nun bu düşünüş biçimindeki yanlış, her cemiyetin gelişme, sınaileşme şartları bakımından ne kadar köklü farklılıklar arzettiği gerçeği üzerinde durmayışından kaynaklanır. Nitekim 1923 ile 1930 arasında devlet, ferdi teşebbüs için bütün imkanlarını seferber etmesine rağmen ortaya kayda değer herhangi bir şey koyamamıştır. Aslında devlet bütün imkanlarını dahi ferdi müteşebbislerin eline teslim etseydi yine de 18. ve 19.yüzyıl Avrupa'sındaki ferdi müteşebbislerin olumlu şartlarını sağlayamazdı.

95 Ahmet AĞAOĞLU, **"Devlet ve Fert"** Sh:73.

96 A.g.e. Sh:74.

97 A.g.e Sh:105.

Çünkü ne müstemlekeler gibi hazır pazarlar vardı ne de makinalaşmanın yarattığı muazzam ve çok ucuz işgücü. Ayrıca ferdi teşebbüs zihniyeti dahi henüz oluşmamıştı. Cılız teşebbüslerde bulunan şahıslar işin kârı kendilerine ait olmak üzere, işletmenin geri kalan bütün masraflarının devlete yüklenmesini bekliyorlar, kendilerini o sahada devletin bir memuru gibi görmek istiyorlardı

II.ZİRAİ SAHADA DEVLETÇİLİK ANLAYIŞLARI:

Kadrocular ekonomik hayatın diğer cephelerine bakarken nasıl sık sık **"milli müdafaa"** motifini kullanıyorlarsa, zirai meseleleri değerlendirirken de aynı motiften hareket ederler. Onlara göre toprak meselesi her şeyden evvel bir milli müdafaa meselesi olarak ele alınmalı ve öyle değerlendirilmelidir.

Devletçi bir ziraat siyasetinde en önemli mesele **"mülkiyet"** kavramıdır. Bu kavram milli ihtiyaçlara uygun olarak yeni bir anlayışa kavuşturulmalıdır. Toprak üzerindeki mülkiyeti, yani bu milli müdafaa vasıtasını memleket menfaatlerine uygun olarak kullanmayan fert kendisine emanet olunan top veya tüfeği tahrib eden nefere benzer[98].

Kadroların topraktaki mülkiyet konusuna, Osmanlı tımar sistemindeki mülkiyet kavramını hatırlatan bir yaklaşımları vardır. Toprak ferdin olmadan önce cemiyetindir. Toprağın kullanımında ferdi menfaatlerden önce cemiyet menfaatleri gözetilmelidir. Bilindiği gibi islami toprak mülkiyeti kavramı, toprağın her şeyden evvel **"Allah"ın olduğunu belirtmektedir. Toprak onu işleyen ferde, dilediği gibi tasarruf edebileceği bir mülk olarak değil, cemiyet menfaatine kullanması gereken bir emanet olarak verilmiştir. Bu emanet niteliği, ferdin onu, cemiyet namına en verimli şekilde kullanması gereğini de beraberinde getirir.**

98 Vedat NEDİM, K.D. **"Devletçi bir Ziraat Siyasetinin Ana Prensipleri"** Sy:20, Sh:14.

Kadrocular, devletçi ziraat siyasetlerinin en özlü izahını **"fert ve millet menfaatlerinin en ideal bir kaynaşması, en akılcı bir sentezi"** şeklinde yaparlar[99].

Ziraat en başta, gerçekleştirilen üretimle toplumun ihtiyaçlarının karşılanması bakımından mühimdir. Çünkü Türkiye'nin zirai imkanları, cemiyetin bu alandaki ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek seviyede olduğu halde layıkı veçhile bir düzenlemeye girişilmediği için zaman zaman dışardan zırai ürün alımı yoluna bile gidilmektedir.

İkinci olarak, kadroculaın işaret ettiği nokta, milli ziraatin, üretimin arttırımı vasıtasıyla, milli sanayiye ham madde kaynağı olması meselesidir. Bilhassa tütün ve şekerpancarı üretimi sanayi ile bütünleştirilecek bir şekilde ele alınmalıdır.

Kadrocular halihazırda uygulanan ziraat siyasetini tenkit ederlerken, bütçeden her yıl ziraat siyaseti için milyonlarca lira ayrıldığı halde, ortaya ciddi sonuçların çıkmayışından yakınırlar. Devletin siyaseti onlara göre bir **"öğüt ve yardım"** siyasetidir. Temelde köklü bir değişim gereklidir. An'ane ve görenek ziraati terkedilerek, ileri teknikli ve rasyonel işletmeciliğe geçilmelidir. Devletçi ziraat siyasetlerinin temel sloganı: bütün ziraat sahasının bir mektep bütün köylülerin ise bu mektebin öğrencileri şeklindeki anlayıştır[100].

Kadrocular ziraat siyasetleri ile ilgili olarak bilhassa **"toprak reformu"** üzerinde dururlar. Kadroculara göre, **"köy ve köylü meselesinde"** resmi görüş, iyi mahsül, cins tohum temini, cins damızlık temini, ucuz kredi anlayışından öteye gitmemiştir. Bütün bunlar doğrudur fakat, asıl mesele **"köydeki bazı içtimai münasebetlerin milli kurtuluş inkılabının ileri menfaatleri namına tasfiyesi"**dir.

---

99 A.g.42.

100 Vedat NEDİM, K.D., **"Gene Fındıkta Devlet Kooperatifi"**Sy:16

Kadrocular göre özellikle Doğu Anadolu bölgesinde bir derebeylik rejimi vardır. Geri bir toprak rejiminin kalıntısı olan bu derebeylik rejimi rasyonel ve rantabl bir ziraat siyaseti oluşturmak için tasfiye edilmelidir. Derebeylik rejiminin tasfiyesinin ise tek yolu vardır: Toprak reformunu gerçekleştirmek.

Fakat kadrocular, toprak reformu meselesini gündeme getirirken oldukça dikkatlidirler. Çünkü komünist ideolojinin de ziraat siyaseti ile ilgili en önemli tezlerinden biri toprak reformudur. Onlarla aynı paralele düşmemek için buna bir ayırım getirirler. Toprak reformunu, sosyalist toprak reformu ve halkçı toprak reformu diye ikiye ayırırlar. Bu ayırıma göre inkılabçı sosyalizmde toprak ıslahatı, toprak üzerinde ferdi mülkiyeti kaldırarak bunun yerine kollektivist mülkiyeti kurmaktır. Halkçı reform ise, her ferdi toprak mülkiyetine sahip kılmayı amaçlar. Milli Kurtuluş hareketlerini gerçekleştiren memleketlerde, cemiyetlerinin bünyesi gereği, gerçekleştirecekleri reform, sosyalist değil, halkçı reformdur.

Fakat halkçı şekle göre toprak reformu yapıldığında bu defa önemli bir mesele çıkar. Toprak reformuyla araziler büyük işletme yapısından küçük işletme yapısına dönecektir. Halbuki diğer yandan zirai sahadaki teknik gelişmeler ancak büyük işletmelerde verimli şekilde kullanılabilmektedir. O zaman teknik gelişme ile tezat teşkil eden cüce işletme meselesi nasıl çözümlenecektir?

Aynı soruyu kadrocular kendilerine sorarak şöyle bir çözüm yolu teklif ederler: Herşeyden önce reform alelacele ele alınıp yapılacak bir reform değildir. Bölgelerin tabiat şeklinin ve bölgedeki cemiyet yapılarının toprak reformu öncesinde dikkatle değerlendirilmesi gerekir. Modern teknolojiyle çalışan büyük işletmeleri reform haricinde tutma eğilimindedirler. Reform, doğu için başka, Anadolu'nun diğer bölgeleri için başka amaç taşımak-

tadır. Doğuda içtimai-siyasi bir amaç güdülürken, diğer bölgelerde içtimai-iktisadi bir amaç güdülmesi esastır[101].

Kadroculara göre doğudaki toprak reformunun asıl amacı oradaki derebeylik rejimini kırmaktır. Çünkü oralar gayri milli hareketlerin kaynağıdır ve bu tür hareketler irtica kaynağı **"bey"** sınıfının öncülüğünde gelişmektedir. Buralarda toprağı satın alarak köylüye dağıtmak bir çözüm olamaz. Çünkü böylece beyler finanse edilmiş olur. Köylü önceden hukuken bey'e bağlı iken, bu yolla ekonomik olarak ta bağlanmış olur. Yapılması gereken bey'lerin arazilerini bedelsiz olarak almak ve köylüye dağıtmaktır. Beyler de kendi topraklarından başka yerlere muhacerete zorlanmalıdır. **"Mukavemet edenler ise imha edilmelidir"**[102]. Ekonomik tekniğin rasyonelleşmesi, rantabl işletmelerin kurulması, doğuda ikinci derecedeki meseledir.

Doğu dışındaki bölgelerdeki toprak reformunda ise tekniğin rasyonelleşmesi, işletmelerin verimli hale getirilişi en önemli meselelerdir. Teknik gelişimle cüce işletme tezadının halli, reforma paralel olarak üretimin devlet tarafından hazırlanacak bir ön plana göre teşkilatlandırılmasıyla mümkündür. Köylü, devlet kooperatiflerinde, üretim korparasyonlarında teşkilatlandırılacak ve ileri teknik bu kuruluşlar aracılığı ile ziraatte kullanılarak toprakların küçülmesinden doğan mahzurlar bertaraf edilecektir[103].

III.PLANLI DEVLETÇİLİK:

Avrupa'da tekniğin sürekli terakki edişi cemiyet içinde **"istihsal nisbetsizlikleri, buhranlar, işsiz orduları, içtimai harbler vs. gibi cemiyeti derinden sarsan karmaşıklara sebep olmaktadır. Bu durumu belli bir düzene ve intizama sokabilmek, teknik**

101 İsmail HÜSREV, K.D., **"Türk Köylüsü Topraklandırılmalı Fakat Nasıl"** Sy:23, Sh:32.

102 A.g. yazı.

103 A.g. yazı.

terakkiyi, cemiyetle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek için, Avrupa'daki ilim adamlarının elinde yeni bir anahtar vardır: Bu "plân"dır.

Kadrocular Avrupa'daki bu eğilimin, harb sonrası bütün milli kurtuluş hareketlerini ve inkılablarını etkilediğini, onlarda planlı ekonomilere doğru bir temayül oluşturduğunu belirtirler.

Burada kısaca **"Plan"** mefhumu üstünde bir açıklama yapmak gerekir: **"Plân, bilinçli ve hesaplı bir işlemle gelecekteki ekonomik gelişmeye egemen olmaktır. Örneğin yirmi yıllık bir dönemin ekonomi oluşumunu bugünden düzenlemektir. Plan iki unsura dayanır: a. Ulaşılacak belirli bir amaç (plan hedefleri): b. Amaca uluştırıcı belirli araçlar (Plan uygulamaları)**

Plan, ekonomik hayatın tümünü kapsıyabileceği gibi, ekonomik üniteyi de kapsayabilir. Fakat plan, ekonomik (giderek sosyal) refaha varmak için yapılan tercihlerin ve kullanılan araçların koordinasyonudur. Şu halde plan, basit bir tasarlama değildir. İktisadi olduğu oranda sosyal ve siyasaldır[104].

Kadrocular ise, ekonomik görüşleri için bu kadar önemli durumda olan plan mefhumunu önce tür itibariyle ikiye ayırırlar. Birinci manada planı, cemiyetin gidişine dışardan ve şartlara rağmen bir müdahale ediş, yani direktif olarak ele almaktır. İkinci manada ise; cemiyet kuvvetlerinin gelişme safhalarının evvelden görülmesi ve tesbiti doğrultusunda bir **"önceden görüş"**tür.

Bu iki manadaki plan kavramı birbirinden farklı olmakla beraber ikisinin de kendi şartlarına has eksiklikleri ve yetersizlikleri vardır. Türk cemiyeti, kadroculara göre, kendi cemiyet yapısı için en uygun olan planlama türünü alarak planlı ekonomi dönemine geçmelidir. Çünkü hepsinin ortak bir yanı oluşmaktadır ki, bu planlı olma özellikleridir.

104 Tarık Zafer TUNAYA, **"Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku"** Sh:751.

Kadrocular plan denildiğinde her şeyden evvel, tekniğin belli bir nizam ve intizam içinde gelişmesini anlarlar. Bilhassa batı için, bu çok önemlidir. Çünkü plansız teknik hem kendi cemiyetlerinin içindeki katastrofları doğurmuş, hem de cihan ekonomisinde sömüren ve sömürülen ayırımını ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden yüksek tekniğin ve önemli ekonomik faaliyetlerin cemiyet tarafından plan ile murakabe altına alınışı hem Türkiye için, hem de Türkiye benzeri milli kurtuluş hareketleri açısından çok önemlidir. Kadrocular bu durumu iki maddede işlerler. Birincisi milletler arasındaki ekonomik sömürme ve sömürülme tezadının tasfiyesidir.

İkincisi, milletin kendi içindeki tezatların ve ekonomik, çıkar kavgalarının doğmamasını sağlamaktır. Birinci tezadın halli onu doğuran tekniğin irrasyonel gelişmesine engel olmak ve dünyanın her tarafında onu planlı bir denetim altına almak ile mümkün olacağı düşüncesindedirler. Keza içteki tezatları tasfiye, başka tedbirlerin yanısıra planlı bir uygulama ile sağlanabilecektir[105].

Türkiye için plancılığın önemli yanı, sanayiin ve yüksek tekniğin oluşmasını sağlamasıdır. Yoksa Türkiye'de henüz sınıflar ve cemiyet içinde sınıfların keskin menfaat çatışmalarının doğurduğu katastrof olmadığı için, bunların önlenmesi manasında bir plancılık Türkiye için herhangi bir mana ifade etmez.

Kadrocular plancılığı yol göstericilik manasına değil, doğrudan iktisadi gelişmeyi sağlayacak, içtimai işbölümünü gerçekleştirecek **"yönetici ve düzenleyici fikir"** olarak görürler. Plancılık, inkılabın gayelerine ve menfaatlerine uygun bir şekilde gelişimi sağlamak için devletin doğrudan müdahalesiyle uygulanacaktır. Harbten önce millet ekonomisi bir devlet ekonomisi haline getirilmiştir. Bu yüzden sosyal iş bölümünün, inkılabın gaye ve menfaatlerine uygun bir doğrultuda geliştirilmesi ve düzenlenmesi işi, şimdi

105 Şevket SÜREYYA, K.D., **"Plan Mefhumu Hakkında"** Sy:5, eh:10.

başıboş bir gelişmenin insiyaki bir eseri değil, milli bir iş planı'nın tezi ve konusudur. Onlara göre zaten inkılab ta teşkilatçısından bu planı beklemektedir[106].

Plan meselesine başka bir açıdan, oldukça da edebi bir lisanla şöyle yaklaşılır: **"Bir millet bünyesinin keyfiyet ve kemmiyetçe içerden muvazeneli ve dışardan olgun ve dolgun görünmesi için planlaşmak...İşte tarihinden aldığı hızla cihanın büyük inkılablarından biri olarak, ortaya attığı örnek kurtuluş hareketinde Türk cemiyetinin parolası bu kelimedir.**

Plansız, ferdin akıbeti uçuruma yuvarlanmaktır; fakat plansız cemiyetin akibeti uçuruma da sığmaz. Bir cemiyet nizamı kurmak işi, bir geçim, bir ders, bir bina, hatta bir harb işi değildir. Bütün bu işler, ana hareketin çocuklarıdır. Ana hareketin planlaşması ise, ana ölçüde ve anaç olmak tabiidir"[107].

Kadrocular plan meselesine ekonomik ve siyasi istiklalin bekası bakımından, ekonomik ve sosyal hayatın yeniden ve tanzim edilerek kurulmasında çok önemli bir faktör olarak bakarlar. Bu içtimai hayatın yeniden düzenlenmesi için ortaya konacak planın uygulama gücü ise ancak ve ancak **"otoriter bir devlet"** ile mümkün olacağına göre, kadrocu anlayışta plancılık ve devletçilik içiçe geçen ve birbirini tamamlayan iki önemli kavramdır.

Ekonomik hayatın planlı olarak değiştirilmesi savunulurken amaç ferdi mülkiyetin tamamen ortadan kaldırılması değildir. Bu program sadece milli ekonominin kumanda manivelalarını (büyük sanayi, transport, kredi) eline alacak, milli ekonomiyi devlet eliyle bina edecek bir program olacaktır[108]. Devletin ekonomisinin kumanda manivelalarını eline alması ise, devletin doğrudan sanayi

106 Şevket SÜREYYA, K.D., **"İç Pazar ve İktisatta Bütünlük"** Sy:10 Sh:11.
107 Tahir HAYRETTİN, K.D., **"Ayarlı Millet ve Plan"** sMy: 18, Sh:57.
108 İsmail HÜSREV. K.D., **"Milli Kurtuluş Devletçiliği"** Sy:19, Sh:31.

işletmeleri kurması, imtiyaz ve inhisarlar vermesi mevcut kurumlara iştirak ve çeşitli ekonomik sahaları doğrudan kontrol şeklinde olacaktır.

Kadrocular, plancılığı, ekonomik hayatın bütününü, tüm sahalarını kapsayıcı bir fikir olarak görmekle beraber, hepsinde de **"müdahalecilik"** özelliğinin bulunmamasına dikkat ederler. Bilhassa iktisadi hayatın bütününü etkilemeyecek derecedeki küçük ekonomik birimlerin bu manada plan haricinde kalacağı sık sık önemle belirtilir.

Planlı bir devletçilikte her ne kadar en büyük iş ve üretim birimleri devletin eline alınıyorsa da bu tür bir gelişmenin cemiyette yönetici zümre ile yönetilenler arasında herhangi bir sınıfsal menfaat ayrılığı yaratmayacaktır. Çünkü bürokrasi, bu iktisadi birimlerin sahibi değil, nihayetinde millet adına, belli bir plan dahilinde yönetici durumundadır.

Kadroculaın plancılığı yoğun olarak işlemeye başladıkları dönemde, Cumhuriyet yöneticileri artık planlı döneme geçmenin bir zaruret haline geldiği kanaatindedirler. Başvekil, bu amaçla Rusya'ya bir tetkik seyahatine çıkmış ve planlı uygulamaları görüp olumlu intibalarla dönmüştür. Bu ziyaretten sonra Beş Yıllık kalkınma planlarının yapımı dönemine geçilmiştir.

Kadrocular yönetim kademelerindeki bu plancı anlayışın gelişmesini ve somut bir takım çalışmaların yapılmasını sevinçle karşılarlar, aynı zamanda müstakbel **"yönetici elit"** olarak neler yapılması gerektiği üzerinde de kanaatlerini ortaya koyarlar. Beş senelik sanayi programı herşeyden önce, ekonomi politikasında bir dönüm noktası ve yeni ekonomik kuruluşun ilk inkılabçı hamlesidir. Devlet, cumhuriyetin ilk yıllarında takip ettiği liberal politikayı, bu planlı devreye girerek artık terketmektedir. Bugüne kadar alınan çeşitli tedbirlerde gaye fert ve üretim/değişim nok-

tasında onun kolaylık görmesi idi. Mesela bu manada Teşviki Sanayi Kanunu, tek tek müteşebbislerin devlet himayesi altında azami gelişmelerinin sağlanması gayesi ile çıkartılmıştı. Uzun zamanlar, ferdin refahı yoluyla milli refaha varılacağı kanaati hakim olmuştu. Fakat sanayi programında yeni bir anlayış kendini açıkça göstermektedir. Program gaye olarak ferdin refahı yerine bütünün refahı, yani milletin bütün halinde kalkınması zihniyetini gerçekleştirmek itibariyle, üniversalist bir anlayışa dayanmaktadır. Bu yeni anlayışın ferdi refaha ancak milletin refahıyla gidilebileceği kaidesini ortaya koyduğu belirtilir[109].

Anlaşılacağı gibi kadrocular, yeni planlı dönemde plancılığın hedefini geçmişteki ekonomik politikaları takip etmek değil, yeni bir ekonomik politika oluşturmak ve ferdi mesaiyi esas almak yerine bütün millet mesaisini devlet eliyle esas almak şeklinde yorumlarlar.

Beş senelik programın meydana getireceği değişimlerle ilgili olarak kadroculaın beklentileri şunlardır:

Bir kere, artık sanayileşme meselesi devletin kontrolü altında ve bizzat devlet tarafından gerçekleştirileceğine göre, memlekete ilim ve teknik bu sayede gelmiş olacaktır. Diğer yandan ferdi mesaiyi esas alan iktisadi yapılardaki mevcut işverenle işalan arasındaki münasebetlerin şekli de, devreye devletin girmesiyle değişecek, milletle devlet arasındaki münasebetlerin şekline dönüşecektir.

Beş senelik sanayi programının en önemli özelliklerinden birisi de, ülkede iktisadi bakış açılarının ve zihniyetinin değişimini sağlaması olacaktır. Çünkü rasyonel teknik ve halkçı cemiyet münasebetlerinin teessüsü bu değişimi zaruri olarak gündeme getirecektir. Bu planla uygulanacak olan devlet iktisadiyatının amacı

---

109 İsmail HÜSREV, K.D., **"Beş Senelik Programın Manası"** Sy:27 Sh:27.

devlet sanayii, devlet ekonomisi, bütüncü bir ekonomi anlayışı ferdi teşebbüste olduğu gibi kârcı değil tam milletin refahını talep eden bir iktisat zihniyetidir. Bundan sonra prensib **"azami kâr"** değil, milletin genel refahı için üretim güçlerinin en rantabl çalışması olacaktır[110].

Fakat plancı uygulamadaki gelişmeler hiç te kadroculaın beklediği gibi olmaz. Esasen kadrocular beş yıllık planı değerlendirirken onun realitesinden hareket etmeyip kendi kafalarındaki ideolojik yapı içerisinde meseleye bakarlar. Devlet bir yandan Beş Yıllık plan uygulamasıyla, gerçekten sanayileşme yolunda bazı çalışmalar içine girmişken, diğer yandan özel sektör de devletin himayeci uygulamalarından faydalanmakta ve günden güne büyümektedir. Öyle ki 1950'li yıllara gelindiğinde siyasi iktidarları etkileyecek, onların politikalarında mutlaka dikkate alınması gereken bir güç olarak ortaya çıkacaklardır.

Sadece Ankara'nın imarı sırasında arsa spekülasyonlarından milyonlar kazanan fertler vardır. 1939/40 larda başlayan harb ekonomisi içinde harb zenginleri denilen yeni bir sınıf türemiştir. Kaldı ki bunlar da ülke iktisadiyatıyla entegre edilebilecek herhangi bir sanayileşme girişiminde bulunmaksızın sadece alıp satma işlemlerinde, aradaki farktan faydalanarak zengin olan **"özel sermaye"**dir. Görüldüğü gibi devletçi uygulama sadece devletin yapacakları ile sınırlı kalmış, plancılık uygulaması bütün iktisadi hayatı tanzim edici şekliyle uygulanamamıştır.

IV.KADROCU DEVLETÇİLİĞE KARŞI TENKİTLER:

Kadroculaın devletçi görüşleri karşısında olanlar genellikle ilk elde, ferdi mesaiyi esas alanlardır. Kadroculaın muhaliflerine göre devletin fonksiyonu, ferdi mesaiye bir takım kolaylıklar sağlamakla sınırlı kalmalıdır. Bilhassa Serbest Fırka hareketinin ta-

110 A.g. yazı Sh:29.

raftarları, Türkiye İş Bankası çevresi ve doğudaki bazı büyük tarım işletmelerinin sahipleri kadrocu hareketin düşüncelerini şiddetle tenkit ederler.

Ağaoğlu, Serbest Fırka Hareketinin kurucularından ve ideologlarından biri olarak, birçok temel konuda kadrocuların karşısında yer alır. Ağaoğlu, devletin en başta gelen görevinin milletin güvenliğini ve istiklâlini sağlamak olduğunu söyler. Devletin iki ana görevi, içte emniyeti sağlamak, dışta ise ülkenin milli müdafaasını gerçekleştirmektir. Fakat zamanın şartları gereği, bilhassa Avrupa'da devletin müdahaleci girişimlerini tabii karşılamakta, güvenliği sağlamaktan öte, adliye, milli eğitim, taşımacılık, ulaştırma gibi konuları da üzerine almasını tabii bir gelişme olarak değerlendirmektedir. Çünkü devletin her yeni müdahalesi Ağaoğlu'na göre, sosyal hayatta yeni bir ahenk ihtiyacının karşılanması şeklindedir[111]. Cemiyetteki değişmeye paralel olarak, kendi tabii seyri içinde devletin müdahale sahası da genişlemektedir. Fakat hem bu gelişmelere müdahale edilmemelidir hem de ferdi mesainin cemiyet hayatı için asıl karakteri olan husus gözönünde tutulmalıdır. Çünkü gelişmenin asıl kaynağı, Ağaoğlu için şüphesiz ferdi faaliyettir[112].

Devletin ekonomik hayat dışında diğer görevleri için geniş bir bütçeye ihtiyacı vardır, noktasından hareket eden Ağaoğlu, bu ihtiyacın en mühim kaynağının ferdi teşebbüsler ile elde edilmiş servetlere konan vergiler olması gerektiği görüşündedir.

Türkiye'de devletçi politikaları tatbik etmek, Ağaoğlu'na göre mümkün değildir. Çünkü Türkiye henüz demokrasi devresine geçmemiştir. Devletle ferdin tabii dengesinin oluşacağı böyle bir siyasi yapılanma geçirmediği için de devlete yol gösterici durum-

111 Ahmet AĞAOĞLU, **"Devlet ve Fert"** Sh:41.

112 A.g.e. Sh:41.

daki fikirlerin oluşması için gerekli siyasi zeminden mahrum kalmıştır.

Diğer yandan devletçi bir politikanın gerektirdiği yatırımlar için devlet, parayı ve tekniği nereden bulacaktır? Bunun da ötesinde parayı ve tekniği rasyonel bir şekilde işleyecek elemanlar devletin içinde var mıdır? Ağaoğlu'na göre elbette yoktur. Ve bu noktada kadroculara şu soruyu yöneltmektedir: **"Zaten iş ve teknikle hiç bir alakası olmayan memurların böyle muazzam ve hayati bir teşebbüsü muvaffakiyetle yürütebileceklerine kadrocular cidden inanıyorlar mı?"**[113].

Ahmet AĞAOĞLU, aynı zamanda kadrocuların ortaya koymuş oldukları devletçilik anlayışının da hayli müphem olduğu kanaatindedir. Dünyada tecrübe edilmiş, çeşitli uygulamalarıyla sabit bir kaç çeşit devletçilik vardır ve Ağaoğlu'na göre kadrocuların devletçiliği bunlardan hiçbirisine uymamaktadır. **"Bir kere bunlar demokrasi devletçiliğini kabul etmiyorlar ve demokrasiye karşı derin bir nefret duymaktadırlar. Sonra bunlar ne komünist ne sosyalist ne de faşisttirler. O halde kadrocular nedirler ve ne gibi devletçilik sistemini iltizam ediyorlar?"**[114].

Bu sorulardan sonra kadrocu devletçiliğin şahsi bir devletçilik sistemi olduğunu söyleyerek, görüşlerinin inkılablardan kaynaklandığı yolundaki iddialarını alaycı bir tebessümle karşılar.

Ahmet Ağaoğlu dışında bilhassa o zamanın Darülfünun'u da ekonomik görüş açısından liberal-demokratik bir çizgi takip ediyordu. Üniversitedeki bu hakim görüş kadroculların sürekli olarak tepkisini çekmiş, Darülfününu şiddetle tenkit eden yazılar kaleme almışlardır. Aslında dönemin yöneticilerinin Üniversite karşısında açık bir memnuniyetsizlik gösterdikleri ve üniversite refor-

113 A.g.e. Sh:67.

114 A.g.e. Sh:52.

muna hazırlandıkları bir dönemde kadroculaın üniversiteye ve onun ekonomik görüşlerine karşı tenkitçi bir vaziyet takınmaları, herhalde ideolojik olduğu kadar aynı zamanda bir politik tavırdır. Kadrocular, nasıl olur da cemiyetin bir parçası olan Üniversite, yapılan inkılablara bigane kalır, bigane kalmak bir yana nasıl gizliden gizliye karşı çıkar, gerekçesiyle veryansın ederler[115]. Aslında üniversitenin görüş olarak kadrocularla aynı paralelde bulunmayışı bu suçlamaları doğurur. Yoksa tek partinin tam hâkim olduğu bir dönemde yönetimin etkili denetimi altında bulunan üniversitenin inkılablara karşı tavır alması düşünülmez.

Bir kısım aydınlar ise 1930'larla beraber yönetimin devletçilik anlayışını, sadece sınırlı bir devlet müdahaleciliği şeklinde yorumlarlar. Bunlara göre iktisadi hayatta yine fert faaliyetleri esas kalacak, bununla beraber devlet bazı sahalarda kendini daha çok hissettirecektir. Kadrocular bu tür bir devletçilik anlayışına da karşı çıkmakta bunu devletçilik değil, devletin bir politikası olarak değerlendirmektedirler. Onlara göre asıl devletçilik, cemiyetin bünyesinde bir değişmeyi öngören sistemin ifadesidir[116].

Kadrocu harekete bilhassa iş çevreleri görüşlerinin komunizmden mülhem olduğuna dair tenkitler yöneltirler. Bu tenkitlerin yoğunlaştığı nokta, kadroculaın bütün ekonomik unsurların devlet elinde toplanması tezidir. Kadrocular bu tür tenkitleri kendilerinin marksist bir hareket olmadıklarını söyleyerek reddederler.

Kadroculara göre, sanayiin devlet eliyle yaratılmasını ve idaresini istemek, bu amaçla ekonomik güçlerin devlet elinde toplanması gereğini belirtmek, marksist bir hareket addedilemez. Çünkü marksizm'in temelinde sermaye sahiplerine karşı amele

115 Şevket SÜREYYA, K.D., **"Darülfünun'un Inkılab Hassasiyeti ve Cavit Bey İktisatçılığı"** Sy:14.

116 İsmail HÜSREV. K.D. **"Milli Kurtuluş Devletçiliği"** Sy:19, Sh:23.

sınıfı namına bir hareket ve onlar namına bir devlet iktidarı talebi vardır. Türk cemiyetinde amele sınıfı olmadığı gibi, kadrocular da herhangi bir sınıf veya zümre adına devletçiliği istememektedirler. Milletin bütünü adına bir devletçiliği savundukları için, ideolojileri ile marksizm arasında bir paralellik kurmak mümkün değildir.

Tabii ki bu tür savunmalar pek yeterli değildir. Esasen Sovyet Rusya'daki yönetimde idareye belli bir azınlığın değil, halkın hakim olduğunu, halkın kendi kendini yönettiğini söylemektedir. Kadrocu yorumların altında yatan mana eşelendiğinde, onların **"sınıfsız, imtiyazsız Türk cemiyet yapısını"** bir nevi **"komün"** şeklinde gördükleri ortaya çıkar. Onların devletçiliği de inkılabçılığı da aslında, bu yapıyı korumaya ve güçlendirmeye matuftur. Böyle değerlendirildiğinde, kadrocuların Türkiyenin, Sovyet Rusya'dan da ileride bir komünist düzeni yaşadığını, daha ileri bir merhaleyi teşkil ettiğini düşünüyor olmaları mümkündür.

III.BÖLÜM
KADROCULARIN SİYASİ YAPI İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ

A-KADROCULARIN ÖNGÖRDÜĞÜ SİYASİ YAPI:

I. DEMOKRASİ ANLAYIŞLARI

Kadroculaın nasıl ekonomik görüşlerinin temelini **"devletçilik"** oluşturuyorsa, siyasi görüşlerinin ana temasını da aynı kavram oluşturur.

Kadroculara göre, Türkiye gerçekleştirdiği milli kurtuluş hareketinin nitelikleri gereği, siyasi açıdan da devletçi olmak mecburiyetindedir. Çünkü hem milletlerarası tezadın halledilmesini, hem de bir memleket içinde sınıflar arasındaki tezadın tasfiyesi veya farklı sınıfların oluşumunu engelleme görevini sadece devlet başarabilir. Kendi devlet görüşlerini, diğer bir çok devlet görüşlerinden ayırdederek, farklı olduklarını iddia ederler. Bir milli kurtuluş hareketini gerçekleştirmiş Türkiye'nin ne Birinci Dünya Harbinden önce en muzaffer günlerini yaşayan liberal devlet anlayışından ve ne de 1930 ların totaliter devletlerinden alacağı bir örnek yoktur[117].

Mademki Türkiye içinde bulunduğu gerilikten hemen kurtulmak mecburiyetinde, kadroculara göre bu kurtuluşun yolu **"başıboşluktan"** geçmiyor. Aksine planlı bir devlet düzeni ve devletçilik gerekiyor.

Devlet batı ile olan münasebetlerde oradan tekniği getirirken, sosyal düzensizlikleri, çelişmeleri getirmeyecek, yani bir nevi **"süz-**

117 Şevket SÜREYYA **"İnkılab ve Kadro"** Sh:200.

geç" vazifesi görecektir. Bu işi dağınık ve bu tür meseleleri olmayan ferdi müteşebbislerin yapması mümkün değildir.

Kadrocular teklif ettikleri devlet biçimini ortaya koyarlarken bilhassa ne olmadığı, ne olmayacağı meselesi üzerinde daha fazla dururlar.

Mesela siyasi sistem bir demokrasi olmayacaktır.

Şimdi bunun üzerinde duralım.

Kadrocular, demokrasi kavramının özünü, toplum içinde bütün kabiliyetlerin ahenkli ve muvazeneli bir şekilde gelişmesine imkan veren makul bir sosyal nizam olarak değerlendirirler. Demokrasinin özü bu olduğu halde, bu şekliyle dünyanın hiç bir yerinde uygulama imkanı bulamamıştır. Dolayısıyla bu olumlu niteliği ile Türkiye'de de uygulanması mümkün değildir.

Diğer yandan siyasi demokrasi 19.yüzyıl ekonomik ilişkileri içinde geçerli ve o şartlara uygun bir rejimdir. 20.yüzyılda ise ekonomik ilişkilerin biçimi ve boyutu değiştiğine göre, artık demokrasiyi savunmak gerici bir hareket olur. Üstelik demokrasinin bir rejim olarak hüküm sürdüğü Avrupa'da bile gerilemeye başladığı, yerini başka türlü rejimlere terkettiği iddiasındadırlar. Kadrocuların mevcut şekli ile klasik demokrasinin ilkeleri ve kurumları ile batıda verebileceğini verdiği kanaati onları batı dışındaki memleketler için demokrasinin bir şey vaadedemeyeceği düşüncesine götürür. Hayatın yeni şartları, demokrasinin uygulanma şansını kaybettirmiştir. Çünkü gerek millet içindeki, gerekse milletlerarası tezadın keskinleştiği, karışıklıkların alabildiğince arttığı bir devrede bunları önleyecek yönetim biçimi, serbestliğe taraftar olan demokrasi değil, sosyal disipline önem veren devletçilik biçimleridir[118].

118 A.g.e. Sh:165.

Anlaşılacağı gibi kadrocular demokrasiyi, kapitalist ilişkiler içinde anlamlı bir siyasi rejim olarak görürler. Dolayısıyla milli kurtuluş hareketini gerçekleştiren Türkiye, kapitalizm'i alamayacağı gibi, onun siyasi yönetim şekli olan demokrasiyi de alamaz.

Birinci Dünya savaşı sonrasında Avrupa'da demokratik ülkelerin siyasi yapılarında görülen değişme, kadrocularca demokrasinin artık miadını doldurduğu noktasındaki görüşlerine delil olarak kullanılır.

Savaş sonrasından 1929 yılına kadar süren ve Dünya ekonomik buhranı ile neticelenen değişimi, hastalık olarak niteleyen kadrocular, bu gelişmeleri demokrasi/kapitalizm çerçevesinde mütalaa ederlerken, demokrasinin esas kendi manası içinde varolmadığını söylerler. Çünkü demokrasi hiç bir zaman hiç bir yerde asıl ilkeleriyle uygulama imkanı bulamamıştır. Diğer yandan **"demokrasi kapitalizmin siyasi idari kılıfıdır."** En azından **"düşünce olarak hasta olan demokrasi değil, doğrudan kapitalizmin kendisi"**dir.

Kadrocular rejimlerin teşekkülünde asıl etkili olan hususun alt yapıya ait sebepler olduğunu belirterek, alt yapısı, kapitalist ülkelerin alt yapısından farklı olan milli kurtuluş hareketlerine girişmiş ülkelerin demokrasiyi benimseyemeyecekleri kanaatini ileri sürerler[119].

Avrupa'da savaş sonrasında gerek Almanya'da gerekse İtalya'da ayrıca diğer Avrupa ülkelerinde de benzeri gelişmelerin nüvelerini içinde taşıyan demokrasi dışı hareketlerin çıkış noktası, sınıflar arasındaki tezadın, uyumlu ilişkiler kurmayı güçleştirecek boyutlara ulaşmasındandır.

Şüphesiz ekonomik yapıdaki bu değişmelerin dışında mesele-

119 Burhan ASAF, K.D. **"Rejimler Nasıl, Değişiyor"** Sy:12, Sh:28.

nin kültür ve zihniyete tekabül eden yanları da vardır. Ama sınıfların oluşturdukları siyasi araçlarla (parti) kendi menfaatleri doğrultusunda sistemi etkileme çabalarının olumlu ilişkiler oluşturduğu demokratik nizamı, daha ziyade ekonomik yapı ile paralel düşünme gereği kendisini hissetiriyor. En azından Avrupa'da yönetim biçimlerinin tarihi süreci için bu temel dayanak doğru olsa gerektir.

Ekonomik yapı bakımından ele alındığında, Cumhuriyetin ilk yıllarında demokrasiyi bütün kurumlarıyla işletmek mümkün müdür, diye düşünebiliriz. Buna olumlu cevab verebilmek hayli güçtür. Çünkü demokrasi, bir siyasi sistem olduğu kadar temelinde belirli bir siyasi kültür de olmalıdır. Geleneksel yönetim biçimiyle taban tabana zıt bir yönetim şeklinin bütün unsurlarını ihtiva eden demokrasiyi, bir anda işletebilmek, en azından halk açısından mümkün değildir. Halkın en geniş katılımı ile hayat bulan demokrasi için halkta ne bir fikir oluşmuştur, ne de demokrasinin temel müesseseleri toplum içinde mevcuttur. Dolayısıyla bir anda demokrasiyi, anladığımız manada uygulamak mümkün değildir. Fakat bunun böyle oluşu, anti-demokratik çabaları da gerektirmez. Önemli olan demokrasiyi benimsemek ve onun gerçekleşmesine katkıda bulunacak çabaların içine girebilmektir. Cumhuriyet yöneticileri de genel eğilim olarak, bu yönde hareket etmişlerdir. 1924 anayasası bu doğrultuda sadece liberal değil, aynı zamanda demokratik bir çerçeve güdülerek hazırlanmıştır.

Türkiye'nin mevcut şartlarında demokrasiyi tam manasıyla uygulamak ayrı, demokratik bir nizam için çalışmak ayrı bir meseledir. Keza kadroculların yaptığı gibi, tamamen anti demokratik bir nizam için yönetim biçimleri geliştirmeye çalışmak başka bir şeydir.

Kadrocular bilhassa 1930 döneminde tecrübe edilen Serbest

Fırka hareketine çatarak bu tür demokratik girişimleri Türkiye'nin mevcut şartlarında bir lüks olarak nitelerler. **"Eğer Serbest Fırka hareketi sürse ve serbestçilerin dedikleri olsa idi, demokrasi, halk hakimiyeti gibi yaldızlı sözlerle uğraşan millet, memleketin asıl dertlerini unutarak, mukadder feci akıbetine doğru sürüklenecekti"** gibi, demokrasinin en basit kurallarına bile sırt çeviren bir anlayışa sahiptirler[120]

Şu hususu belirtmek gerekir ki, henüz sermaye birikiminin söz konusu olmadığı, tarım toplumunun bütün özelliklerini gösteren ve bütün bunların üzerinde **"batı ile arasındaki mesafeyi"** kapatmak için çok süratli bir kalkınma hamlesi içine girmek zorunda olan Türkiye'de ekonomik hayatın belli oranda disipline edilmesi ve sermaye birikiminin sağlanması kaçınılmazdı.

Liberal felsefenin ifadesi olan **"bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler"** anlayışının, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Türkiye için hiç bir mana ifade etmediği, aksine bu tür bir yönetim yaklaşımının ne kadar mahzurlu olduğu açıktır. Fakat kalkınma gelişme meselesi, kısa bir zaman dilimi içinde ele alınması gereken konular değildir. Bunlar bir milletin hayatı kadar uzun bir süre için değerlendirilmeli ve politikalar ona göre hazırlanmalıdır. **"Yorumlarımızda, Türkiye'de olduğu kadar tüm toplumlarda, sermaye birikiminin ilk aşamalarında hızlı büyüme ile demokrasinin gelişmesi arasında bir ters ilişki olduğunu hesaba katmalıyız. Uzun dönemde ise, demokrasiyi geliştiren dinamiklerin güçlenmesini, ekonomik gelişmenin en büyük kaynağını oluşturabilir"**[121].

Konuyu uzun dönem içinde düşünmek. İşte kadrocularda yö-

120 Ahmet Hamdi BAŞAR K.D. **"Türk Devletçiliği ve Himayeci Ferdiyetçilik"** Sy:22 Sh:42.

121 A.Savaş AKAT **"Alternatif büyüme Stratejileri"** Sh:19.

netim biçimiyle alakalı öne sürdükleri düşüncelerden konuyu uzun dönemli olarak düşünmediklerini çıkarıyoruz. İçinde bulundukları tabi şartların ötesine geçebilmeyi başaramamışlardır.

Kadrocular, demokratik sistemin aynı zamanda sermaye birikimi ve yatırım sistemi açısından olumsuz rol oynayacağı kanaatindedirler. Onlara göre kendi alanlarında, kendi özel menfaatlerine göre gelişerek dağınık bir görünüm arzeden teşebbüsler ileri teknikli, birbiriyle uyumlu, toplum yararına işleyen milli iktisadiyatın meydana gelmesine engel olacaktır. Böyle bir ekonomik çark düzeni birbirinin aleyhine dönen bozuk bir makina gibidir. Bu tür kuruluşların hepsi halkın yararına değildir, aksine bir çok yolsuzluklarla, iç pazarı sömürmeye girişeceklerdir. Çünkü asıl olan halkın değil müteşebbisin kârıdır.

Bu yüzden sanayileşmek zorunda olan Türkiye'de milli ekonominin gerekleri, milletin genel menfaatleri ile çatışmayan, her türlü teşebbüsleri serbest bırakırken hatta teşvik ederken, memleketin ekonomik yapısında hakim rol oynayacak olan büyük üretim vasıtalarını, ulaştırmayı ve kredileri düzenleyecek olanın planlı bir sosyal devletçilik olması gerektiğini söylerler[122].

Aslında kadrocular kendilerince bir takım gerekçeler sıralayarak totaliter manada devletçiliğin kaçınılmaz olduğundan bahsetmektedirler. Bu ne derece doğrudur?

"Totaliterliğin şu ya da bu şeklinin kaçınılmazlığından söz edildiğini sık sık duyarız. Zekaları ve gördükleri eğitim dolayısıyla söylediklerinin sorumluluğunu bilmeleri gereken kimseler bundan kurtuluş olmadığını açıklamışlardır. Bize, demokrasinin sürekli olabileceğine gerçekten inanacak kadar safmıyız diye sorarlar. Onun, tarihin akışı boyunca gelip giden bir çok hükümet şekilleri arasında yalnızca biri olduğunu görmüyor mu-

122 Şevket SÜREYYA "İnkılab ve Kadro" Sh:155.

yuz, nedir?..Bu gibi iddialar yeterince inandırıcı görünebilir. Fakat inandırıcı görüşte olmak, böyle sorunlarda güvenilir bir rehber değildir. Aslında önce şu metot sorusunu düşünmeden, bu kandırıcı iddiaları tartışmaya girmemeleridir: herhangi bir toplum bilimi, ortaya bu gibi geniş tarihi kehanetler koymak gücünde midir? Bir kimseye geleceğin insanlık için neler getireceğini sorarsak, bir falcının sorumsuz cevabından fazla bir şey umabilir miyiz?"[123].

Üstelik kadrocuların geliştirmeye çalıştıkları bir toplum bilimi de değil bir toplum ideolojisidir. Bu yanıyla onun totaliter nitelikleri, toplum için, herhangi bir bilimden daha fazla **"sorumsuz cevablar"** ortaya çıkarması neticesini doğurur.

Bir çok konuda olduğu gibi ekonomik konularda da meselelerin çözümünü, sorumluluğun geniş kitlelere yayıldığı ve doğrudan kitlelerin katılımının sağlandığı demokrasi yolu ile aramak, herhalde daha akılcı ve daha tutarlı bir düşünce biçimi olurdu. Fakat kadrocular tercihlerini kendi gerekçeleriyle, ekonomik ve siyasi devletçilik yönünde yapmışlardır.

II. ŞEF KAVRAMI:

Cumhuriyetin kuruluş yıllarından çok partili hayata geçinceye kadar (hatta daha sonraları da) siyasi literatürde önemli bir kavram vardır: Şef. Şef bir milletin kollektif iradesini temsil eden kişidir. Yol gösterici, en doğru düşünen, yanlış yapmayan, milleti kendi varlığında temsil eden kişidir.

Kadrocuların tasavvur ettiği yönetim biçiminde şefin oldukça önemli bir yeri vardır. Esasen kurmaya çalıştıkları kadrocu ideoloji milli kurtuluş şeflerinin ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde mütalaa edilir. Şefler, yapılması lazım gelen hususları belirtmiştir

123 Karl R.Popper **"Açık Toplum ve Düşmanları"** C:1 Sh:3.

ve artık iş, o memleketin aydınlarına kalmıştır. Bu çerçeve içinde düşünmek ve problemleri çözmek, kalkınma davasını halletmek, cemiyet nizamına yön vermek gerekir.

Şef kavramını tarihi süreç içindeki yönetim biçimlerimiz açısından incelediğimizde, bize pek yabancı gelmeyen, Hakan, Sultan gibi bazı kavramların profili daha sert hatlarla çizilmiş bir devamı olduğunu görürüz.

Cumhuriyet döneminde yönetimin değişmesiyle, şüphesiz, tek kişinin yönetim üzerindeki tasarruf biçimi de değişmiştir. Bununla beraber temelde **"bir kişinin siyasi sistem üzerinde diğerlerinden daha değişik ve daha fazla etkisi"** anlayışı pek fazla değişmiş değildir. Gerçekte, cemiyetin siyasi kültürüyle alakalı değerlerini bir anda değiştirmek mümkün değildir. Bu ancak, uzun süreli ve tedrici bir değişim süreciyle gerçekleşebilir. Bu yüzden Cumhuriyetin ilk yıllarında şef kavramının çok önemli olmasını, siyasi kültürün birden değişmemesi ve geleneksel özelliklerini sürdürmesiyle açıklanabilir. Diğer yandan şef durumundaki Mustafa Kemal, Kurtuluş harbini gerçekleştiren, milletin siyasi istiklalini teminde çok önemli rol oynayan bir kişi olarak, millet nezdinde şahsi karizma sahibi olmuş ve milletçe de benimsenmesi sebebiyle lider olarak değerlendirilmiştir. Gerek İsmet İnönü, gerekse diğer üst kademe yöneticilerinin durumu da bu çerçevede açıklanabilir.

Kadroculaın **"şef"** kavramına bu kadar mühim bir yer vermelerinin sebebi iki noktada mütalaa edilebilir. Birincisi, ideolojileri bakımından Devletçi bir siyasi ve ekonomik düzen kurabilmek için, otoriter bir nizamın tesisini savunmaktadırlar. Otoriter bir nizamda ise kaçınılmaz olarak bir kişinin özel yetkilere sahip olması gündeme gelir. İkincisi ise, mevcut siyasi yapıda Şefin önemli bir yeri vardır. Bu yapıya muhalefet etmek, kad-

ro'nun yönetim mevkilerine gelmesine engel olabileceği gibi, dikkate bile alınmayacaklardır. Aksine siyasi sistemi bütün kurumlarıyla benimsediklerini göstermek, onlara mevcut yöneticilerce **"dostça" dialoglar kurma imkanını sağlayacaktır.**

Dönemin siyasi yapısı içinde şef kavramının önemini göstermesi bakımından CHP Genel Sekreteri'nin bu konuya ait düşünceleri ilgi çekicidir. CHP genel Sekreteri olan PEKER'e göre, siyasi partinin en önemli unsuru şeftir. Şef bir siyasal partinin en başta gelen temsilcisi, onun ana düşüncesini iradesini kendinde toplayan kişidir. Siyasal partinin şerefi de şefine bağlıdır. Şef, kendi ruhundaki heyecanı ve dava inancını etrafına, partisine yansıtır. Parti etrafında toplananlar şefin şahsında birbirlerine bağlanır, güç kazanırlar. Nasıl ordular için komutan ne ise, partiler, hatta topluluklar içinde piştiği büyük hadiselerde kendine yol gösteren değerli bir şefe sahip olmak aynı şeydir.. Dünyanın bu karmakarışık şartları içinde, her millet bir çıkar yol ararken, Türk milleti ahlak, cesaret, irade ve kültür bakımından kendisini isbat etmiş bir şefe sahip olmakla çok mutludur[124].

Kadrocuların şef konusundaki görüşlerini PEKER'in görüşlerinden ayırdetmek mümkün değildir. Kadrocular'a göre de, dünyanın bir çok milletleri içinde bulundukları bunalımlardan kurtulmak için, kendilerini temsil edecek bir şef aramaktadırlar. Her tarafta bir şef krizi vardır. Bu şartlarda Türk milleti sahip olduğu şefiyle kendi kurtuluşunu gerçekleştirebileceği gibi diğer milletlere de örnek olacaktır.

Milletten şefe doğru gelen muhabbet, sadakat ve itaat duygusu, onu yüce bir noktada, milletin bütün manevi kıymetlerini temsil ettiği bir sembol haline getirmektedir[125].

124 Recep PEKER **"İnkılab Dersleri Notları"** Sh:63.

125 Başyazı K.D. Sy:31 Sh:3.

Diğer yandan şef konusunda Türkiye'nin Almanya ile mukayesesini yapan kadrocular, **"Alman sınıf kavgaları içinde vatandaş muharebeleri yaparken, Türk milleti şefinin etrafında halkalanarak kalkınma ve kurtuluş yolunda ilerliyor"** demektedirler. Oysa ki **"hiç bir kapitalist sanayileşmiş memleket de böyle bir şef ve millet bütünlüğü, şef ve millet kaynaşması yoktur." "Bu kaynaşma Türkiye'nin kendi bünyesinden ve tarihi şartlarından gelen bir olgudur"** kanaatleriyle[126] biraz önceki ifadeleri çelişmektedir.

III.FIRKA ANLAYIŞI:

Kadroculara göre Fırka, demokrasi düzenlerinde anladığımız manada parlamenter rejimin vazgeçilmez bir müessesesi değil, bizatihi parlamenter müessesesinin ta kendisidir. İdare ve fırka birbirleriyle iç içe girmiştir. Zaten fırkanın vücut bulması, inkılabları uygulamak için olduğuna göre, bu tür bir ayırıma gitmek manasızdır. Ne gerekçeyle olursa olsun başka bir partiye ihtiyaç yoktur.

Kadrocular milli kurtuluş inkılabının önemli bir ilkesinin birlik prensibi olduğunu, bu yüzden idare ve fırka ikiliği olamayacağını söylerler. **"Fırka ve idare bir olacağına göre, idareyi ele alan kadroyu yetiştirecek yerler Hukuk veya Mülkiye Okulu değil, kurulacak Parti okulları"**dır. Fırka okulu bu gençlere aynı görüşü, aynı siyasi terbiyeyi verecek ve bunlar da karşılaştıkları idari problemleri bu görüşlere göre aynı şekilde çözeceklerdir[127].

Üstelik siyasi manada da CHP'nin çeşitli akımları kendi bünyesinde topladığı ve CHP'nin şahsında temsil edildiği kanaati oldukça yaygındır. O zaman, bütün bu akımları şahsında temsil eden bir parti ile idare birliği niçin olmayacaktır?" O'nun par-

126 Vedat NEDİM K.D. **"Sanayileşmek Davası"** Sy:24 Sh:17.

127 Burhan ASAF K.D. **"Fırka Mektebi"** Sy:9 Sh:32.

tisine tek parti adını verenler yanılmaktadır. Halk Partisi en koyu irticadan en ileri fikre kadar bütün temayülleri itiraz edilemez bir prensibler disiplini içinde dizginlemeğe çalışan bir karma parti idi"[128]

Esasen baştaki yöneticiler CHP dışında herhangi bir partiye gerek olmadığını, daha önceki Terakkiperver ve Serbest Fırka denemeleri sırasında göstermişlerdir. Yöneticilere göre, yapılan inkılablar topyekün bir yaşama biçimi değişikliği getirdiği için cemiyet tarafından tepki ile karşılanıyordu. Halk, herhangi bir şekilde kurulacak olan bir muhalif partinin saflarında toplanmaya her an hazırdı. CHP ülke açısından doğru olanı yapıyordu ve behemahal yapmaya devam edecekti.

CHP'nin sosyal yapı ile ilgili anlayışı, cemiyetin çeşitli sınıflarından değil, işbölümünün doğurduğu grublardan meydana geldiği şeklindedir. Bu meslek grubları tüccarlar, devlet memurları, çiftçiler, zanatkarlar v.s.dir. Bu grupların birbiriyle çelişen menfaatleri olmadığı gibi birbirlerine ekonomik olarak ta bağlıdırlar.

Kadroculara göre Halk Partisi halkın bütünüyle bir sentezi, bütün meslek gruplarının temsilcisi ve onları aynı çatı altında toplayan bir kurumdu. Mademki bütün bu meslek gruplarının menfaatleri aynı idi ve hepsini de Halk Partisi temsil ediyordu, o zaman birden fazla siyasi parti diye bir mesele olamazdı. Çünkü siyasi partilerin kuruluşu toplumdaki ekonomik çıkarların ayrılışı ile ilgili bir meseleydi.

Toplumsal sınıflardan birinin menfaatlerini savunmak üzere bir parti kurulursa diğer sınıfların menfaatlerini savunmak için de başka partiler kurulabilirdi. KARPAT'a göre bu anlayış kişilerin ekonomik alanda serbestçe hareketi, milli çıkarlara zarar getireceği düşüncesine dayanıyordu. Bu tür düşünceler gerçekte,

128 Falih Rıfkı ATAY **"Çankaya"** C:II Sh:415.

siyasi partiler ve devlet hakkında idarecilerdeki dar görüşün sakat sonuçlarıydı[129].

Kadrocu fırka anlayışı ile CHP arasındaki benzerlik açıkça ortaya çıkmaktadır. Sınıfların söz konusu olamayacağı bir düzende, tek partiden başka bir partiye gerek var mıydı? Elbette yoktu. Nasıl ekonomik düzende devlet bütün ekonomik unsurları kendi bünyesinde topluyorsa, siyasi sahada da buna paralel bir uygulamayla tek bir parti bütün siyasi karar ve yetkileri kendi bünyesinde toplamalıydı.

CHP'nin iktidarı elinde tutan tek parti olarak ülkedeki siyasi hayatı olumsuz yönde etkilediği açıktır. Bu etkiler, yaşanmış somut neticeleri bakımından, kadrocuların tasavvur ettikleri tek partinin yaratacağı hatta niteliği gereği daha şiddetli yaratacağı etkiler olarak değerlendirebilir.

"Türkiye'de tek parti rejiminin sakıncaları açıktır. Anayasa mekanizması dondurulmuştur. Siyasi hayat bürokratlaşmış, tek partinin egemenliği altına girmiştir. Çoğunluk kaybolmuş, yasaklanmış, aslında ilk fırsatta yüzeye çıkmak üzere sinmiştir. Blok halindeki iktidar (ve Meclis) çoğunlukları karşısında frenleyici kurumlar vücut bulmamıştır. İktidar partisi çoğunlukları Meclis İç Tüzüğünü istedikleri gibi ayarlayarak Meclise de egemen olmuşlardır. Sonuç odur ki, tek parti tarafından temsil edilen iktidar hem Anayasa düzenine hem de siyasi hayata hakim olmuştur. Bu otoriter bir rejimdir. Totaliterliğe kayan eğilimleri zayıf kalmıştır. Seçim mekanizması demokratik şekilde işletilmemiştir"[130].

Fakat Türkiye'de o yıllardaki bu sakıncaları da içeren siyasi yapılanma her ne kadar kadrocu ideolojinin tasvip ettiği bir şe-

129 Kemal KARPAT **"Türk Demokrasi Tarihi"** Sh:50

130 Tarık Zafer TUNAYA **"Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku"** Sh:442.

kilde ise de ekonomi uygulamaları bakımından görüşleriyle tam mutabakat söz konusu değildir. Mesela CHP'nin devletçiliği hiç bir zaman kadrocu anlayışın devletçiliği biçimini almamıştır. Esasen bizim bu bahiste işaret etmek istediğimiz nokta, kadrocu parti anlayışı ile mevcut parti yapılanması arasındaki benzerlikleri belirtmekle sınırlı olduğu için meselenin diğer yönlerine pek girmeyeceğiz.

Kadroculaların **"fırka idare ikiliği olmaz"** tezi 1935 yılında bizzat CHP tarafından uygulanmaya konulmuştur. Bu şekilde uygulama ile Halk Partisi kendisini devlet ve milletle aynı tutmuş her türlü kontrolü engelleyici tutumu ile o zamanlar Avrupa'da oldukça yaygın olan totaliter hükümetlerin başarısından da cesaretlenerek tahakkümünü genişletmiştir. 1935 yılında yapılan Parti Kurultayı'nda Parti Genel Sekreterinin İçişleri Bakanı olarak tayin edilmesi kararlaştırılmış, valiler de illerdeki parti teşkilatlarının başına getirilmiştir. Partinin bölge müfettişleri sadece parti değil, aynı zamanda hükümet işlerini kontrol etmekle görevlendirilmiştir. Bu uygulamalarla devlet/parti ayrılığını antidemokratik olarak ortadan kaldıran Halk Partisi yöneticileri bütün halkı partinin tabii üyesi sayarak bu cüretkar tavrı devam ettirmiştir. Bu uygulamaların kaynağı Parti Genel Sekreteri PEKER'in siyasi parti anlayışına getirdiği yorumdur. Bu yoruma göre parti, devlet idaresi konusunda benzer görüşlere sahip bulunan insanların meydana getirdiği bir topluluktur. Parti, içinden çıktığı grubun bütün sosyo-ekonomik ve siyasi ihtiyaçlarına programında yer vermektedir. Parti üyeleri karşılaştıkları problemlerin çözümünde birbirlerine inanmak ve dayanmak durumundadırlar[131].

Kadroculaların tek partiyi ve parti idare birliğini savunmaları onları kaçınılmaz olarak **"kuvvetler ayrılığı"** prensibini **"kuvvetler birliği"** şeklinde yorumlamalarına getirir. Şüphesiz politikalarının

131 Kemal KARPAT **"Türk Demokrasi Tarihi"** Sh:49

uygulama kuvveti, güçlü bir iktidardan ve güçlü bir devletten geçmektedir. Güçlü bir devlet ise demokrasinin geliştirdiği kuvvetler ayrılığı prensibine değil yasama, yürütme ve yargı güçlerini tekelinde toplayan bir siyasi yapılanma içindeki devlettir. Bu hususu kendileri açıkça belirtmemekle beraber tasarladıkları siyasi düzenin genel panoraması içinde bu özellikleri tesbit etmek hiç te güç değildir.

IV. HALKA RAĞMEN:

CHP'nin ilkelerinden birisi de **"halkçılık"**tır. Bu ilke, kadrocularca da heyecanla kabul edilmiş, oluşturmaya çalıştıkları ideoloji içinde önemli bir yer verilmiştir.

Fakat bu halkçılık kavramı, halkın idaresinin gerçekleşmesi manasında bir halkçılık değildir. Aksine halkı, doğru bildikleri ve inandıkları kendi gerçekleri doğrultusuna getirmek için yapmış oldukları çabaların adıdır.

Halk, kadroculaların gözünde gerici unsurları yoğun bir şekilde bünyesinde taşıyan bir kütledir. Eğitimsiz ve cahildir. Doğruyu bilmediği gibi ne istediği de bilemezler. Onlara ne istemeleri gerektiğini öğretecek olan kadro ideologlarıdır.

Dolayısıyla halkçılık, halka rağmen bir halkçılık mahiyetini almaktadır. Halk için fakat halka rağmen.

Kadrocular inkılab/halk ilişkisini yorumlarken halkı nasıl gördüklerini de ortaya koyarlar. Halk esasen yapılan inkılabların aleyhindedir. Halk hiç bir zaman inkılab yapmamış, inkılabı yürütmemiştir. Tarihte de böyle bir olayın misali yoktur. Halk belki ayaklanıp bir şeyler yapabilir, fakat bunu inkılab olarak nitelemek yanlıştır. Bu olsa olsa nihayetinde bir isyandır. İnkılabları yapan asıl güç **"aydın öncüler"**dir. Aydın öncüler inkılabı işlerler, halkı aydınlatır ve ona yol gösterirler ve bu halk hareketini geliştire-

bilirlerse, işte o zaman radikal hareketler ve bu cemiyet yapısını kökünden değiştiren inkılablar olur. Kısaca **"inkılab halk için fakat halka rağmen yapılan bir harekettir"**[132].

Kadrocular halkı olduğu gibi değil, yorumladıkları gibi görmüşlerdir. Halkın arzuları, halkın istekler şeklinde ortaya koymaya çalıştıkları bazı görüşler, aslında kadro ideolojisinin, gerektiğinde cebirle halka kabul ettirilmesini elzem saydıkları görüşlerdir. Onlara göre: halk büyüktü, onun bir sesi bir iradesi bir isteği vardı. Önemli olan onu duymak, anlamak ve ne gariptir, halkın içinden gelen bu ses, halka rağmen bile olsa, halk için yapılacak olan bütün hareketlerin işaretini bu sesten almak lazımdı[133].

Bu tür bir halkçılığın, bu kavram ile mütenasip düşmeyen kötü bir demogoji olduğu açıktır.

Kadroculaın **"halkçılık"** anlayışı ile CHP'nin halkçılık anlayışı arasındaki paralelliği Kemal KARPAT şöyle ifade eder: **"Milliyetçi hareketin ve Millet Meclisi'nin temelinde"** halkın egemenliğine dayanan bir hükümet" fikri vardı ve bu fikir ifadesini halkçılıkta buluyordu. Aslında teoride kalan bir egemenlikti, çünkü halkın elinde bu egemenliği tesirli bir şekilde yürütecek ve hükümeti değiştirmekte kullanılabilecek vasıtalardan hemen hiç biri yoktu. Halkçılık, devrimci toplumsal değişmeleri savunan bir teori değil, sadece Batı'nın demokrasi fikirlerini yerli ihtiyaçlara uygulamak teşebbüsü idi"[134].

Halk egemenliği kavramı, KARPAT'ın da dediği gibi Millet Meclisi fikrinin temelinde varolmakla beraber, pratikte halk tarafından belirlenen bir iktidar olmadığı için, hiç bir mana taşı-

132 Şevket SÜREYYA **"Suyu Arayan Adam"** Sh:481.

133 Şevket SÜREYA **"İnkılab ve Kadro"** Sh:277.

134 Prof.Dr. Kemal KARPAT **"Türk Demokrasi Tarihi"** Sh:49.

miyordu. Şüphesiz Cumhuriyet yöneticileri de zaman zaman gerçek manada halk tarafından belirlenen bir iktidar olmayı arzu etmişlerdir, fakat halkın tercihinin kesin olarak kendilerine yöneldiği noktasında duyulan endişeler sebebiyle bu konu uzun süre gündeme gelmemiştir.

KONGAR'a göre ise Serbest Fırka deneyinin tutmaması, başarısızlıkla bitmesi, Halk Partisi için o zamana kadar bol bol sözü edilen halk desteği kavramını da suya düşürüyordu. Bu sonucu doğuran en önemli sebep ise Türkiye'nin o yıllardaki toplumsal yapısının sınıfsal olarak bir siyasi partiye güç verecek, onu destekleyecek seviyede olmayışıydı[135].

Şüphesiz siyasi partilerle sınıfsal yapılar arasında bir ilişkinin varolduğu gözlemlenebilir. Fakat Kongar'ın yanlışı partileşmeleri tamamen ekonomik manadaki sınıfların oluşumuna bağlama düşüncesidir. Serbest fırka denemesinde bu parti türlü engellemelere rağmen çok güçlü halk desteği bulabilmişti. Bu yüzden siyasi olayların analizinde, ekonomik manadaki sınıfsal yapılanmaların çok ötesinde başka nedenleri de değerlendirmek büyük açıklık sağlayacaktır.

Halkçılık kavramı gerek CHP için gerekse kadrocular için ithal malı bir kavramdı. Madem ki **"halkçılık"** batıda siyasi yapılaşmada ve siyasi kültürde önemli bir yer tutuyordu, öyle ise Türkiye için de düşünülmeliydi. Fakat Türkiye'de cemiyet yapısı batıdan çok farklı olduğu için, halkçılık kavramı asıl manasından uzaklaşarak gösteriş yanı ağır basan bir değerlendirmeye dönüşmüştür.

V. OTORİTER YAPI:

Kadrocu ideoloji, cemiyetin eski yapısını külli bir değişmeye

135 Emre KONGAR **"Türkiye'nin Toplumsal Yapısı"** Sh:178

tabi tutma ameliyesi içinde olduğundan, kaçınılmaz bir şekilde **"otoriter"** niteliğe bürünecekti. Çünkü cebri uygulamalar olmaksızın geniş kitlelerin iradesini kadrocu ideolojinin prensiblerine tabi kılmak mümkün değildi. Bu otoriter nitelik, sadece **"cahil ve bilgisiz halk"**a karşı değil, aynı zamanda kadrocu ideoloji dışında düşünen herkese, hatta aydınlara karşı da beliriyordu.

Kadrocular, kadro prensibleri tek tek ortaya konuldukça, inkılabların dünya görüşü kadrosu kalemlerce izah edildikçe, bu gelişmenin aydınlarımız arasında bir farklılaşmaya yol açacağını söylerler. Açıkça ortaya konulan bu prensibleri kabul edenler bir tarafa, kabul etmeyenler ise diğer tarafa ayrılacaklardır. Kabul edenler kendi iradeleri dışında, kadroculaların ortaya koyduğu bu inkılab prensiblerinin emrine amade olacaklardır[136].

Tabiidir ki, başka bir grub çıksa da kadro ideolojisinden oldukça farklı başka düşünceler vazetse ve **"kabul etmeyenler iradeleri dışında bu ideolojiye hizmet etmeye mecbur bırakacaklarını"** söylese, her halde en büyük tepki yine kadroculardan gelecektir. Çünkü onlar bu tavrın meşruiyetini kendi ideolojilerinde görmektedirler. Halbuki cemiyet içinde farklı doğrular bulunabilir ve bu doğruları savunabilmek imkanına sahip olmak, kadrocular kadar en az onların da hakkı olacaktır. Fakat ideolojik karakterli hareketlerin böyle bir hakka karşı gözlerini kapadıkları ve sadece kendi pencerelerinden dünyayı gördükleri bir gerçektir.

Kadrocular neden bu derece sert bir otoriter yapıyı yüceltmektedir? Bu soruların cevabı yine kadro hareketinin temel görüşlerinde saklıdır. Bir kere inkılabçı karakterleri gereği, inandıkları ve doğru bildikleri görüşlerini, gerektiğinde anlatarak gerektiğinde ise cebir ve zor ile, ama mutlaka kabul ettirmek niyetindedirler. Zaten inkılabı pratikte böyle anlamaktadır.

136 Şevket SÜREYYA **"İnkılab ve Kadro"** Sh:83.

İnkılabı bir devlet politikası haline getirdiklerinde, hiç şüphesiz uygulamada disiplini yücelteceklerve bunun dışındaki hareketleri inkılabçı devletin prestijine yönelen karşı hareketler olarak alacaklardır. Bu durumda devlet kaçınılmaz şekilde otoriter olmak mecburiyetinde kalacaktır[137].

Aslında kadrocu ideolojinin otoriterliği, mevcut siyasi yapının otoriter niteliğinin bir nevi tasdiki gibidir. Dünyanın neresinde olursa olsun köklü değişimler, cemiyete bir takım cebri değişimlerin yaratılması, aynı zamanda siyasi sertleşme ile birlikte gelir. Türkiye de bu umumi kanuniyet içindedir. Türkiye'de de köklü değişimler olmaktadır ve bu değişimlerin hedefine ulaşabilmesi için halktan gelen ve gelebilecek olan tepkilere karşı siyasi yönetim otoriter bir tavır takınmıştır.

1925 yılında ilan edilen Takrir-i Sükun Kanunu, 1930 yılında kısa bir tecrübeden sonra kendini kapamak zorunda bırakılan Serbest Fırka denemesi, İstiklal Mahkemeleri, bu tip otoriter niteliğin somut örnekleridir.

AĞAOĞLU, siyasi idare ile ilgili olarak görüşlerini dile getirirken, Cumhuriyet, hürriyet gibi kavramların siyasi açıdan bir aldatmaca olduğunu söyler. **"Bizde Cumhuriyetten en uzak bir alamet bile yoktur. Bizdeki rejim tam manasile ve en şiddetli bir diktatörlüktür. Ve bunu herkes biliyor! Fakat buna rağmen herkes hürriyetten, Cumhuriyetten bahsediyor, herkes serbest cumhruriyet olduğunu söylüyor, iddia ediyor.**

Mütekabil bir aldatmadır ki memleketin bir ucundan diğer ucuna kadar devam edip gidiyor"[138].

Kadrocu ideolojinin ne kadar otoriter-totaliter nitelik arzettiği anlama bakımından totaliter bir diktatörlükte hangi hususların

---

137 Şevket SÜREYYA K.D. **"Beynelmilel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi III"** Sy:20 Sh:10.

138 Ahmet AĞAOĞLU **"Serbest Fırka Hatıraları"** Sh:106.

bulunduğuna bakmak gerekir. Bu konu üzerine araştırma yapan siyasi bilimcilerden C.FRİEDRİCH ve Z.BRZEZİNSKİ totaliter bir diktatörlüğün özelliklerini şu şekilde sıralarlar:

1. **"İnsan varlığının bütün dirimsel taraflarını kaplayan ve toplumda yaşayan herkesin, en azından edilgen bir şekilde bağlı olduğu resmi bir doktrin meydana getiren resmi bir ideoloji; bu ideoloji insanlığı sonunda yetkin bir düzene yöneltmek içen tasarlanmıştır. Yani mevcut toplumu yıkıp yeni bir düzen kurmak için dünyayı ele geçirmek gibi radikal bir düşünceye dayanan chiliastic bir istek taşır;**

2. Tek bir adam, bir **"diktatör"** tarafından yöneltilen tek bir kitle partisi, toplam nüfusun oldukça az bir parçasını (yüzde ona'a kadar) içine alan, ideolojiye kuvvetle ve sorgusuz sualsiz kendini vermiş ve onun yayılması için her yola başvuran insanlardan meydana gelmiş küçük bir topluluk, hiyerarşik ve oligarşik düzenlenmiş bürokrat hükümet kuruluşuyla iç içe ya da ona üstün bir durumda olan bir parti;

3. Partiyi hem destekleyen hem de parti liderleri adına onu denetleyen ve yalnız kendini belli eden rejim **"düşmanları"**na karşı değil, keyfi olarak seçilmiş başka sınıflara karşı da kullanılan yıldırıcı polis denetim sistemi, çağdaş bilimden özellikle de bilimsel psikolojiden yararlanan bir gizli polis **"terör"ü;**

4. Basın, radyo, sinema gibi bütün etkili kitle haberleşme araçlarını kullanarak, partinin ve sadık üyelerinin elinde toplamış ve teknolojinin şartlandırdığı aşağı yukarı tam bir denetim tekeli;

5. Aynı şekilde, bütün etkili silahlı kuvvetleri kullanarak (aynı ellerde toplanmış) yine teknolojinin şartlandırdığı aşağı yukarı tam bir denetim tekeli;

6. Daha önce bağımsız birer bütün olan kurumların bürokratik

işbirliği yoluyla (başka bir çok kurumları ve grup faaliyetlerini de içine alarak) ekonominin merkezden denetim ve yönetimi"[139].

Buraya kadar ortaya koyduğumuz değerlendirmeler kadrocu ideolojinin temel özellikleri bakımından bize önemli ipuçları verir. Bunlara dikkat edilecek olursa, yukarıdaki totaliter diktatörlük kavramıyla nasıl bir çok noktada çakıştığı açıkça görülebilir.

Bir kere ortaya koymaya çalışılan **"inkılabçı ideoloji"** ile bütün cemiyeti bu ideolojinin kendi iradeleri ile veya kendi iradeleri dışında **"kulları"** saymak eğilimi vardır. **"İnkılabçılık bütün prensibleri ile cemiyeti çepçevre kuşatacaktır."** Bu ideoloji sadece **"içinden çıktığı cemiyeti değil, aynı zamanda bütün insanlığı ihya edecek, bütün milletlere ve insanlığa yol gösterecek bir ideolojidir.**

İkincisi, inkılab ideolojisini gerçekleştirmek için siyasi yapılanma anti demokratik olarak tek kişiye olağan üstü yetkiler içinde verilir. Bu kişi şeftir. Siyasi kurumlar ise hiyerarşik bir şekilde örgütlenmiş olacaktır.

Üçüncüsü ise, inkılab ideolojisi hem düşmanlarını, hem de bu ideolojinin dışında düşünen herkesi cebir ve zor yoluyla, bu yolda kullanmayı ve hizmet ettirmeyi düşünmektedir. Bu **"yüce amacı"** gerçekleştirmede her yol mübahtır (arrivizm) anlayışı benimsenmektedir.

Dördüncüsü, kafalarındaki ideolojiyi devlet politikası haline getirmede bütün kitle haberleşme araçlarını kullanacakları açıktır. Kendi güçlerinin dışında kalan kitle haberleşme araçları üzerinde ise şüphesiz sıkı bir denetim uygulanacaktır.

Beşincisi, ekonomik hayatla ilgili kararları ve uygulamaları, devletçi görüşleri dolayısıyla, merkezi planlama anlayışı gereği merkezden yürütüceklerdir.

Görüldüğü gibi totaliter özellikler, kadrocu fikirlerle çok büyük benzerlikler göstermektedir.

139 C.FRİEDRİCH/Z.BRZEZİNSKİ **"Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi"** Sh:12.

IV.BÖLÜM

DÜNYA ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRMELERİ

A-KADROCULARIN DÜNYA GÖRÜŞÜ:

I.DÜNYA EKONOMİK BUHRANI:

Kadrocu ideolojinin evrensel yorumunun hareket noktası, büyük ölçüde, 1929 yılında Amerika'da başlayan ve oradan bütün dünyayı derinden etkileyen dünya ekonomik buhranına ve bunun yarattığı değişimlere dayanır. Bu yüzden öncelikle dünya ekonomik buhranı bahsini kısaca incelememiz gerekir.

Dünya ekonomik buhranının başlangıç yeri Amerika'dır.

A.B.D. Birinci Dünya Savaşına tam olarak girmemiş ve savaş sonrası yanmış yıkılmış Avrupa ile kendi yararına işleyen ekonomik ilişkiler kurmuştur. Geniş mali, ticari ve ekonomik kaynaklara sahip olması dolayısıyla kısa zamanda dünya ekonomisinde çok önemli ağırlık edinmiştir.

Avrupa'nın ekonomik manzarası ise hiç iç açıcı değildir:

I. Avrupa'daki genç nüfusun önemli bir kısmının savaş sırasında kaybı, Avrupa'nın demografik dinamizmini önemli ölçüde etkilemiştir.

II. Uluslararası ekonomik sahneye çıkmış bulunan yeni güçler Avrupanın eski pazarlarını elinden almaktadır. Japonya Asya'da, ABD Amerika kıtası üstünde hatta Avrupa'da pazarları ellerine

geçirmişlerdir.

Bunalımın ilk belirtileri New York borsasında ortaya çıkar. Aşırı derecede spekülasyon neticesinde zirveye çıkan kârlar EKİM 1929 tarihinden itibaren düşmeye başlar. O zamana kadar aşırı kâra ortak olmak için hisse senedi almaya koşan bu insanlar, hisse senetlerinde düşme başlaması üzerine bu defa hisse senedi satmaya koşarlar. Bu yöneliş hisse senetleri değerlerini olağanüstü hızla düşürür. Buhran başlamıştır.

Buhranın temelde iki nedeni vardır: **"Fazla üretimin bunalımı," "Kredi ve Borsa bunalımı"**[140].

Borsadaki buhran **"kredi"** kanalıyla bu kez bankaları etkileyecek ve Amerikan Banka sistemi çökecektir.

Bu gelişme Batı Avrupa ülkelerini ve hammadde fiatlarındaki düşme ile ekonomik olarak geri kalmış ülkeleri etkileyecektir.

ABD'nin milletlerarası ekonomik yapıdaki yeri ve önemi, bunalımın hızla yayılması ve ağır sonuçların ortaya çıkmasına sebep olur. Bunalımla Amerika'nın Avrupa'ya olan sermaye ihracı durmuş, kendi ithalatını azaltması ile milletlerarası ticareti de azaltmıştır. Amerikan sermayesinin yoğun olarak kullanıldığı Orta ve Güney Amerika'da bu yeni durumdan büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Amerikan sermayesi olmayınca bununla gerçekleştirdikleri ithalatlarını yapamamışlar ve Amerikan mallarını satın alamamışlardır. Amerika'da içinde bulunduğu sıkıntı sebebiyle ham madde ithalatını azaltınca karşılıklı olarak birbirini olumsuz yönde etkileyen bir milletlerarası ekonomik tablo ortaya çıkmıştır[141].

ABD kökenli bunalımın Avrupa'da en çok etkilediği ülke Almanya'dır. Almanya savaş sonrasında ABD ve İngiltere'den temin

140 Beşir HAMİTOĞULLARI, **"Çağdaş İktisadi Sistemler"**, Sh:254

141 A.g.e. Sh:258.

ettiği kredilerle yaşamaktadır. Kredilerin kesilmesinden sonra üretim duracaktır. Bunun neticesi, Alman ekonomisine hayat veren ihracat çok yavaşlayacak, tüketim artarken arzın azalması fiatları yükseltecektir. Bu arada da mudilerin bankalara hücum etmesi, banka sistemini iflas ettirecektir.

Buhran başladığında, İngiltere'de **"sterlin"** aşırı derecede değerlenmiş durumdaydı. Üretim strüktüründeki teknik yetersizlikler yüzünden ithalatı artıyor. İhracatı azalıyordu.

Bunalımın birer birer kapitalizmin kalelerini düşürmesi onlarla sıkı ekonomik ilişkiler içinde bulunan Fransa'yı de etkilemiş, büyük bankalar ve şirketler seri şekilde iflas etmeye başlamıştır.

II. BUNALIM SONRASI:

Bunalımın dünyayı sarması karşısında bütün kapitalist ülkelerde halkın ve yöneticilerin eğilimi, devletin ekonomik hayata müdahale etmesi gerektiği yolunda yoğunlaşmıştır.

ABD'nde Roosevelt, New Deal (Yeni Dağıtım) politikası uygulamaya başlamış, Fransa'da sosyalist halk cephesi iktidara gelmiştir. Almanya'da ise Hitler hareketi güçlenirken, İtalya'da Mussolini yönetime el koymuştur.

"Oluşmuş bulunan yeni strüktürler ve bozulmuş bulunan eski yapılar arasındaki uyumsuzluklar karşısında özel sektör kadar, bireyler ve işçi kesimi de, kendilerini saran yoksulluk içinde her türlü kurtarıcı yola, hatta otoriter yöntemlere bu kayıt ve umut ile evet demeğe hazırdırlar. Hitler hükümetine, Leon Blum ve Rooselvelt'e halkın katılması bundandır. Bu yönetim ve ekonomi politikaların hepsi, liberalizmi sınırlayacak ve güdümlü ekonomi ilkelerini geliştirecek başarıya götürmeye çalışacaklardır"[142].

Bunalım bu tür bir akış içinde iken aynı yıllarda, Türkiye'deki

142 A.g.e Sh:260.

kadro hareketi bu buhranı nasıl değerlendirmektedir?

Kadrocular dünya buhranının kapitalist dünyadaki plansız üretim anarşisinin getirdiği devrevi krizlerden biri olduğu görüşünde değildirler. Onlara göre, kapitalist dünya bu buhran ile temellerinden çatırdamaktadır. Bundan sonra beklenecek olan, kapitalist dünyada ideolojiye taalluk eden köklü değişimlerdir.

Onlara göre, bu buhranın en önemli niteliği fonksiyonel değil organik olması ve sosyal bir mahiyet taşımasıdır. Önceleri kapitalist buhranlar daha güçlü ekonomik yapılar için basamak teşkil ederken, şimdi buhran, niteliğinden dolayı, yeni bir nizama yönelme hareketi olmaktadır. Buhran, kapitalist dünya ekonomik yapısında bir takım şartları tasfiye etmekte, bir takım yeni şartlar doğurmaktadır. Kadrocular emperyalist ve sömürgeci nizamın, ülkelerin bir kısmını sanayici, diğer kısmını ise ham maddeci ve sömürge durumuna getirdiği şartların kökünden değişmekte olduğunu ve bu ekonomik tablonun artık tarihe karıştığını söylemektedir[143].

Dünya ekonomik buhranı sanayileşmiş devletlerde devlet müdahalelerini artırırken, gelişmekte olan veya sömürge durumunda bulunan ülkeler için başka türlü etkiler doğuruyordu. Bu etkilerden en önemlisi ise müstemleke durumundaki ülkelerde antiemperyalist milliyetçi akımları güçlendirme yolunda bir uyanışa neden olması idi. R.EMERSON, kadroculara yakın bir görüşle, ekonomik buhranın milliyetçi akımları şiddetlendirmesi ile ilgili olarak şunları ifade eder.

"Büyük ekonomik buhranın etkileri, zaten kabarmakta olan antiemperyalist milliyetçi akımları daha da şiddetlendirdi. Dünya piyasalarında az gelişmiş memleketlerin yetiştirdikleri ham maddelerle yiyecek maddelerine olan talebin düşmesi bu ülkelerin kamu ve özel gelirlerinde de keskin bir düşüşe sebep oldu.

143 Şevket SÜREYYA, **"İnkılab ve Kadro, Sh:71.**

Ve bu ülkelerin sanayileşmiş batı ile zaten oynak olan münasebetlerinin büsbütün kararsız bir hal almasına sebep oldu. Sömürücülük ve ayırımlar gözetme ithamları, emperyalist devletlerin kendi sarsıntılı durumlarının payandalamak için kabul ettikleri yeni gümrük tarifeleri ve kota sistemlerinde bu iddialarını doğrulayan yeni deliller buldu"[144].

Her yerde, devlet müdahalesinin artışı, buhran ile milliyetçi hareketler arasındaki karşılıklı etkileşim, yeni bir oluşuma yol açıyordu.

Dünya harbinden önce, kapitalist münasebetler bütün dünya ölçüsünde yaygındı. Dünyanın dayandığı denge de, bu yüzden kapitalizmin ideolojik kanuniyetlerine uygun bir denge idi. Fakat harb sonrası gelişmeler, ülkelerde yeni ideolojik yapılar ve bunlara uygun yeni münasebet şekilleri oluşturmaktadır. Mesela Rusya'daki sosyalist oluşum. Mesela Almanya ve İtalya'daki faşist hareketler...

Kadrocular kapitalist dünyanın cemiyet yapılarındaki değişimleri oluşturan dinamiklerin, kendi iç yapılarından ziyade dıştan gelen etkiler olduğu kanaatindedirler. Bu dış etkilerin en başta geleni ise **"Milli Kurtuluş Hareketleri"**dir.

Milli kurtuluş hareketleri'nin başladığı müstemleke ve yarı müstemleke durumundaki ülkeler, aynı zamanda kapitalizmin ekonomik hayatına canveren ham madde kaynaklarıdır. Buralardan fazla miktarda **"kıymetler"in kapitalist dünyaya akması, işçi sınıfının üretimden daha fazla pay alması imkanını doğurduğu için, burjuvazi/proletarya uzlaşmasını da sağlamaktadır. Milli Kurtuluş Hareketleri'nin başlamasıyla bu kıymet akımı durunca, kapitalist dünyada tekrar sınıflar arasında kanlı çatışmalar başlamaktadır. Dünya ekonomik buhranının ve buna paralel**

144 Rupert EMERSON, **"Sömürgelerin Uluslaşması"**, Sh:29.

olarak kanlı sınıf kavgalarının doğmasının en mühim sebeplerinden biri, işte Milli Kurtuluş hareketleri ve onların kapitalist dünyayı etkileyen bu nitelikleridir.

Bu tahlile dayanan kadrocular, kapitalizmin bünye değişimi açısından artık dönüşü olmayan bir yola girdiği kanaatindedirler. Bu kanaat bütün kadrocu kalemlerce ortaklaşa paylaşılır. Nitekim bir başka kadrocu yazar da, bu buhranın klasik buhranlarla hiç bir alakasının olmadığını söyler. Şimdiki buhran kapitalizmin yedi senede bir gelip geçen devrevi bir buhranı değildir. Krizin ortaya koyduğu gerçek, artık sistemin kökten yıkıldığıdır. Bu yüzden alınacak olan tedbirler bu gerçeğe uygun olarak alınmalı, devrevi bir buhran olduğu sanılarak geçici çarelere başvurulmamalıdır[145].

Kadrocular, kapitalist dünyadaki bu buhranı büyük bir sevinçle karşılarlar. Herhalde onları sevindiren hususlardan biri, kurtuluş savaşında mücadele ettiğimiz emperyalizmin içine düştüğü bu acıklı durumdur. Fakat sevinçlerinin daha da önemli bir yanı bu büyük sanayi memleketlerindeki mevcut olumsuz gelişmenin, Türkiye'nin ve Türkiye gibi ekonomik olarak geri kalmış ülkelerin sanayileşme çabalarına olumlu katkısıdır.

Buhran büyük sanayi ülkeleri için **"ızdırab"** olarak, fakat Türkiye gibi milli ekonomileri ve sanayilerini kurmak zorunda olan ülkeler için **"doğum ağrısı"** olarak nitelenir. Çünkü bu buhranla kapitalist dünyanın ekonomik egemenliği sona erecektir. Türkiye'nin kendi milli ekonomik yapısını ve milli sanayisini kurabilmesi, buhranın daha da devam etmesine ve derinleşmesine bağlanır. Azgelmiş ülkelerin sanayileşme hamleleri aynı zamanda buhranın devamını sağlayacak sebepleri oluşturacaktır[146].

Buhranla ilgili beklentileri yüzünden **"aman şu buhran bitse"**

145 Vedat NEDİM, K.D., **"Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına"**, Sy:2 Sh:11.

146 Şevket SÜREYYA. K.D. **"Geri Teknik ve Say'in Sefaleti"** Sy:6 Sh:11.

şeklinde bir temenni Kadro dergisinin sahifelerine girmemiştir. Bilakis Türk inkılabının başarılı olacağına ve bütün gayelerine varacağına bir delil olmak üzere buhranın artacağı, derinleşeceği ve milli kurtuluş hareketlerine engel olan dünya nizamını mutlaka tasfiye edeceği ileri sürülmüştür[147].

Kadrocular milli kurtuluş savaşı vererek bağımsızlığını kazanan ve bütün sömürgelere örnek olan Türkiye ile diğer azgelişmiş ülkelerin bu şartlarda yapmaları gerekeni kapitalist dünyanın içine düştüğü bu buhrandan azami derecede faydalanarak, hızla kendi sanayileşmelerini gerçekleştirmek" şeklinde ifade ediyorlardı.

Buhran Avrupa sanayisi için muazzam bir ham madde sıkıntısı yaratmıştı. Makinalar stop etmiş, fabrikalar ham maddesizlik yüzünden durmuştu. Bu şartlarda yapılacak tek şey vardı: Makinaları, alıcı kim olursa olsun satmak. Bu yüzden sanayileşmiş ülkelerden azgelişmiş ülkelere doğru bir makina göçü başlamıştı. O güne kadar sadece üretilen malı (manufactured) satarak sürekli azgelişmiş ülkeleri sömüren Avrupa, şimdi makinaları satarak buna ister istemez bir son veriyordu.

Çin, Doğu Avrupa ülkeleri, Afrika, Önasya ülkeleri akın akın Avrupaya geliyor. Ülkelerin sanayileşmesi bakımından elzem olan makinaları satın alarak, sadece ham madde üreten ve bunu ihraç eden ülkeler statüsünden çıkmaya çalışıyorlardı. Sanayi metropollerinin yapısını alt/üst eden buhran büyük sanayicileri bile ellerindeki makinaları çok ucuza azgelişmiş ülkelerin mümessilerine satmak zorunda bırakıyordu.

III. TÜRKİYE NE YAPMALI?

Kadroculara göre Türk vatanı eğer ekonomik bağımsızlığını emniyet altına alacak tedbirleri uygulama fırsatı bulacaksa bu buhran esnasında bulacaktı. Emperyalizm, kendisini ekonomik

147 Burhan ASAF. K.D. **"Ölü Doğan Çocuk: Londra Konferansı"** Sy:19. Sh:32.

olarak toparlar ve buhran devresini atlatabilirse, hiç bir azgelişmiş ülkenin sanayileşme çabaları emperyalizmin karşısında tutunamayacaktı. Ne gümrük duvarları, ne milli para politikası, emperyalizmin sınır tanımayan metodlarına engel olamayacaktı. Eğer 1930'larda İstanbul'daki ilkel, plansız, metodsuz ve geri teknikli sanayi hâlâ yaşıyor ve gelişme imkanları bulabiliyor, büyük kârlar sağlıyorsa bunun sebebi buhrandı[148].

Bu buhranın Kadrocu ideolojice Türkiye gerçeği açısından bir başka önemli niteliği batı tipi kapitalist kalkınma modellerinin iflasını göstermesidir. Batıda bile yetersizliği artık bu buhranla kesinkes anlaşılmış olan kapitalist uygulamanın Türkiye'ye getirebileceği hiç bir şey olmadığı görüşündedirler. Hâlâ ferdi mesai, özel sektör diyerek kalkınmanın ancak bu yolla gerçekleşebileceğini bekleyenler, mevcut dünya şartlarını layıkı veçhile değerlendirmeyen bedbahtlardır.

Büyük sanayi memleketlerinin ve sanayi metropollerinin içinde yaşadığı bu bunalımı kadroların sadece bir kemmiyet değişimi olarak değil bunun ötesinde bir keyfiyet değişimi olarak niteledikleri belirtmiştik.

Kapitalizmin devrevi buhranları, üretim fazlalığı, bunun yarattığı pazar darlığı vb. şartlarından kaynaklanmasına rağmen bu defa problemin yoğunlaştığı sahalar buraları değildir. Eskiden olsa, çözüm mübadele kanallarının açılmasında ve pazarın genişlemesinde bulunurdu. Ama bu defa söz konusu olan pazar durumundaki ülkelerin özel şartları değil, doğrudan sömürgeci ülkelerin kendi bünyelerine yönelik problemlerdi.

Kadroculara göre bugün parçalamakta olan sömürge ve yarı sömürge nizamları değil, serbest pazar sistemidir. Dolayısıyla sanayiin temerküz edildiği metropollerin büyük sömürgeler sahibi

148 Burhan ASAF, K.D. **"Cihan Buhranı Bitti mi?"** Sy:10 Sh:38.

sanayici memleketler olma durumları ile, diğer yandan sömürgelerin ve yarısömürgelerin bu metropollere pazar olma durumu günden güne bir keyfiyet değişimi içindedir.

Bu değişimle birlikte bütün kapitalist ülkeler ekonomik olarak kendi içlerine kapanırlarken, milli kurtuluş hareketlerine girişen özgür devletlerle bir çok sömürge durumunda olan ülkeler de büyük sanayii ülkelerine karşı kapılarını kapamaktadırlar. Artık dünya ekonomisi bakımından yeni bir kavram gelişip güçlenmektedir. Bu kavram OTARŞİ'dir. Otarşi sadece sömürge ve yarı sömürge durumunda olan ülkelerin, kapitalist dünyaya kapılarını kapaması değildir. Bu aynı zamanda söz konusu ülkelerin kendi kendilerine yeterlilik çabalarına da açıklık getirir.

"Şimdi liberalizm yerini her yerde otarşiye bırakıyor. Otarşi bugünkü dünya gidişinin önemli ve karakteristik bir ekonomi eğilimidir. Bu eğilim her ülkenin iktisadi yapısı içinde, kendine uygun bir iktisat nizamının doğuşuna sebep olacaktır. Aslında bir geçiş safhası olan bu otarşi perdesinin arkasından, yarın başka bir mübadele nizamı doğacaktır"[149]. Kadrocular Türkiyeyi de aynı çerçeve içinde değerledirmektedirler. Genç ve bağımsız Türkiye'deki Milli Kurtuluş hareketi de ekonomi olarak tam bir otarşi hareketidir[150].

Kadroculaların otarşi özlemlerinin temelinde daha ziyade bir takım psikolojik ve ekonomik sebepler yatar. Psikolojik olarak; kadrocularca batı, kapitalist dünya demekti. Bu dünya kendisine karşı Kurtuluş Savaşı verdiğimiz ve bu savaşın hatıralarının kafalarda çok canlı olduğu bir dünya idi.

Daha dün siyasi bağımsızlığımızı kan dökerek aldığımız batı, bugün ekonomik bir takım bağlarla tekrar bizi ekonomik esaret

149 Şevket SÜREYYA, **"İnkılab ve Kadro"** Sh:69.

150 A.g.e. Sh:70.

altına almak istiyordu, kadroculara göre işte buna göz yumulamazdı. Bu yüzden yapılacak tek şey geçici bir süre için dahi olsa içimize kapanmak kendi kendimize yetmekti.

Ekonomik manada otarşiyi savunmaları, Türkiye'nin batı karşısında mukayese kabul etmez derecedeki yetersiz şartlarıdır. Ne makina ne teknoloji olarak batı ile yarışamazdık. Bu durumda batı ile kurulacak her türlü ekonomik bağlantı, bizim sömürülmemizle sonuçlanacaktı. Bunu önlemek için elimizdeki tek güç **"kendi kendine yeterli olma"idi.**

IV. TEMEL ÇELİŞKİ:

Kadrocular tarihi gelişimi **"diyalektik"** ve **"tarihi materyalizm"** açısından değerlendirirler. Bu metodlarla bakıldığında Avrupa'daki temel çelişkinin burjuvazi/proletarya çelişmesi olduğu görülür diyerek buradan inkılabçı sosyalizme geçişi haklı bulurlar. Fakat I.Dünya harbinden sonra büyük değişme, dünyanın temel çelişkisini **"sınıflar arası mücadele"** olmaktan çıkarmıştır.

"Birinci Dünya harbine kadar kapitalizmin sosyal tarihi proletarya/burjuvazi mücadelesi ile doludur." "Sosyalizm bütün teorik temellerini bu mücadeleden alır. Kadrocular savaş sonrasında, yarı sömürge durumundaki ülkelerle sanayinin yoğunluk kazandığı sömürgeci ülkeler arasındaki çelişkiyi bu şekilde görmektedir. Şimdi bu çelişkinin mücadeleleri dünya birliğini tehdit etmektedir"[151].

Birinci Dünya savaşından önce dünya birliğinin üç temel üzerine kurulu olduğu ifade edilir. Bunlardan birincisi milletlerarası mübadeledir. Bu mübadele serbest ticaret prensiblerine dayanmakta ve çok düzenli işlemektedir. İkincisi Avrupa'nın sermayesi ile ilgili bir hususdur. Sömürge ve yarı sömürge durumundaki ülkelerin iktisat mekanizmaları Avrupa sermayesi ile işletilmek-

151 İsmail HÜSREV, K.D. **"Milli Kurtuluş Devletçiliği"** Sy:19 Sh:28.

tedir. Üçüncüsü ise müstemlekeler ile batı Avrupa arasındaki mübadelenin şekline aittir. Buna göre ise: Avrupa sömürge ve yarı sömürge durumundaki ülkelerden ham ve zırai maddeler alarak karşılığında sermaye veya sınai mamülat vermektedir.

Halbuki harb ve sonrasındaki gelişmeler, dünyâ ekonomik nizamının bu bünyevi dengesini bozmuş, alt üst etmiştir. Beynelmilel mübadele eski hızında devam etmediği gibi, bir çok kayıtlamalarla da karşı karşıyadır. İkinci olarak Avrupa sermayesi yükselen gümrükler dolayısıyla sömürge ve yarı sömürgelere eskisi kadar kolaylıkla girememektedir. Üstelik bu ülkelerin iktisat mekanizmalarındaki hakim yerini günden güne kaybetmektedir. Üçüncü unsur ise, sömürge ve yarı sömürge ülkelerin teknik gelişmeleri sebebiyle önemli değişmeler arefesinde oluşlarıdır. Bu ülkeler artık sanayi ülkelerinin ham madde pazarı olmaktan çıkmak ve kendi ham madde kaynaklarını kendilerinin işleyeceği teknolojik gelişmeyi sağlamak çabasındadırlar.

Bu değişmeyi dile getirirlerken, üzerinde durdukları sömürge ve yarı sömürgelerin sanayileşmiş ülkelere karşı aldıkları, gümrükler, milli sanayi, milli kredi gibi tedbir unsurlarıdır. Artık milli sanayilerini kuran ülkeler kapitalist dünyanın sömürge metaı olan mamül emtiasına kapılarını kaparlar. Sanayileşen azgelişmiş ülkelerde yeni yeni fabrikaların bacaları yükselirken, kapitalist dünyanın bacaları bir bir sönmektedir. Bu yükselen bacalarla birlikte eski sömürgeler ham maddelerini de kendileri işleyerek sömürgeciliğin bir kolunu daha kırarlar. Kapitalist kökenli sermayeler ise bu ülkelerde kendilerine ne iş ne de yer bulamamaktadır[152].

Artık dünyada yeni bir dengeleşme vardır. Bir yanda kapitalist dünya çözülme içinde iken, diğer yanda gelişen milli kurtuluş hareketleri, değişen bu dünya dengesinin iki ana unsurudur. Dün-

152 A.g. yazı Sh:29.

yadaki temel çelişki sanayileşmiş ülkelerin kendi içlerindeki burjuvazi proletarya çelişkisi olmaktan çıkarak, sanayileşmiş ülkelerle müstemlekeler arasındaki çelişkiye dönüşmüştür. Esasen, nasıl sanayileşmiş ülkelerdeki burjuvazi proletarya çelişmesi sanayi inkılabının bir mahsulü ise, müstemlekeci memleketlerle müstemlekeler arasındaki çelişme de sanayi inkılabının bir mahsulüdür. Sanayi inkılabından sonra, sermayenin ve tekniğin belirli ülkelerde yoğunlaşması, diğer ülkelerin ise bu ülkelere ancak ham madde kaynağı ve pazar olması bu çelişkiyi meydana getirmiştir.

Milli kurtuluş hareketleri içinde doğup geliştikleri bu tezadın bir gereği olarak kapitalizmin veya buna zıt olarak gelişen sosyalizmin bir rezervi olmaması gerektiğini söylerler.

Çünkü milli kurtuluş hareketleri tarihi kökenleri, gelişme yönleri ve muhtevaları bakımından dünyadaki sanayi metropolleri ile sömürge ve yarı sömürgeler arasındaki çelişkiyi bertaraf etmeye yöneliktirler. Bu beynelmilel bir davadır. Bu onların başka bir hareketin peyki veya rezervi olmalarına engel olucu bir özelliktir[153].

Kadrocular, kapitalizm veya sosyalizm telakkilerinden birinin peşine takılınması durumunda bu ülkelerin, kendi davasına ihanet etmiş olacaklarını söylerler. Kadrocular bilhassa bu nokta üzerinde büyük hassasiyet gösterirler.

ülkelerin yapması gereken; nasıl millet içinde ekonomik menfaat tezadını tasfiye etmekse, beynelmilel manada da müstemlekeci memleketlerle müstemlekeler arasındaki ekonomik tezadı bertaraf etmektir. Esasen, ekonomik unsurların devlet elinde toplanmasını öngören devletçi fikirlerinin önemli bir gerekçesi dünyaya ait bu telakkilerinden kaynaklanır.

153 Şevket SÜREYYA, K.D. **"Milli Kurtuluş İnkılabının Cihanşumül Ehemmiyetini Anlayan Anlayana"** Sy.18 Sh:39.

Kadroculaın bu değerlendirmelerinde ne kadar tutarlı davrandıkları ve dünyadaki bütün ekonomi sömürgelerin kurtuluşlarını isteyip istemedikleri oldukça şüpheli bir husustur. Öyle anlaşılıyor ki, kadrocular ekonomik sömürge derken, bundan sadece kapitalist dünyanın sömürgelerini anlamakta, bu konuda sosyalist dünyadan hiç söz etmemektedir. Bu kendi iddiaları bakımından açık bir çelişkidir. Ve onların **"ideolojik etiketleri"** üzerinde ciddi şüpheler uyandıracak kadar önemlidir. Mehmet ERÖZ kadroculaın ideologu Şevket SÜREYYA'nın Enver Paşa'yı ve Sovyetlerdeki Türkistanlıları konu edindiği **"Enver Paşa"** isimli kitabında, buradaki bağımsızlık mücadelelerini Sovyet tarihçilerinin gözü ile değerlendirmesini şiddetle eleştirmekte ve **"Türkistan'da hiç bir facia cereyan etmemiş gibi davranarak sömürgeci Rusların Türkistan'a yerleşmelerini "** liberal kapitalist bir sömürgeci'nin gönül rahatlığı içinde karşıladığını söyler.

"İleri teknikli büyük sömürgeci ülkelere karşı, milli kurtuluş savaşlarının, mazlum halkların hakkı olduğunu durmadan savunan Şevket Süreyya, nedense Sovyetler Birliği'ne karşı yapılan milli mücadeleyi hiç sevmemiştir"[154].

Bu tavır, kadroculaın konu ile ilgili düşünceleri yorumlanırken üzerinde dikkatle durulması gereken bir örnek tutum teşkil etmekte ve milli kurtuluş hareketlerine karşı yaklaşımlarında ciddi kuşkulara yol açmaktadır.

V. MİLLİ KURTULUŞ HAREKETLERİNİN DÜNYA İÇİNDEKİ SİYASETLERİ:

Kadroculara göre, milletler arasında kurulu bulunan ekonomik düzen, haklı temeller üzerinde oturmaz. Her şeyden evvel sömüren ve sömürülen gerçeği haksızlığının başlıca delilidir. Bu yüzden dünya üzerinde bir kısım ülkeleri sanayici, diğer bir kısım ülkeleri ise ham madde kaynağı ve pazar durumunda değerlen-

154 Mehmet ERÖZ, **"Kadro Hareketi ve Kadrocular"** Sh:322

diren bugünki ekonomik düzen mutlaka değişmelidir. Bu değişim metropollerdeki sanayi kesafetinin dağılması, tekniğin yeniden ve rasyonel bir dağıtımı, her milletin kendi ekonomik düzenini bağımsız olarak ve kendi kendine yeterli bir seviyede kurması, sömürgelerin tasfiyesi ve bağımsız milletlerden yeni bir dünyanın teşekkül ettirilmesi ile mümkündür.

Bu gibi istekler, kadroculaın milli kurtuluş hareketlerinin cihan telakkisi ve beynelmilel siyaseti olarak takdim edilir.

Onlara göre, Türk milletinin bugünki davası öncelikle kapitalizm ve emperyalizmin dışında ve bunlara zıt yeni bir davadır. Bu zıtlığını açık bir şekilde ortaya koyarlar. Bu yüzden Türk milletinin meselesi ve görüşü onlardan değişik, onlardan başkadır. Türk milleti bu dava ile tarihin bir başka devrini açan en başta bir halkayı temsil eder. Ve bu davanın özelliği, emperyalizme karşı cephe almış bir milletler humanizması davası oluşudur[155].

Türk inkılabı, kadroculaın nezdinde sadece Türkiye'ye has sonuçlar meydana getiren bir inkılab değil, özelliği dolayısıyla bütün milli kurtuluş hareketlerine önderlik eden, önderlik etmesi gereken, dünyadaki metropoller ile sömürgeler arasındaki tezadı giderecek bir inkılabtır. Çünkü milli inkılab, onu doğuran ve besleyen milletlerarası şartlardan ve zaruretlerden tecrit edilemez. Dolayısıyla dünyanın gidişatındaki önemli mevkiinden de tecrit edilemez. Türk inkılabı mahiyet itibariyle tarihi icablar dolayısıyla kendisine benzer milli istiklal ve kurtuluş hareketlerine fikir öncüsü olmak gibi bir özelliğe de sahiptir.

Türk inkılabının evrensel olduğuna dair değerlendirmeler o devirde de sadece kadroculara söylenilen bir iddia değildir. Devrin yöneticileri hatta, kadroculaın yerlerine oturmak istedikleri iktidar eliti ve yöneticiler de benzer görüşler açıklarlar. Mesela

155 Ahmet HAMDİ, K.D. **"Kapitalizm (Emperyalizm) ile Milli İktisat Rejimi ve Ferdiyetçilik ile Devletçiliğin Manaları"** Sy:18 Sh:45.

iktidar partisinin ideologu durumundaki CHP Genel Sekreteri PEKER'de benzeri görüşlerle Türk inkılabının evrenselliği üzerine şunları söyler: **"Bu inkılabın gelip geçtiği yerin coğrafya noktasından yeryüzünün şimdi bulunduğumuz parçasında oluşu, ona yüksek ehemmiyeti verdiren bir sebeptir. İkinci sebep şudur: Bu inkılabı yapan ulusun tarihin bütün derinliklerinden akıp gelen yüce kıymeti gözden geçirilirse, bu da inkılabımıza ayrı ve hususi bir değer verir.**

Türk inkılabını evrensel yapan ve ona bu hakkı verdiren sebeplerden üçüncüsü de, bunun doğuş, kuruluş, yaşayış zamanının dünyanın müstesna vaziyetine rastlayışıdır... Coğrafya vaziyeti, kan vaziyeti, nihayet harb sonrası hali bütün bunlar biribirine eklenerek, böyle bir tarih devresinde, böyle bir dünya parçasında, böyle bir ulusun, bu kadar düşkün bir yokluktan böyle üstün bir mevkie çıkması yalnız edebiyat bakımından gözden geçirilmez. Bunun tesirleri maddi hayatın her yerinde duyulacaktır"[156]

Fakat görüldüğü gibi iktidarın mütefekkirleri ile kadroculların Türk inkılabını değerlendirişlerinde ve onun evrensel niteliğine yaklaşımlarında köklü farklılıklar vardır. İktidar ideologu Recep PEKER'e göre Türk inkılabını evrensel yapan hususlar **"coğrafya, kan ve harb sonrası vaziyetlerine"** taalluk ederken, kadrocularca **"harb sonrası vaziyetleri, metropol, müstemleke çelişkisi, siyasi ve iktisadi istiklâlde diğer milletlere örnek olma"**dır.

Şevket SÜREYYA **"İnkılab ve Kadro"** isimli kitabının 1960'lı yıllarda ikinci baskısına hazırlarken yer yer 1930'lardaki fikirleri ve beklentilerinin 1960'larda vardığı nokta üzerine bir değerlendirmesini yapar. Türk inkılabının evrensel mahiyeti ve bu hususiyetin yöneticilerce karşılanış şekli üzerine 1960'larda oldukça farklı görüşlere sahiptir. Devrin yöneticilerini inkılabı ve onun

156 Recep PEKER, **"İnkılab Dersleri Notları"** Sh:55.

dünya ölçüsündeki manasını anlamamakla suçlar. Önderler her nedense inkılabı bu açıdan gerektiği gibi değerlendirememişlerdir. Kendince bunu, milli olmayan ve beynelmilel bir mahiyet arzeden kurumlara ve değerlere karşı çekingenliklerine yorar. İnkılabın milli sınırlarımızı aşan manası üzerinde durulmadığı gibi, meseleye sadece yeni devletin batılı devletler arasında ve batılı bir devlet gibi yer alması ve meşruiyet kazanması açısından bakılmıştır. Bu tür görüşleri Ankara'da bir çok yetkili şahıstan dinlediğini söyler. Fakat Atatürk konuyu bu türlü yorumlamamaktadır. Aydemir'e göre Atatürk, kadrocu yayınlara büyük alaka gösterdiği ve manevi himayede bulunduğu için o da bu konuda kadrocular gibi düşünmektedir[157].

Şüphesiz ki Atatürk'ün manevi himaye göstermesi kadrocu fikirleri desteklediğini göstermez. Esasen kadrocu fikirlerden ne kadar ayrı düşündüğü buraya kadar olan sahifelerde oldukça ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Dolayısıyla **"manevi himaye gördük"** diyerek Atatürk'ün de kendileri gibi düşündüğünü ima etmenin yanlış olacağı aşikardır. Öyle olsa idi, daha sonra göreceğimiz gibi Yakup KADRİ, **"Zoraki Diplomat"** olmaz ve kadro neşriyatına devam ederdi.

B- KADROCULARIN FAŞİZM VE KOMUNİZM KARŞISINDA DÜŞÜNCELERİ

1. GENEL OLARAK:

Kadrocular, sınıf esasına dayanan bütün yönetim biçimlerini ve ideolojileri ilke olarak red ederler. Esasen Türk inkılabının da diğer bütün inkılablardan ayrılan vasfı onun **"sınıfsız ve tezatsız millet"** kavramını esas almasındandır.

Gerek komunizme gerekse faşizme karşı çıkışlarının temelinde bu düşünce yatar. İkisi de sınıflı millet yapılarını esas almakta

157 Şevket SÜREYYA **"İnkılab ve Kadro"** Sh:149-Dipnot.

bir sınıf adına diğer sınıflara tahakküm etmektedirler.

Türk inkılabı hem Fransız inkılabına hem de Rus inkılabına karşı bir reaksiyondur. Amaçladığı devlet biçiminde ne burjuvazi hakimiyetine ne de proletarya hakimiyetine yer yoktur. Çünkü Türk inkılabının özelliği sınıf inkılabı değil, sınıfsız ve tezatsız millet inkılabı oluşudur[158]. Aslında Türk toplumunun mevcut yapısı ne marksizme nede faşizme yaşama şansı verecek nitelikte değildir, üstelik böyle bir uygulamaya ihtiyaç da yoktur. Mademki varılacak hedef, sınıfsız ve tezatsız bir millettir, bu hedefe varmada Türkiye kadar avantajlı başka bir ülke düşünülebilir mi? Önemli olan uygulanacak politikalarla bu statükoyu korumaktır.

Kadrocu hareketi yorumlayan Haldun GÜLALP'te benzeri bir görüşle bu hususta şunları söyler: **"Kadrocu yoruma göre, bu toplumlarda sınıf kavgalarının gelişmemiş olması, tarihsel olarak belli bir avantaj da sağlamaktadır. Bunların ulusal kurtuluş yoluyla kuracakları düzen, kapitalizmin yaşamasını önleyeceği gibi, sosyalizme varılmasını da gereksiz kılacaktır. Sömürge nizamı, sömürge ülkelerde sınıf çelişmelerinin gelişmesine engel olmuş olduğuna göre, bu nizamı tasfiye eden kurtuluş hareketleri de ulusal ve dolayısıyla sınıfsızdır. Sınıfların gelişmemiş olması, bu tasfiye üzerine kurulacak olan düzenin mevcut düzenlerden farklı olmasına neden olacaktır. Söz konusu olan ne sermayedar ne de proleter rejimdir. Tersine, ulusal kurtuluş hareketleri, sınıf, düzen ve iktadarlarının tasfiyesine yöneliktir"**[159].

İşte bir milli kurtuluş hareketi olan ve milli kurtuluş hareketlerinin bünyevi bütün özelliklerini taşıyan Türkiye'nin marksizme ve faşizme karşı olması esasen, aynı zamanda kendi bünye yapısının da bir gereğidir. Kadrocular, marksizme de faşizme de karşı çıkışlarında bu noktalardan hareket etmişlerdir.

158 Vedat NEDİM, K.D. **"Sınıflaşmak ve İktisat Siyaseti"** Sy:11 Sh:17.
159 Haldun GÜLALP, **"Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri"** Sh:109.

II.MARKSİZM HAKKINDA DEĞERLENDİRMELERİ:

Marksizm'i değerlendiren kadrocular, onun, sermaye hareketlerinin yoğunlaştığı Avrupa şartlarında doğup gelişen bir akım olduğu görüşünü ileri sürerler. Marksizm'in Alman felsefesinin, İngiliz ekonomi-politiğinin ve Fransız sosyalizminin bir terkibi niteliğini belirtirler. Tarihi materyalizm-ki bu metodu kadrocular da kullanmaktadır açısından Avrupa'nın şartları gözönünde tutulduğunda marksizm'in haklı nedenlere dayandığı görüşündedirler. Fakat Marksizm'in hatası, milli kurtuluş mücadelelerini layık oldukları önem ile hesaba katmamalarıdır. Onun sömürgelerle metropoller arasında bir mücadeleyi değerendirişi nihayetinde sömürgeler açısından onları sosyalizme güç verecek hareketler olarak görmesidir.

Marksizm, yoğun bir sınıf kavgası üstüne kurulurken, milli kurtuluş hareketlerinin geliştiği müstemlekelerde söz konusu olan durumun bu olmayışı, müstemlekeler için marksizm'i geçerli kılmamaktadır. Marksizm milli kurtuluş hareketlerinin niteliğini anlamada büyük bir zorluk içindedir. Dünyadaki tezadı **"müstemlekelerle metropoller arasında bir tezat"** olarak gören milli kurtuluş hareketleri ile bu tezadın sınıf mücadeleleri olduğunu ileri süren marksizm arasında bir noktaya kadar benzerlikler vardır. Bu benzerlik, emperyalizme karşı olma noktasındadır. Fakat sosyalist bir nizamın, Avrupa'daki tekniği yine kendi elinde toplayarak, dünyayı değişik bir metropol ve sömürge çelişkisine götüreceği konusunda endişeleri dile getirilir. Bu durumda gerçekleşecek sosyalist ihtilalin kadrocular gözünde emperyalist bir irticadan öte bir değeri yoktur[160].

Her ne kadar marksizme karşı gibi görünmekte iseler de marksizmle milli kurtuluş hareketleri arasında benzer özellikler de

160 Şevket SÜREYYA, K.D. **"Beynelmilel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi"** Sy:20 Sh:11.

bulunduğunu kabul ederler. Onlara göre milli kurtuluş hareketlerinin dünyaya bakışı, onu anlayış ve yorumlayış usulüyle marksizm arasında bir hadde kadar görüş ve anlayış birliği vardır[161].

Bu görüş ve anlayış birliği milli kurtuluş hareketlerinin ideolojisi ile proletarya sınıfının dünya ihtilali veya görüşü arasında bazı karışıklıklara ve iç içe geçmelere sebebiyet verir.

Hangi noktada benzerlikler taşıdığını anlamak için sanayileşmenin dünya üzerinde ne tür çelişmeler meydana getirdiğine bakarlar. Batıda makinaların sanayie uygulanması üretim vasıtalarına sahip olan sınıfla, bu vasıtalardan mahrum olan ve geçimini sadece kendi emeğiyle sağlamak durumunda olan sınıf arasında bir çelişme yaratmıştır. Diğer yandaki çelişme ise, sanayiin belli alanlarda keşifleşmesi neticesinde sanayici ülkeler ile sömürgeler arasındadır.

Sömürgeler kendi sanayilerinden mahrum kılınan ülkelerdir. Her iki çelişme de gittikçe gelişmekte ve keskinleşmektedir. İşte bu çelişmelerden birincisi marksizm'i doğururken, ikincisi de milli kurtuluş hareketlerini doğurmuştur. Görüldüğü gibi kadrocular, milli kurtuluş hareketleri ile marksizm'in doğuş bakımından aynı yerden kaynaklandığını bunun ortak bir özellik olduğunu vurgularlar.

Ortaya çıkan bu çelişmelerin hallini ise, kadroculara göre marksizm ile milli kurtuluş hareketleri üstlenir. Marksizm birinci çelişmeyi halledecek, yani sınıf kavgalarına son verecektir. Milli kurtuluş hareketleri ise ikinci çelişmeye son verecektir, yani sömürücü devletlerle sömürgeler arasındaki çelişkiyi sona erdirecektir.

Bu konu üzerine seri yazılar kaleme alan bir kadrocu yazar, birinci dünya harbine kadar, kapitalist dünya ile sömürgeler a-

161 Şevket SÜREYYA, **"İnkılab ve Kadro"** Sh:42.

rasındaki çelişkiden başka bir çelişkinin söz konusu olmadığını söyler. Birinci Dünya harbi ile gerek marksist hareket gerekse de milli kurtuluş hareketleri dünya ölçüsünde bir kaç merkezde zafer kazanarak, sınıf ve sanayi esasına dayalı tezatları halledebileceklerini göstermişlerdir[162].

Kadrocular, sosyalistlerin gençliği terbiye ediş metodlarını da hayranlıkla değerlendirirler. Bu sistem, her ne kadar milletimize yabancı da olsa, yıldan yıla sınırlarını genişleterek dikkatleri üzere çekmiştir. Ve elbetteki Türkiye için ideoloji vazetmeye çalışan kadrocuların da dikkatini çekmiştir. Okul ve iş çağına gelmemiş olan çocukların bile, komün evlerinde ve piyoniye teşkilatları içinde politik esaslara uygun olarak, marksist dünya görüşü doğrultusunda eğitime tabi tutulmalarına hasretle bakarlar.

Kadroculaın marksistlerin çocuklar üzerindeki bu eğitici ve öğretici programlarını yüceltmeleri aynı otoriter metodları kullanmalarından kaynaklanır. Yeni dünya görüşünün benimsenmesinde şüphesiz gençlik anahtar rol oynayacaktır. Buradan hareketle inkılablara girişmiş ve yeni bir sosyal nizam kurmak davasında olan Türkiye'nin de gençliği ihmal edemeyeceğini belirtirler[163].

Kadrocu yazar burada fikirlerini anlatırken oldukça ihtiyatlıdır.**"İdeolojisi bize yabancı, usulleri bizce benimsemeye uygun görülmesi bile"** gibi yorumlarla metoda müteallik benzeri anlayışı paylaşmasını **"bolşeviklik"** suçlamasından korumak için perdelemek gayretini gösterir. Bilindiği gibi o devirde kadrocular sık sık muarızlarınca bolşevik oldukları yolunda suçlanırlar. Bu suçlamaları varit kılacak herhangi bir delile meydan vermemek için hem Rusya'dan hem de bütü-

162 Burhan BELGE, K.D. **"1934"** Sy: 35-36.

163 Şevket SÜREYYA, **"İnkılab ve Kadro"** Sh:266.

nüyle dışardan bir örnek getirdiklerinde oldukça dikkatli bir lisan kullanırlar. Fakat bu tür dikkat ifadelerini bir kenara bırakırsak, kadrocuların en azından metod yönünden marksizmle oldukça yakın kavramlar kullandığını görürüz. Bu kavramlar disiplin, siyasi otorite, iş disiplini, tektip uygulama gibi hususları ihtiva eder.

Moskova ve Roma'yı gezerek oradan oldukça zengin intibalarla dönen Kadro dergisinin sahibi Yakup KADRİ, bu intibalarını dergideki **"Ankara, Moskova, Roma"**başlığıyla tefrika olarak yayınlar. Bu üç başkent, üç ayrı siyaseti anlatır. Roma faşizmi, Moskova marksizm'i Ankara ise milli kurtuluş hareketlerinin öncüsü durumundaki Türkiyeyi ifade eder. KARAOSMANOĞLU'nun tefrikasının başlaması münasebetiyle kaleme alınan başyazıda bu üç siyaset arasındaki benzerlikler dile getirilirken, **"Ankara, Moskova, Roma arasında müşterek olan nedir? diye sorulmakta ve buna verilecek cevabların dar ve manasız politika kombinezonları içinde değerlendirilmemesini istemektedirler. Çünkü bu üç hareketin de ortak noktası "inkılab idealizmi", "nefis feragati"** ve bu üç hareketi de kucaklayıp götüren rehber kadro'lar arasındaki bir ahlak iştirakidir. Ki bu ahlak iştiraki üç başkentin ve temsil ettikleri hareketlerin de ortak karakterini teşkil edecektir[164].

1917 Rus ihtilalini gerçekleştiren Lenin, devrimi oluşturabilmenin baş şartlarından birisinin devrimci güçlerin bileneceği, mücadele azmi kazanacağı bir karşı devrim hareketi olduğunu belirtir. Karşı devrim, devrimi oluşturmada mutlaka gözönünde tutulması gereken bir güçtür. Kadrocular da zaman zaman Lenin'in bu **"karşı devrim"** tezinden ilhamlar alarak kalem oynatırlar. Mesela inkılablar için en büyük tehlike, onun bütün düşmanlarının bitmesi ve düşmanının kalmaması ile başlar derler. Düşman, bütün inkılablar için önemli bir rol oynar. Hatta inkı-

164 Başyazı K.D. Sy:6 Sh:3.

lablar amaçlarına varabilmek için düşmanlara sahip değillerse kendilerine düşman yaratmaya mecburdurlar[165]

Bu fikirler kadroculaların bir takım düşüncelerinde marksizm'den ve onun eylem ustası Lenin'den hayli faydalandıklarını gösterir.

III.FAŞİZM HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELERİ:

Kadrocular, kendi çağlarının önemli bir ideolojik hareketi olan faşizmi nasıl değerlendiriyorlar? Bu sorunun cevabını vermek için önce faşizmi tanımlamak gerekir. Hemen belirtelim ki, tüm ve tutarlı bir faşizm doktrininden söz edebilmek mümkün değildir. Fakat faşizmin temelde bir **"zihniyet"** olduğu genel kabuldür. Bunun ötesinde üzerinde ortak görüşe varılan bir tanımı yoktur[166].

Aydın YALÇIN faşizmin belli bir tanımını yapmanın güçlüğünden söz ederek faşizmin genel tarifini güçleştiren hususa öncelikle değinmek gerektiğini söyler. Bu, marksizm, sosyalizm, liberalizm gibi ideolojiler de onların sistemlerini ortaya koyan belirli kaynaklar olduğu halde faşizmin bu tür kaynaklara sahip olmamasıdır [167].

Faşizmle ilgili genel kanaat onun bir ideolojiden daha çok bir zihniyet ve eylem türü olduğudur. Bazı fikri özellikler de içerdiği gözlemlenir.

Mesela faşizm, görünüş olarak milletin bütünlüğünü savunan ve millet içindeki sınıf tezatlarını tasfiye etmeyi amaçlayan bir düşünce tarzıdır. Nazari esaslarından birisi **"milli bütünlük"** tezidir. Fakat bu faşizmin ancak görünen veya gösteril-

165 Başyazı K.D. Sy:14 Sh:4.

166 Tarık Zafer TUNAYA **"Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku"** Sh:644.

167 Aydın YALÇIN **"Faşizmin Doğuşu"** Sh:16.

mek istenen tarafıdır. O esasta hem sınıf tezatlarını millet içinde devam ettirirken, hem de sömürgeci bir metod izler. Kadrocular'a göre faşizm **"millet'i, bir yandan sömürgeci bir anlayışla istismar ederken diğer taraftan millet içinde despotça maskelenmiş sınıf tezatlarına dayanır. Bu yüzden çürük bir yapıya sahiptir ve gayri makuldur**[168].

Kadroculara göre faşizm ile milli kurtuluş hareketleri arasında esasta ayrılık, faşizmin yine sömürge siyaseti gütme çabalarından ileri gelir. Faşizmin önemli bir özelliği de emperyalist olmasıdır. Faşizmin savunucuları sömürgelerin yine eskisi gibi istismarını istediklerini her tarafta söylemekte ve müdafaa etmektedirler. Faşist liderler de her gün yeni sömürgeler aradıklarını bizzat belirtirler. Bu yüzden milli kurtuluş hareketleri nasıl kapitalizmin ferdiyetçi rejimini ve nasıl sınıflı yapıya dayanan sosyalizmi reddediyorlarsa faşizmi de red ederler[169].

Milli kurtuluş hareketlerinin dünya gündeminde önemli bir yer tutacağını anlayan gerek faşizmin gerekse marksizmin temsilcileri bu hareketlere yakınlık göstermek bakımından, onları kendilerine benzetme çabaları içindedir. İtalya'da faşizmin yayınlarından birisi olan **"Politika ve Edebiyat"** gazetesi Türkiye'deki kadro yayınlarını takip etmekte zaman zaman kadro hareketini İtalya'daki faşizme benzeten yazılar yayınlamaktadır. Bilhassa bu benzetmeler **"otorite ve disiplin"** konularına taalluk etmekte ve Türkiye'deki milli kurtuluş hareketini **"çocukluk çağındaki bir faşizm"** olarak nitelemektedirler.

Bu benzetmelere karşı kadrocular tepki göstermişler ve Türk inkılabının orijinal bir mahiyeti olduğunu belirterek, herhangi bir batı kökenli hareketi taklit etmediklerini iddia etmişlerdir.

---

168 Şevket SÜREYYA, K.D. **"Beynelmilel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi"** Sy:20 Sh:9.

169 İsmail HÜSREV. K.D. **"Milli Kurtuluş Devletçiliği"** Sy:19 Sh:29.

Bu tür yazılardan biri olarak Dr.Ettore Rossi'nin **"Politika ve Edebiyat"** Gazetesi'nde yayınlanan bir makalesine verilen cevab vardır. Bu cevabta Türk inkılabçılarının artık batıyı taklit etmelerinin mümkün olmadığını Türk toprakları ve cemiyet yapısının özellikleri gözönüne alınarak, ekonomik, sosyal ve siyasi rejim şeklinin bizim gerçeklerimize uygun olarak gerçekleştirileceği bildirilir. Bunun böyle olacağını milli kurtuluş hareketleri de aslında peşinen ilân etmişlerdir.

Mesela Türk inkıbanın batılılaşma olarak nitelenebilecek özellikleri vardır fakat bunlara gerçekleştirilen inkılabların asıl gayeleri olarak bakmak yanlıştır. Kadrocularca, bu tür hareketler olsa olsa inkılablar asıl hedefine doğru yürürken, şefin bir işareti üzerine hemen gerçekleştirilen ve pek de önemli olmayan başarılardır. Aslında bu başarılar başka milletler için büyük gayeler olabilir. Ama Türk milleti daha yüksek gayelere yöneldiği için bu tür çalışmaları büyük çalışmalar olarak kabul etmezler[170].

Ettore ROSSİ'nin yazısını görmemekle beraber kadroculaın ona verdiği cevapta Rossi'nin kadrocu görüşle faşizm arasındaki benzerliklerden biri olarak **"demokrasi"** telakkisi konusuna eğilmekte olduğunu anlıyoruz. Kadrocu görüş demokrasiyi, milli kurtuluş hareketleri açısından geçerli olamayacağı teziyle reddetmekte, yerine sadece ekonomik manada değil siyasi manada da devletçi görüşü teklif etmektedir. Bu sıkı bir disiplin ve otoriteye dayalı, gerektiğinde zor ve cebrî millet bütünü lehine ama bazı kimselerin aleyhine kullanılabilecek bir devletçi görüştür. Bu gibi noktalardan kadrocu görüş ile faşizm arasında gerçekten bir benzerlik olduğu halde, kadrocular mevcut benzerliği red ederler. Kadroculara göre eğer kuruluş inkılabımızla faşizm arasında kapitalizmi ve demokrasiyi reddetmekte bir benzerlik varsa, bunu

170 Burhan ASAF. K.D. **"Faşizm ve Türk Milli Kurtuluş Hareketi"** Sy:8 Sh:37.

Türk inkılablarının faşizmi taklit ettikleri doğrultusunda yorumlamamak gerekir. Bu tür bir yorum **"inkılabımızın orijinal özelliklerini gözardı edecek yanlış bir tutumdur."** Demokrasiye karşı olmayı faşizmle Türk inkılabı arasındaki bir benzerlik olarak değil, savaş sonrasında çeşitli rejimlerin ortak bir özelliği olarak değerlendirmenin daha doğru olacağını belirtirler[171].

Netice olarak faşizm de sınıf esasına dayanan ve burjuva hakimiyetini yücelten bir ideolojidir. Bu yüzden kadrocu görüş ile aynı paralelde değerlendirilmesi **"büyük bir hata ve haksızlık"**tır. Çünkü faşizm milletin değil, bir zümrenin hakimiyetini getirmektedir. Oysa milli kurtuluş sisteminde Türkiye'nin Anayasasında ifade edildiği gibi hakimiyet herhangi bir zümreye verilmez, bütünüyle millete aittir. Kadro dergisi dünyaya yeni bir sistem getirecek olan Gazi'nin ortaya koyduğu ve esaslarını belirttiği evrensel inkılabın ideolojik esasları üzerine araştırmalar yapmakta, bundan hareketle sosyal devletçilik görüşünü gündeme getirmektedir[172].

Kadrocular her ne kadar faşizmi köken reddediyor şeklinde görüşler ileri sürüyorlarsa da faşizmle kendi benzerlikleri üzerinde önemli ipuçları ortaya koyarlar. Mesela demokrasi konusunda Hitler'in görüşleri anlatılırken şunlar söylenir:

"Hitler diyor ki: "ben iki prensib bilirim ki bunlar birbirine zıttır. Bunlardan birisi demokrasidir ki, mevcut olduğu yerde fiilen harb amili olmuştur. Diğeri de şahsiyetin otoritesidir. Rehber yukarıya doğru mesuliyeti, aşağıya doğru otoriteyi temsil eder. Millet ifadesini şahsiyette bulur. Yine Hitler "iktisadi sahada şahsi kıymet esasına dayanan bir rejimde siyasi otoriteyi kalabalıkların kanununa ve demokrasiye istinat ettirmek ma-

171 A.g. yazı Sh:39.

172 İsmail HÜSREV K.D. **"Milli Kurtuluş Devletçiliği"** Sy:19 Sh:31.

nasız olur. Hakiki halk hakimiyeti halkın kendi kendini idaresi değil, en layık olan cüz-ü tamın (Faşist fırka) mutlak hakimiyetinde tecelli eder" diyor.... Binaenaleyh faşist devletçiliği, sosyal reaksiyonlara karşı iktisat, cemiyet, hukuk ilh, sahalarında milli bütünlüğü surette tahakkuk ettiren faşist fırkasının diktatoryasından başka bir şey değildir"[173].

Kadroculaın fikirlerini yorumladıkları Hitler'den bu konularda pek de farklı düşünmedikleri ortadadır. Demokrasi konusunda Hitler'in görüşleriyle kadrocular arasında büyük bir paralellik vardır. Cahil ve bilgisiz halk (!) doğru ve yanlışı tefrik edemez ve kendi kendini idare etme ehliyetini gösteremez. Hitler de böyle düşünüyor, kadrocular da. Eğer halkın kendi menfaatleri söz konusu olduğunda doğru tavır göstereceğine itimat etseler, halka rağmen halkçılık gibi anlaşılması pek mümkün olmayan bir sloganı ideolojilerinin önemli bir motifi haline getirmezlerdi.

Diğer yandan nasıl Hitler idareyi en layık olan cüz-ü tam'da görüyorsa, aynı şekilde kadrocular da idare etme hakkını ve selahiyetini sadece kadro ideolojisine gönül vermiş seçkinlerde görmektedir.

Alman mütefekkirlerinden Sombart'ın Almanya'da Gazi, Lenin, Mussolini çapında bir şefe ihtiyaç olduğunu, eğer bu şef bulunamazsa bütün milletin ve cemiyet yapısının kaosa gideceği şeklindeki tezinden hareketle **"Almanların kuvvetli bir irade adamına, şefe olan hasretini en iyi Türk milleti takdir edebilir"** derler.

Gerçekte Alman milleti **"irade adamı"**na olan hasretini Hitler'in çıkması ile gidermiştir. Fakat bu her türlü demokratik murakabe sisteminden uzak tek kişinin diktatoryasının Alman milletini, sadece Alman milletini de değil bütün dünyayı nereye

173 A.g. yazı Sh:28.

götürdüğü ortadadır. Kadrocular da şef derken her ne kadar Gazi'yi kasteder görünüyorlarsa da asıl istedikleri kadrocu ideolojinin devlet nazariyelerini uygulayacak, kadrocu elitin görüşleri doğrultusunda kayıtsız şartsız iktidar olacak bir tek adam, bir tek şeftir.

Diğer yandan kadrocu düşünce ile faşizm arasındaki önemli benzerliklerden birisi de **"genç nesil"** meselesine bakış tarzlarında ortaya çıkar.

Bütün ideolojilerde **"genç nesil"** özellikle ve önemle ele alınır. Çünkü ülke yönetiminde gelecekte söz sahibi olacak bu genç nesildir. Üstelik genç nesil, aynı zamanda mevcut toplumun en dinamik kesimini teşkil eder. Bir ülkenin genç nesline hitap eden idiolojilerin hem yaşama şansları hem de iktidar olma şansları çok yüksektir. Bu bakımdan kadrocular Türkiye'deki genç nesil meselesine büyük alaka gösterirler.

Tezleri, genç nesilin, sokağın dağınıklığından kurtarılması, inkılab disiplini havası içine sokularak kadrocu çatı altında teşkilatlandırılmasıdır. Böyle disiplinli ve müsbet bir gelişme gösteren gençlik milletin ruhuna gurur ve emniyet verecektir. Bu toprakların her tarafına dağılmış milyonlarca Türk gencinin aynı görüş altında birleşerek oluşturacağı şen, kendinden emin ve muhteşem bir birliği özlerler[174].

Aynı teşkilat, aynı kıyafet, aynı hareket temposu, aynı telakki gibi kavramlar gerek Faşist İtalya'da gerekse Faşist Almanya'daki gençlik teşekküllerinin ve faşist liderlerin yabancısı olmadığı kavramlardır. İtalyadaki kara gömlekliler, kadroların bu vasıflandırmasına aynıyle uyan bir gençlik teşekkülüdür. Görüldüğü gibi kadroların kafasındaki genç nesil kadrocu ideolijinin doğrultusunda bilinçlendirilecek aynı telakkiye sahip kılınacak, aynı za-

174 Şevket SÜREYYA. K.D. **"Genç Nesil Meselesi"** Sy:4 Sh:9.

manda şekil yönüne de büyük önem verilerek bir tören kıyafeti içine sokulacak bir genç nesil'dir.

Kadroculaların genç nesil dedikleri ve onlar için düşündükleri, aslında faşist İtalya'nın halihazırda uyguladığı gençlerin eğitimi ile ilgili metodlardır.

İtalya'da genç nesilin nasıl aynı telakki altında birleştiğini, birleştirildiğini anlatan Şevket Süreyya benzeri bir uygulamanın Türkiye'de olmadığından yakınarak şunları anlatır:

"İtalya'da bir faşist lideri bir Balilla'ya soruyor: Düçe'nin buğday siyaseti nedir? Balilla, faşist liderinin sualine derhal cevab veriyor: Düçe'nin buğday siyaseti, yiyeceği ekmeğin bir kısmını hariçten getiren İtalya'yı kendi buğdayını kendi yetiştiren bir memleket haline getirmektir. Çünkü faşist İtalya yiyeceği ekmeği başkalarının elinden kabul edemez! Filvaki gerek Düçe'nin buğday siyaseti, gerek Balilla'nın cevabı basittir. Fakat zaten işin güzelliği de, milli siyasetin bir mühim unsurunun böyle 14 yaşında bir Balilla'nın dilinde bile, üç satırlık bir düstur şeklinde ifadesini bulacak kadar kristalleşmiş ve basitleştirilmiş olmasında değil midir?...Türk milleti özentiyi ve imrenmeyi sevmez.. Onda yaşadığı uzun tarihi devirlerinin mahsulü olan bir ırsî ruh haleti vardır...Milletin asliyetinden ve şahsiyetinden gelen bu ırsi ruh haletini zedelememek lazımdır. Ve bir Balilla'yı Türk çocuğuna nümune gibi vermek, bizim aklımızdan geçmez. Fakat bir genç nesle muhtacız ki, onun Ağrı'dan Akdeniz kıyılarına kadar Türkiye'nin her bucağında yaşayan her mensubu kendisine: -Devletin filan milli dava üzerinde siyaseti nedir? denildiğinde cevabını hiç olmazsa üç satırda kristalleşmiş bir düsturda ifade edebilsin ve bilinsin ki, Türk yurdunun her yerinde her genç bu suale böyle cevab verir..."[175].

175 A.g. yazı Sh:5.

Kadrocuların kristalleşmiş ifade dediği yine Kadrocu ideolojinin tesbit ettiği çözüm yollarının sloganik ifadeleridir. Herkesin bir hap gibi bu sloganları ezberlemesini ve problemler karşısında çözüm yolu olarak göstermesini isterler.

Görüldüğü gibi kadrocuların genç nesil meselesini ele alışlarıyla faşizmin genç nesil hakkındaki görüşleri çok büyük bir benzerlik taşır. 1932 yılında iktidar genç nesli ve bütünüyle halkı eğitmek için kurmaya karar verdiği Halkevleri açıldığında bu büyük bir heyecan ve coşkuyla karşılanır. Halkevleri, kadrocularca genç neslin **"içtimai iş ve terbiye"** altına alınacağı yerler olacaktır.

Rusya ve İtalya gibi inkılab geçirmiş ülkelerdeki genç nesil, kadroculara göre bütün halinde sosyal bir iş ve terbiye planı dahilinde değerlendirilir. Bu gençler, kendi asıl işleri olan meslek ve öğrenim vakitlerinin dışındaki zamanı, gençlik ve kültür kurumları içinde geçirerek ruhlarını geliştirmekte, yüce amaçlar yolunda çalışma yapmanın şerefini öğrenmektedirler. Kadrocular bu tür yorumlarına yine faşist İtalya'daki bir gençlik kulübünü örnek olarak vermekte, bu kulübün gençlerin politika, toplum, kültür gibi konularda ufkunu açtığını, onları dağınık insanlar olmaktan çıkararak, belirli prensibler etrafında güç teşkil eden insanlar haline getirdiğini söylerler.

Türkiye bugüne kadar bu tür kurumlardan mahrum kalmıştır. Bu yüzden Türk gençliği meşguliyet saatlerinin dışında ne yapacağını bilmeyen veya kendi başına bir takım işler bulmaya çalışan münferit bir kişi durumundadır[176].

Faşizm, şüphesiz kadrocu ideolojide olduğu gibi milleti **"sınıfsız ve imtiyazsız bir kül"** haline getirmeyi amaçlıyordu. En azından teorik olarak bu tür iddialara sahip olmasına rağmen pratikte dar bir kesimin **"yüksek amaçlarına"** hizmet etme ni-

176 Şevket SÜREYYA, K.D. **"Halkevleri"** Sy:3 Sh:35.

teliğini koruyordu. Fakat ideolojik hedeflerin ayrılığına rağmen, metod olarak kadrocu ideoloji ile ne kadar benzeştiği ortadadır. Bilhassa bütün millet için söz konusu olan **"idari bir disiplin nizamı" oluşu,** kadrocu ideoloji ile bütünleştiği en önemli özelliğidir. İkinci olarak faşizmdeki, faşizmin ideolojisini gerçekleştirecek olan **"öncü kadro"** ile kadrocu ideolojideki **"kadro"** veya onların deyimiyle **"avangard"** bütün özellikleri bakımından birbirine benzeyen iki kavramdır. Nitekim kadrocular da bu benzerliklerin farkında olarak bu hususa işaret ederler. Şu durumda daha çok disiplin havası içinde olan faşizm, öncü faşist kadrosunun önderliğinde, önündeki meseleleri aşacak ve derin bir iş heyecanı altında, milli faaliyetlerin bütün sahalarına gönderilerek üretime katkısı bulunan genç bir faşist kadro yaratacaktır. Bu aynı zamanda Türk milleti için de bir şeyler ifade etmelidir. **"Bu kadro, sınırsız ihtiraslar ve emperyalist maceralar için hazırlanmakta olsa bile"** denilir[177].

Faşizmin önemli özelliklerinden birisi de kültür hareketi olmaktan ziyade bir aksiyon hareketi olmasıdır. Mussolini de faşizmi tarif ederken aynı değerlendirmeyi yapar. Bir fikir ideolojisi oluşturmak iddiasındaki kadrocuların zaman zaman faşizme özgü bir **"aksiyon"** niteliği göstermeye çalışması oldukça enterasandır:

"Bütün bir cephe" Bir cephe ki yaratılıncaya ve çözülünceye kadar hiç olmazsa iki nesil eskitir. İşte düşmanlarımız! Bütün gençliğe bunlar gösterilecek, bunlar anlatılacak ve genç yumruklar bunların kafasına inecek. Fakat gençliğin bu kuvvetlere saldırması için rejimin siyasi görüşünü alması ve bu görüşün içinde pişmesi lazımdır.

Biz kültürden çok fazla şeyler bekliyoruz. Kültür, inkılabın siyasi mücadele şiarlarını ve siyasi mücadele kaidelerini veremez.

177 Şevket SÜREYYA **"İnkılab ve Kadro"** Sh:266.

Eğer bu şiarları veren ve bu kaideleri belleten bir teşkilatımız varsa, kültür faaliyetimiz bu siyasi heyecanı süzer, temizleştir ve neşveli kılar. Kültür bir genç inkılabçı için, yorgunlukları giderecek ve gönlünü tazeleyecek bir vasıtadır. Rejimin sarp yamaçlarından aşılır. Ricat hatları kesilmiş, amansız bir mücadele platformu olan inkılab meydanında, bitaraf bir fikrin ve bitaraf bir sanaatın balı, zaten biriktirilemez"[178].

Kültür'ün kadrocuların anladığı manada **"inkılabın siyasi mücadele şiarlarını ve siyasi mücadele kaidelerini vermeyeceği"** doğrudur. Çünkü kültür en başta ferde çok geniş bir perspektif kazandırır. Bu onun bütün hadiseleri, sadece gösterilen yönüyle değil, oldukça geniş bir çerçeveden bütün yönleriyle görmesini sağlar. Kadrocuların istediği ise bu tip bir insan değil, aksine kadrocu ideolojiye bağlanacak ve onu savunacak, meseleleri sadece o zaviyeden görecek **"fanatik insan tipi"**dir. Esasen bütün ideolojiler **"kültür"** kavramından pek hoşlanmazlar. Çünkü kültür, onların doğmalarını çözücü bir hassaya sahiptir; aranılan ise, sadece kendi ideolojilerine hizmet edecek insanlardır.

C- KADROCU İDEOLOJİNİN EVRENSELLİĞİ ÜZERİNE:

I.İNKILABLARIN BENZERLİĞİ:

Kadrocular, inkılabın ideolojisini oluşturmak derken, geliştirmeye çalıştıkları düşünce sisteminin sadece Türkiye ile sınırlı kalmayacağını da söylemek istiyorlardı. Onlar aynı zamanda, çağın en önemli hareketleri olarak değerlendirdikleri azgelişmiş ülkelerin sanayi metropolü ülkelere karşı yürüttükleri milli kurtuluş hareketlerinin ideolojisini oluşturacaklardı. Çünkü Türkiye'nin gerek siyasi, gerekse ekonomik ve sosyal şartları, mahalli ayrılıklar saklı kalmak kaydıyla, bu ülkelerle tam bir benzerlik

178 Başyazı K.D. Sy:14 Sh:4.

gösteriyordu. Azgelişmiş ülkelerin milli kurtuluş hareketlerine, verdiği istiklal mücadelesi ile lider olan Türkiye, şimdi de kadroculaın oluşturacağı ideoloji ile bütün bu ülkelere takip edecekleri yol ve tesbit edecekleri politikalar bakımından örnek olacaktı.

Birinci Dünya harbinden sonra inkılablar, fikir, teknik ve iradenin mükemmel kombinezonu içinde yürüyen hesaplı cemiyet hareketleri olarak dışardan bakıldığında gerek metod, gerekse de strateji ve inkılab tekniği bakımından birbirine benzeyebilir kanaatindedirler. Çünkü bütün inkılablarda onu yöneten ve rehber kadro olan ileri ve teşkilatlı bir güç vardır. Disiplin, sanat, ilim ve teknik inkılabın emri altına alınmıştır. Disiplini gerçekleştirmek için kahramanca çalışmaktadır. Dolayısıyla bütün inkılabları değerlendirirken onlar arasındaki bu benzeyişi de her zaman göz önünde bulundurmak gerekmektedir[179].

Bu satırlarda vurgulanan temel husus, inkılabların nerede olursa olsun birbirine benzer ana özellikler taşıdığıdır. Dolayısıyla kadroculara göre bir marksist inkılab hareketiyle, Türk inkılabı birbirine benzer özellikler taşırken, İtalya'daki faşist inkılab ta aynı benzer özelliklere sahiptir. Fakat gerek İtalya'daki, gerekse Rusya'daki inkılablar, kendi cemiyet bünyelerindeki farklılıklardan dolayı Türk inkılabına örnek olamazlar. Fakat azgelişmiş ülke durumundaki sömürgelerle Türkiye arasındaki farklılıklar daha azdır ve yapı olarak birbirlerine daha yakındır. Bu yüzden Türk inkılabı diğer bütün azgelişmiş ülkelerde yapılan inkılablarla milli kurtuluş hareketleri ile benzer özellikler taşıdığı ve milli kurtuluş hareketini ilk başlatan ülke olduğu için, onlara örnek olabilir. Hatta olmalıdır. Esasen Türk inkılabının emperyalizme karşı başkaldırması da başlıbaşına cihanşumül bir hare-

179 Şevket SÜREYYA **"İnkılab ve Kadro"** Sh:32.

kettir. Türkiye'nin mücadelesine evrensel bir mahiyet kazandırır. Kadro yayınlarında inkılâblar nitelik, karakter bakımından Birinci Dünya Harbi sonrasında başlayan tarihi çağın en önemli ve dikkate değer hadiselerinden biri olarak değerlendirilir. Bu yayınlarında inkılabların sadece Türk milletinin kaderini biçimlendiren bir hareket olmayıp, diğer bütün benzeri ülkelerin ve milletlerin mücadelelerinde ve yapacakları işlerde de yön tayin edici niteliği bulunduğu ve dünya çapında bir olay olduğu işlenir[180].

Kadrocuların burada haklı olduğu nokta, Türkiye'nin şartlarından gerçekleştirilecek bir kalkınma hareketi için cemiyet planında ekonomik ve kültürel konularda getirilecek yeniliklerin bütün diğer müstemleke durumundan kurtulan azgelişmiş ülkelere örnek olabileceğidir. Ancak, yapılan işlerde başarılı olmak kaydıyla. Çünkü başarısızlık halinde Türkiye onlar için sadece tekrarlanması hata olabilecek şekilde bir örnek teşkil edebilirdi.

II.AZGELİŞMİŞ ÜLKELERİN MUKADDERAT BİRLİĞİ:

Kadrocuların evrensellik iddialarında haklı oldukları diğer bir nokta ise, sanayi metropollerine karşı bağımsızlık mücadelesi içine giren ülkeler arasındaki manevi mukadderat birliğidir. Çünkü, hedeflerdeki aynılık onları böylesine bir birliğe götürecekti. Hatta manevi birliğin ötesinde maddi olarak ta bir şeylerin yapılabileceği günümüz dünyasında artık açıkça ortaya konmuş bir gerçektir. Kapitalist ve sosyalist kamplara karşı, azgelişmiş ülkelerin teşkil ettirdiği **"üçüncü dünya"**, ağırlığını günden güne daha fazla hissettiren önemli bir birliktir. Bu yüzden gerek kapitalist blok gerekse de komunist blok, üçüncü dünyayı kendi yanlarına çekmek için çeşitli gayretlerin içine girmişlerdir(x).

180 A.g.e. Sh:32.

(x) Kitabın yayına hazırlandığı dönemde Doğu blokundaki çözülme henüz başlamıştı. Bugün, hürriyet ve demokrasi rüzgârları esen doğu blokunun gündeminde Avrupa ile entegrasyon baş sıralara yükselirken üçüncü dünyaya yönelik alâka çok azalmıştır.

Kadrocular bu manevi mukadderat birliğinin çok önemli olduğunu belirtirler. Milli kurtuluş hareketlerine giren veya henüz girme aşamasında bulunan millet ve memleketler, aralarında mesafe, kan, lisan gibi ayrılıklara bakmaksızın, aynı mücadele yolunda oldukları için manevi bir mukadderat birliği içinde olmak mecburiyetindedirler. Bütün sömürge ve yarı sömürge milletlerin bu hususu idrak etmeleri ve gerçekleştirilen her milli kurtuluş hareketinin dünya siyasi konjönktüründe oynayacağı rolün değerini iyi takdir etmeleri gerekir[181].

Milli kurtuluş hareketleri içinde bulunan ülkelerin takip etmeleri gereken yol üzerine görüşlerini açıklarlarken, milli kurtuluş hareketi devrinin bir milletin tarihinde özel bir öneme sahip olduğu ifâde edilir. Böyle dönemlerde toplumsal düzenlilik en karmaşık dönemini yaşar. Bu süreci yaşayan milletlerin en çok ihtiyaç duyduğu konu, kendini inkılablara vakfeden, şuurlu ileri feragatlı ve disiplinli bir öncü kuvvetin varlığıdır. Bu kuvvet, bütün şahsi veya zümrevi çıkarları bir kenara bırakarak, milletin genel menfaatlerini koruyacak ve gözetecektir. İnkılabın başarısı ve selameti için böyle bir **"avangard"**ın varlığı şart olarak görülür[182].

Doğrusu kadrocu görüşün dayandığı avangardın marksist ideolojinin dayandığı **"öncü parti'den, İtalya'daki faşist hareketin "Faşist parti"**sinden ne deree farklı olduğu tartışılması gereken bir konudur.

Şüphesiz gerek Sovyet Rusya gerekse İtalya cemiyeti Türkiye ile diğer azgelişmiş ülke cemiyetlerinden sosyal yapı bakımından büyük farklılıklar gösterir ve bu siyasi örgütlerin meseleleri azgelişmiş ülkelerdeki inkılab hareketlerini yürütecek avangardlardan çok farklıdır. Fakat bütün bu farklılıklara rağmen ortak

181 Şevket SÜREYYA. K.D. **"Milli Kurtuluş Hareketlerinin Ana Prensipleri"** Sy:8 Sh:10.

182 A.g. yazı.

yönleri de vardır ki bu ortak yön, hepsinin **"bütün ferdi ve zümrevi menfaatler haricinde taazzuv ve milletin umumi menfaatlerini temsil ve müdafaa"** ettikleri iddialarıdır. İşte problem de buradadır. Bu iddiaların ne kadar doğruluk taşıdığı noktasındadır. Bunun, Sovyet Rusya ve İtalya için doğru olmadığını söylüyor kadrocular. Çünkü onlara göre her iki toplum da sınıflı bir yapıya sahiptir ve bu yönetici kadro cemiyet içindeki sınıflardan biri adına hareket etmektedir. Türkiye'nin şansı ise henüz sınıfları oluşmamış bir cemiyet yapısına sahip oluşudur. Bu aynı zamanda avangard'ın herhangi bir sınıf namına değil, bütün millet namına hareket edebilme imkanını doğuracaktır. Fakat cemiyet içinde batılı manada sınıfların oluşmamış olması, avangard'ın bütün millet namına hareket etmesine imkân verir mi?
Gerçekte, burjuvazi ve proletarya olmadığı için, onların adına hareket edemez ama, savunulan güçlü devlet teşkilatında güçlü bir yapı oluşturacak bürokrasi adına da hareket etmesine engel olunabilir mi? Bunlar kadroculaların tartışması gereken konular olması gerekirdi fakat, kadro dergisi sahifelerinde böyle bir tartışmaya şahit olunamadı.

Kadrocular ideolojilerinin en mükemmel örneğinin Türkiye olacağını ve bu özelliğiyle azgelişmiş ülkelere **"yeni millet tipini"** vereceğini söylerler. Bağımsız milletin, bütün fonksiyonları disipline edildiği herşeyin belli bir nizam ve düzenlilik içinde belli bir amaca doğru yürüdüğü, tabiatın bile bütün kuvvetlerinin teknik vasıtasıyla ülke menfaatlerine yöneltildiği örnek milli tipini, Türk milleti ve elbetteki kadroculaların ortaya koyduğu ideoloji doğrultusunda verecektir"[183].

183 A.g. yazı.

SONUÇ

I.KADRO HAREKETİNİN SONU:

Kadrocular öncelikle hüviyetleri gereği toplumun çeşitli kesimlerinden bir çok tepki almışlardır. Diğer yandan dergi çıktıktan sonra orada ileri sürülen fikirler de sürekli olarak şüphe ile karşılanmış, kadrocuların bolşevikliği, faşistliği üzerine bir çok mütalaalarda bulunulmuştur. Bilhassa özel sektörü teorik olarak tanıyormuş gibi görünüp, neredeyse kökten reddeden ideolojileri iş çevrelerinde: Türkiye'deki ziraat hayatını ve alınması gereken tedbirleri anlatan bahislerde toprak reformunun ısrarla savunulması, şarktaki derebeyliğin yıkılabilmesi için ağaları **"imha"**ya varacak görüşlerin ileri sürülmesi ise doğuda geniş toprak sahalarına sahip olan **"bey"**lerde büyük tepkiye sebep olmuştur.

Diğer yandan aydınlar ise, kadronun otoriter bir siyasi disiplini savunmasına karşı çıkıyorlar, kadroya karşı büyük bir rahatsızlık duyuyorlardı.

"Mukavemetlerin bir kısmı Kadro'nun taviz kabul etmez inkılabçılığından ve totaliter telakki edilen neşriyatından doğuyordu. Yani totaliter bir rejime karşı duyulan ürküntüden geliyordu. Bu ürküntü belki de Avrupa manasında bir siyasi demokrasinin bir an evvel Türkiye'de kurulması arzusuna dayanıyordu. Diğer bir kısım mukavemetler liberalizmin saf bir müdafaacılığından kuvvet alıyordu. Fakat asıl kuvvetli ve çok cepheli olan mukavemet, iş ve ticaret zümresinden geliyordu. Bu mukavemet, bu zümre için şuurlu bir hayat kavgasıydı"[184].

Bu muhalifler, tenkitlerini özellikle Milliyet gazetesi aracılığı ile yapıyorlar ve buradan Kadro dergisini komunistlikle suçluyorlardı. Bilhassa İş Bankası yöneticileri Kadrocularla hususen uğ-

184 Şevket SÜREYYA **"Suyu Arayan Adam"** Sh:480.

raşmışlardı.

Kadrocular bu türlü mukavemetler karşısında daima mevcut siyasi iktidara yakın görünmeye ve kendi ideolojilerinin aslında baştaki inkılab şeflerinin direktif ve görüşleri doğrultusunda oluştuğunu ispata çalışırlar. Hatta bazen kadroculaın bu yakınlaşma çabaları o boyutlara varır ki, kullandıkları **"tarihi materyalizm"** metodu ile teklifi mümkün olmayan fikirleri bile savunabilirler. Bu tür çabaların nerelere kadar uzandığını anlatması bakımından şu satırlar dikkat çekicidir.

"O, bu milleti maziye ait belalardan ve musibetlerden nasıl kurtarmışsa istikbale ait bela ve musibetlerden de öylece masun bulunduracaktır. Milletin gelecekteki nizam ve saadetini ve çocuklarımızın gelecekteki huzur ve emniyetini tehdit edebilecek bu müstakbel bela ve musibetlerin en korkuncu ise sınıf mücadelesidir. Bir gün cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bil'fiil işgal edilmiş olabilir. Fakat millet muhtaç olduğu kudreti, damarlarındaki asil kanda bularak, bütün bu ahval şerait içinde dahi istiklal ve cumhuriyetini kurturabilir. Fakat sınıf tezadı ve sınıf kavgası bir musibettir ki, onun her şeyden evvel kastı bizzat milletin kudretini teşkil eden bu kan ve millet birliğinedir"[185].

Sınıf tezadının varlığı nasıl **"kan birliği"**ne kastedebilir, bunu anlamak pek mümkün değildir. Fakat kadrocular için fikirlerdeki tutarlıktan daha önde gelen mevcut yöneticilere şirin görünme çabasıdır ki, bu bazen bu tür aşırı yorumlar yapmalarına sebep olmaktadır.

185 Başyazı K.D. Sy.24 Sh:3.

Kadroculann siyasi hayatta yer edinme doğrultusundaki oportunist çabaları kadro dergisinin kapatılma kararının alınmasına engel olamaz. Öyle ki derginin sahibi durumundaki Yakup Kadri, Çankaya'da gerek Gazi'ce gerekse de Başvekil ve diğer üst kademedeki zevat tarafından sevilen ve hürmet gösterilen bir şahsiyet olmasına rağmen, yine de dergi kapatılır.

Kadro dergisi 34.sayısında imtiyaz sahibi Yakup Kadri'nin yabancı bir memlekete Büyükelçi olarak atandığını, bu yüzden Kadro'nun gelecek sayıdan itibaren neşriyatını bir müddet için tatil edeceğini yazar[186].

Nitekim bu yazının yayınlamasından bir sayı sonra 35 ve 36. sayıları birlikte çıkarılarak yayın hayatına son verilir. Böylelikle üç sene devam eden Kadro neşriyatı son bulur.

Kadrocular Türk inkılabının ideolojik temellerine kavuşması bakımından kendilerini vazgeçilemez olarak görüyorlardı. Hem inkılabın ideolojisini yapacaklardı, hem de bu yolda yapılanları **"destanlaştırarak"** ölümsüzlüğe kavuşturacaklardı. Bunları yazacak ehliyetli kişiler sadece kendileri idi. Kendileri de dergilerinin kapatılmasıyla fonksiyonlarını yapamaz hale gelince, şimdi ne olacaktı?

"Her kahramanın bir destancısı vardır. Destanlara geçmemiş kahramanlardan hiç kimsenin haberi olmaz. Yeryüzünde kimbilir, ne büyük hadiseler kendilerine layık bir ifade vasıtasından mahrum kaldıkları için adi vak'alar gibi unutulup gitmiştir-..Kahraman için destancısız kalmaktan daha feci bir şey vardır. Kötü, beceriksiz ve anlayışsız bir destancının eline düşmek...Şu itibar ile diyebiliriz ki, fikirleşmemiş her hadise, çöl ortasında bir nidadır. O, kime hitap eder? Onu kim işitir?"[187]. Kadrocu-

186 Kadro Dergisi Sy:34 Sh:2.
187 Başyazı K.D. Sy:34 Sh:3.

ların bu **"şiirsel"** ifadelerini şöyle çözmek mümkündür: Kahraman Gazi'dir. Destan, Türk inkılabları için yapılanları ve yapılacak olanlardır. Destancı da kadroculaların kendileridir. Şimdi, kadro dergisi kapatıldığına göre ne yapılırsa yapılsın onlar yazılamayacak ve çöl ortasındaki bir nida gibi yankısız kalacaktır. Bir de kötü bir ihtimal vardır. O da kötü destancıların eline düşmek. Kötü destancılar ise **"kadrocuların muhalifleridir"**. O zaman ortada ne inkılab kalacaktır ne inkılabçı.

Kadrocularda bir psikolojiye işaret etmek bakımından bir hususu dile getirmek gerekiyor. Kadro dergilerinin son sayılarına doğru Türkiye'de öztürkçe akımının gelişmeye başladığını görürüz. İktidar bu akımı desteklemekte, Gazi'nin sofrasında akşam üstleri bu konuda ilim adamları toplanarak öztürkçe ile ilgili çeşitli konuları tartışmaktadırlar. Kadrocular, kapatılacakları kesin olmasına rağmen, hâlâ iktidarın gözüne hoş görünme çabaları içindedirler. Bu çabalardan birisi de işte bu öztürkçe akımı ile ilgilidir. Öztürkçenin iktidar tarafından himaye gördüğünü anlar anlamaz hemen dergilerinin dilini değiştirmeye başlarlar ortaya konulan öztürkçe kelimelere yazılarında yer verirler. Bu çabalara bir kaç örnek: iktisat-ekonomi, istihsal-yetiştirim, kalkınma cihan-acun, manipulasyon-anıklama vs. Temel tezleri arasında hiç te önemli bir yer tutmayan, tamamen mesailerini iktisadi sahaya hasreden kadrocuların birden hararetle öztürkçe akımının yandaşı durumunda görmek, ancak iktidarı etkileme, destekçisi olduğu yolunda intibalar uyandırma gayreti ile açıklanabilir.

Kadro'nun 34, 35-36 sayıları düşüncelerinin yeniden yer yer özet halinde verildiği yazıların bulunduğu sayılardır. Şevket Süreyya hareketin ideologu olarak, son yazısında **"sosyal milliyetçiliğin zaferi"** başlığı ile 14 sahifelik bir özet yayınlar ve kadrocu ideolojinin bir hülasasını yapar. En son satırlarında inkılabı inkılab

münevverlerine, araştırması, derinleştirmesi gereken tarihi bir vazife olarak takdim eden Şevket Süreyya, kendilerine kadar getirilen inkılabı, bundan sonra da aynı şekilde gelişme yollarına götüreceklerine inandığını söyler. Son sloganı: **"Her şey inkılab namına her şey inkılab için"**dir[188].

Her ne kadar bu yazının sonu, söylenilen sloganlarla birlikte kadrocular namına ümidsiz bir ifade taşıyor gibi görünüyorsa da, aslında gerek diğer kadro mütefekkirleri gerekse de Şevket Süreyya o kadar ümidsiz değillerdir. **"Görünüşte de olsa kadrocu fikir, bu millet davasının heyecanını duymada bazı grubların vefasızlığına uğrarsa, kadrocu düşüncenin son bulacağı manasına gelmeyecektir"** şeklinde ileriye yönelik ümidlerini dile getirirler. Gerçekten kadrocu fikirler, bir kaç heveskârın belli bir dönem ortaya attığı ve sonunda silinip giden fikirler değildir. Kadrocuların fikre taalluk eden meselelerde söylediklerini bir kenara bırakacak olursak, kullandıkları metod bakımından kendinden sonraki fikir hareketlerini etkilemiş, Türk fikir hayatında oldukça derin tesirler icra etmiştir. Bu metod, Kemal KARPAT'ın da dediği gibi **"toplumu ve toplumsal işleri sosyal bir açıdan görme"** metodu idi. KARPAT, kadrocuların, sosyal sınıflardan söz ettiği, Türkiye'nin toplumsal meselelerini sosyo-politik açıdan inceleme metodunu kullandığı için çeşitli çevrelerde komunistlik şüpheleri uyandırdığı kanaatindedir. İşte bu şüpheler kadro'nun kapanması neticesini doğurmuştur. Fakat dergi kapanmasına rağmen ortaya koyduğu metod, yani toplumu ve toplumsal hadiseleri sosyal açıdan değerlendirmesi daha sonraki aydınların da meselelere bakışında önemli rol oynamıştır[189].

Kadrocu zihniyet yıllarca süren bir suskunluktan sonra 1960'lı yıllarda, benzeri görüşleri ileri süren YÖN dergisi ile tekrar gün-

188 Şevket SÜREYYA K.D. **"Sosyal Milliyetçiliğin Zaferi"** Sy:35-36 Sh:22.
189 Kemal KARPAT **"Türk Demokrasi Tarihi"** Sh:67

deme gelecek ve Türk sosyal hayatında yeniden tartışmalara sebep olacaktır. ELİÇİN'de aynı tesbiti yaparak, 27 Mayıs'tan sonra yayınlanmaya başlayan Doğan AVCIOĞLU yönetimindeki YÖN dergisinin kadrocu bir zihniyetle meselelere eğildiğini, böylelikle Türkiye'de yeni bir kadroculuğun doğduğunu söyler[190].

II. SON BİR KAÇ SÖZ:

Kadro dergisi esasen daha başlangıçta inkılabın ideolojisini oluşturma teziyle çıkmaya başladığında iktidarın bazı kesimlerince sert tepkiyle karşılaşmıştı. Eğer inkılabın ideolojisini oluşturmak gerekiyorsa bu kadroculara düşmezdi. İnkılabı doğrudan yapanlar bu görevi de yerine getirebilirlerdi. Bu tepki kadroyu ortaya çıkaran şartlardan daha etkili olmadığı için kadronun çıkışına engel olamamış, fakat muhalefetini her zaman sürdürmüştür.

Kadro'nun yayınlarında çeşitli çevrelerle çelişkiye düşmesi başlangıçtaki bu muhalefete güç kazandırır. 1934 yılında Kadro aleyhine yürüyen muhalefet sesini iyice yükseltmeye ve meseleyi Gazi'nin sofralarında tartışmaya kadar götürür.

"İstanbul'da rastgeldiğim Vasıf ÇINAR, bana: "geçen akşam sarayda idim. Sofrada senin aleyhine epeyce şiddetli bir yaylım ateşine şahit oldum" demiş ve ilave etmişti. **"Güya sen çıkardığın Kadro mecmuasında iktisadi siyasetimizi baltalayan ve hatta Parti Umumi Katibi'nin iddiasına göre rejimin temellerini sarsan (!) neşriyatta bulunuyormuşsun. Bu böyle giderseymiş, Ticaret Vekili tuttuğu yolda emniyetle ilerleyemezmiş. Öte yandan Cumhuriyet Halk Partisi'de hizipleşmek tehlikesine maruz kalırmış...Gazi birden bire öyle bir parladı ve Dahiliye Vekiline: "Bu işi ne vakit halledeceksin?"** diye öyle bir şiddetle çıkıştı ki,

190 Emin Türk ELİÇİN **"Kemalist Devrim İdeolojisi"** Sh:49.

senden şikayet edenlerin bile nutku tutuldu..."[191].

Yakup Kadri hatıralarında Kadro'nun son zamanlarında ona muhalefet eden çevrelerin çabalarını dile getirir. Artık kesin emir gereği harekete geçen Dahiliye Vekili Kadro'nun kapatılması konusunda dostu ve arkadaşı olan Yakup Kadri'ye konuyu anlatmaya çabalayacakken, Gazi'den gelen ikinci bir emirle Yakup Kadri Tiran Büyükelçiliği'ne atanır ve **"Zoraki Diplomat"** Tiran'a giderken, Kadro dergisi için de tek çıkar yol kalmıştır: Kendi kendini kapatmak.

Yakup Kadri bu kapanma safahatını **"Zoraki Diplomat"** adlı eserinde oldukça ayrıntılarıyla verir. KARAOSMANOĞLU'na göre, Kadro dergisine yazı vererek açıkça desteklediğini gösteren Başvekil (İnönü) bile Kadro'nun kapatılması kararına karşı çıkmaz, aksine, Yakup Kadri'ye Gazi'ye itiraz etmemesinin doğru olacağını söyleyerek, bu hadise karşısında sessiz kalır.

Yakup Kadri, kadro dergisinin bu kadar fazla gürültüye sebep olması, büyük düşmanlar kazanması karşısında şaşkındır. Kendini savunurken, dergisinin esasen yazılarında hiç siyasi polemiğe girmediğini, tenkitlerini de gündeme getirirken, klasik görüşlerin ve kitabiliğin ötesinde orijinal olmaya gayret gösterdiğini, canlı ve yerli olaylara, resmi istatistiklere ve rakamlara görüşlerini dayandırdığını söyler. Sosyo-ekonomik kalkınma meselelerini yazarlarken, maksatları yurt dışından ithal fikirlere kapılmamak, yerli olmaktır. Zirai üretimimiz nasıl ve ne yolla artırılabilir, sanayi nasıl rasyonel ve rantabl hale getirilir, köylünün yaşama şartları nasıl daha iyileştirilebilir şeklindeki konuları ve hal çarelerini araştırmaktadırlar. Kendisinin ise ihtisas dalı olan edebiyat ile uğraştığını, halka gitmenin ancak halk edebiyatından gelmekle

191 Y.Kadri KARAOSMANOĞLU, Zoraki Diplomat; kitabın önemli bir kısmı bu konuya ayrılmıştır.

mümkün olacağını, bu yüzden halk edebiyatının büyükleri ve onların eserleri ile uğraştığını, incelediğini belirtir[192].

Kadro eğer meseleleri sadece teknik bazda ele alsaydı, şüphesiz kendine bu kadar düşman kazanmazdı. Karaosmanoğlu, sanki Kadro dergisi meseleleri sadece teknik açıdan ele alıyormuş gibi yorum getirmektedir. Halbuki inkılabın ideolojisini yapmak, öyle hiç te teknik bir konu değildir. Alternatif bir program ve dünya görüşü ihtiva etmektedir. Yakup Kadri'nin sanatçı tarafı her zaman ağır basmış ve hadiseleri bu yönüyle yorumlamıştır. Görüldüğü gibi değil, görmek istediği gibi anlamaya çalışmıştır. Herhalde en doğru tesbitler yine Kadro meselesinde kendisiyle alakalı şu sözlerinde toplanır:

"Lakin ben politikanın satranç tahtası üstünde sadece bir piyon idim. Ne mat edilmeğe değerdim ne de başkaca bir rolüm olabilirdi. Onun içindir ki hünerli satranç ustası beni bir ileri sürdü, bir geri çekti ve sonunda karşımdaki fil'e esir vermekte hiç bir zarar görmedi.

Aziz Atatürk: politikanın satranç tahtası üstünde senin elinle kımıldayan bir piyade olmak bile benim için büyük şerefti"[193].

Fakat diğerleri daha önce de değindiğimiz gibi bununla **yetinmemiş, kadro hareketinin ileride yeniden gündeme geleceği ümidiyle yaşamışlardır.**

Kadro hareketinin ne derece mevcut siyasi iktidarın uygulamalarıyla benzer özellikler taşıdığı, ne derece Türkiye'de yapılan inkılablardan ilham aldıkları hususunda doğru tesbitler yapan Eliçin, Atatürk reformlarının yorumlamada ne kadroculari ne de onların 1960'lardaki uyarlaması olan YÖN'cüleri haklı görmektedir. **"Haklı olan kişiler o reformları yapanlardır."** Kemalizm'in

---

192 A.g.e. Sh:25.

193 A.g.e Sh:28.

bugüne kadar geçtiği yol ve vardığı sonuçlar ortada iken kadrocular ve YÖN'cüler hâlâ kem küm etmekte" dipsiz kuruntulara dalmaktadırlar. Böyle yapmalarının sebebi ya fikrî yetersizlikleri ya da korkaklıklardır,"[194].

194 Emin Türk ELİÇİN **"Kemalist Devrim İdeolojisi"** Sh:5.

KAYNAKLAR

*AĞAOĞLU Ahmet
"Devlet ve Fert" Sanayi Nefise Matbaası İstanbul-1932

*AKAT Asaf Savaş
"Alternatif Büyüme Stratejileri" İletişim Yayınları-Kent Basımeviİstanbul-1983

*ATAY Falih Rıfkı
"Çankaya" Doğan Kardeş Matbaası Ankara-1969

*AVCIOĞLU Doğan
"Türkiye'nin Düzeni" C:1 Tekin Yayınevi-Yaylacık Matbaasıİstanbul-1979

*AYDEMİR Şevket Süreyya
"İnkılab ve Kadro" Bilgi Yayınevi-İstanbul-1968

"Suyu Arayan Adam" Remzi Kitabevi-Yükselen Matbaası-İstanbul-L 1967

"Tek Adam" C:III Remzi Kitabevi İstanbul-1965

*BAŞAR Ahmet Hamdi
"Atatürk'le Üç ay" A.İ.T.İ.A. Yayınları Ankara-1981

*BOULDİNG Kenneth
"Yirminci Asrın Manası" Kalem Yayınları İstanbul-1980

*CEM İsmail
"Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi" Cem Yayınevi İstanbul-1979

*DAVER Bülent
"Siyaset Bilimine Giriş" Kalite Matbaası Ankara-1976

*DUVERGER Maurice
"Siyasi Partiler" Bilgi Yayınevi-Bilgi Basımevi Ankara-1974

*ELİÇİN Emin Türk
"Kemalist Devrim İdeolojisi" Ant Yayınları İstanbul-1970
*EMERSON Rupert
"Sömürgelerin Uluslaşması" T.S.İ.D. Yayınları-Ayyıldız Matbaası-Ankara-1965
*ERGİN Feridun
"Kemal Atatürk" Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları--İstanbul-1978
*ERKAL, Mustafa
"Sosyoloji" Toplumbilim" Filiz Kitabevi İstanbul 1987 (3.Baskı)
*ERÖZ Mehmet
"Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz" Doğuş Yayın ve Dağıtım-İstanbul-1983
"İktisat Sosyolojisine Başlangıç" İ.Ü.İ.Fakültesi Yayınları İstanbul-1977
*FRİEDRİCH C.-BREZİNSKİ Z.
"Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi" T.S.İ.D. Yayınları Ayyıldız Mat.-Ankara 1964
*GÖKALP Ziya
"Türkçülüğün Esasları" Türk Kültür Yayını İstanbul-1975
*GÜLALP Haldun
"Gelişme Stratejileri ve Gelişme İdeolojileri" Yurt Yayınları-Ankara-1983
*GÜNGÖR Erol
"Türk Kültürü ve Milliyetçilik" Ötüken Yayınevi İstanbul-1980
"Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik"-Töre-Devlet Yayınevi Ankara-1980
*HAMİTOĞULLARI Beşir
"Çağdaş İktisadi Sistemler" A.Ü.S.B.F.Yayınları Ankara-1982
*İNAN Afet
"Atatürk'ten Hatıralar" Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara-1956

*İPEKÇİ Abdi
"İnönü Atatürk'ü Anlatıyor" Cem Yayınevi İstanbul-1968
*KODRO C:I (Tıpkı Basım)
*A.İ.T.İ.A. Yayınları-Kalite Matbaası-Ankara-1980
*KADRO C:II (Tıpkı Basım)
*A.İ.T.İ.A. Yayınları-Kalite Matbaası-Ankara-1980
*KADRO C:III (Tıpkı Basım)
*A.İ.T.İ.A. Yayınları-Kalite Matbaası-Ankara-1980
*KARAOSMANOĞLU Yakup Kadri
"Zoraki Diplomat" İletişim Yayınları İstanbul-1983
"Ankara" İletişim Yayınları İstanbul-1983
*KARPAT Kemal
"Türk Demokrasi Tarihi" İstanbul Matbaası İstanbul-1967
*KİNROSS Lord
"Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu" -Sander Kitabevi İstanbul-1966
*KOCATÜRK Utkan
"Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri"-Kültür Yayınları İstanbul-1973
*KONGAR Emre
"Atatürk ve Devrim Kurumları" T.İş Bankası Kültür Y.-Tisa Mat. Ankara-1981
"Türkiye'nin Toplumsal Yapısı" Bilgi Yayınevi Ankara-1979
*KURTKAN Amiran
"Matedolojik Bir Deneme Olarak Mali Sosyoloji" İ.Ü.İ. Fakültesi Yayınları İstanbul-1968
*KÜÇÜKÖMER İdris
"Düzenin Yabancılaşması Batılılaşma" Ant Yayınları İstanbul-1969
*MARDİN Şerif
"Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi Türkiyesi Atatürk ve Pozitif Düşünce" T.Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret

Borsaları Birliği- Ankara-1981

*ÖKÇÜN Gündüz
"Türkiye İktisat Kongresi, 1923 İzmir, Haberler Belgeler--Yorumlar" Sevinç Matbaası Ankara-1971

*PEKER Recep
"İnkılab Dersleri Notları" Ulus Basımevi Ankara-1936

*POPPER Karl Reimund
"Açık Toplum ve Düşmanları" C:I T.S.İ.D. Yayınları Ankara-1967

*SAFA Peyami
"Türk İnkılabına Bakışlar" Kanaat Kitabevi İstanbul 1938

*SAYILGAN Ajlan
"Türkiye'de Sol Hareketler" Hareket Yayınları İstanbul-1972

*TANERİ Aydın
"Atatürk, Milli Eğitim ve Öğretmenler"-1982/83 Öğretim dönemi başlarken A.Ü.Fen Fakültesi'nde verilen iki ders

*TEKELİ İlhan İLKİN Selim
"Bir Aydın Hareketi: Kadro" Toplum ve Bilim Dergisi Sy:24 KIŞ/19843

*TUNAYA Tarık Zafer
"Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku" İ.Ü.Yayınları-Sulhi Garan Matbaası Koll.Şti. İstanbul-1975

*TURHAN Mümtaz
"Kültür Değişmeleri" Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları M.E. Basımevi İstanbul-1972

*ÜLGENER F.Sabri
"Zihniyet Aydınlar ve İzm'ler" Mayaş Yayınları Ankara-1983

*YALÇIN Aydın
"Faşizm'in Doğuşu" Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Ayyıldız Matbaası Ankara-1977

Kadrocular, 1932-34 yılları arasında Ankara'da Kadro isimli derginin etrafında toplanarak, devlete alternatif bir ideolojik kimlik sunma çalışmalarını yürüten bir grup aydına verilen isimdir. Dergi yazarları, 36 sayı çıkan Kadro dergisinde özellikle ekonomik konular ağırlıklı olmak üzere bir çok meseleye değinmişler, kanaatlerini ortaya koymuşlardır.

Kadrocular, geleneksel seçkinci-devletçi çizginin temsilcileridir. Ülkenin refaha ermesini, meselelerini çözmesini, devletçi bir siyasi ve ekonomik yapıda görmüşlerdir. Siyasi model, başta olağanüstü yetkilere sahip şef ve "İmtiyazsız sınıfsız millet"in temsilcisi tek partinin olduğu bir yapıya dayanır. Ekonomik model de buna uygundur: Devletçi, planlı, merkezi ekonomi.

Şevket Süreyyya (Aydemir), İsmail Hüsrev (Tökin), Burhan Asaf (Belge), Vedat Nedim (Tör) Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), gibi ünlü isimlerin yer aldığı kadrocu hareket, tezlerinin ötesinde, meselelere metodik yaklaşımları sebebiyle üzerinde durulması gereken ciddi bir fikir hareketidir. Kadrocuların daha iyi anlaşılması, yakın tarihimizin bir bölümünde yer alan meselelerin ve tartışmaların da daha iyi anlaşılması demektir.

90-06-Y.0001-1216

ISBN 975-17-0687-4
4200.-TL.